Goran Petrović

papir

roman delta

Goran Petrović

papir

SA VODENIM ZNAKOM

Sken i e-obrada:
despot4

SADRŽAJ

PRIVOĐENJE 2
PLAMEN 3
SREBRNI NAPRSTAK 9
POSLEDNJE PODUKE 15
POHOD 20
NOGAVICE, RUKAVI 21
DOBA RATA 27
ZAMRŠENE RIBARSKE MREŽE 35
SEPTEMBARSKI DAN 42
STOPALA, DLANOVI 48
VRHOVI MAČEVA, MAMUZE 54
U MESTU 62
NIGDE NIKOG 63
KIPOVI, ANĐELI 69
OD STAKLA GOLUBICE 74
OBORENA GLAVA I SUZE 84
MLAĐ 91
BISTERNE, ŽRVNJEVI, KOLA 92
PALATA OD SVILE 98
PLIMA, OSEKA 107
NAR, ZRNA 114
ISTORIJA 119

Ako imamo u vidu veličinu sveta – onda je književnost,
sve što je dosad napisano, tek citat izdvojen u pokušaju
da se objasni suština ljudskog roda.
Skromni deo tog navoda je i „Roman delta“,
zbirno uzevši i zasebno po knjigama.
Jedino čoveka nekada može da čini i ono čega nema,
bilo da je izgubljeno ili da nikada nije ni postojalo.
Zato na ovom povlašćenom mestu i nema citata,
on zapravo sledi kada se okrene stranica...

PRIVOĐENJE

PRVI DEO

PLAMEN

„NE BOJ SE, NISI SAM, ZAJEDNO SMO U OVOME.“

OVDE JOŠ NEKOG IMA?! Prestao je da piše istog trena. Podigao je vrh pera sa papira, veoma polako, ne želeći da ga ono oda ako iole škrine. Oslušnuo je, još se ništa ne čuje...

Ali nema sumnje da se plamen svetiljke na stolu – usplahirio. To je upozorenje, taj mu je privrženi plamen u nekoliko navrata pravovremeno najavio dolazak onih kojima je dugovao novac, čak tri uplakane devojke koje su tvrdile da su sa njim začele, dva prevarena muža, razjarena, zlokobno spuštenih glava kao da imaju i prave rogove, jednog pesnika za čije delo je rekao da se najviše odlikuje po tome što nema nikakve odlike, pa se taj zarekao da će da ga prebije...

Eto, neki ljudi imaju pse-čuvare koji besomučno laju, keze gubice, a on je imao samo taj krotki plamen skromne veličine. Uz njega se osećao sigurno. Šta će mu više.

OVCE I RIBE. Međutim, izgleda da je ovog puta zakasnio. Jer je već treptaj-dva kasnije neko pokucao na vrata. Ne naročito jako, ali dovoljno da se plamičak sasvim uznemiri... Prošaputao je:

– Š-šš-ššš... Smiri se, veruj mi... Ne boj se, nisi sam, zajedno smo u ovome... Hajde, ispravi se.

Reči ohrabrenja nisu vredele, plamen je uplašeno titrao s vrha upredenog pramena ovčije vune udenutog u svetiljku navršenu

ribljim uljem, sudeći po prirodi ovaca i riba – bojažljiviji plam među plamenovima od svake vrste nije mogao ni od čega drugog da se užeže... Ipak, za sve ove godine verne „službe“ nikada nije jenuo sam od sebe, drhtao je, cepteo, ali je i istrajavao sve dok „gospodar“ ne odluči da ga utuli srebrnim naprstkom, tako i njega i sebe skrije.

Dočim i najstrašniji psi-čuvari znaju da cvileći podviju rep, ostavljajući svoje vlasnike na milost i nemilost besnim poveriocima, devojkama koje ni same nisu znale iz čije su postelje jutros ustale, muževima koji su doznali sa kim su njihove žene sinoć legle, pesnicima povređene sujete.

Zato je često gladovao ili se oblačio nedolično, ali za najskliskije riblje ulje i najistančaniju ovčiju vunu nije žalio ni poslednje pare. Imao je proverene dobavljače koji su prepoznali tu njegovu strast, pa su vrednost svoje robe dvostručili, nekada i trostručili. Govorili su čim se okrene: „Zanesenjak! Manje košta održavanje čuvenog svetionika u mesinskoj luci! Gde bi nam bio kraj da je ovakvih više!“

On je prepoznavao da ga prekupci iskorišćavaju, ali ih nije menjao sve dok mu isporučuju ono što je za njegovu svetiljku najbolje. Nekada se činilo da sve što je od pisanja uspevao da zaradi – ulaže u to da namiri plamen u čijem bi vidokrugu nastavio da piše.

PRIHODI... A nije zarađivao mnogo jer se retko prihvatao rimovanih laudacija koje su naručivali plemići i gospoda. Zar da njegove stihove čitaju posle večere, preko masnih usana, kroz brade pune mrva, riblje drače, čak i zapalih maslinovih peteljki ili koštica, nepogrešivo podrigujući na svakom mestu gde je reč uzvišenija, trebeći zube vrhom jezika na svakom mestu gde im neka reč nije razumljiva...

Nije želeo ni da prepisuje menice za račun trgovaca... Odnosno, jednom jeste pokušao, ali nije odoleo, umanjio je lihvarska potraživanja od dužnika, „skratio“ je sve višecifrene brojeve... Na

kraju se zbir nije složio, a on i trgovac su se rastajali pun čas. Onoliko koliko ga je rasrđeni merkante jurio kroz ceo Napulj – da mu motkom dužine jednog lakta, onom kojom se razmeravaju najfinije tkanine, pred svima uzme meru kože popreko leđa... Nije ga stigao samo zahvaljujući prenisko iskačenim konopcima za sušenje veša u jednoj uličici. Spasile su ga desetine razastrtih podsuknji razvejanosnežnobele boje, sakrio se među njima... I tu je ostao mnogo duže nego što je bilo neophodno, ne prestajući da diše duboko čak i kada je došao do dovoljno vazduha.

Dobro... Ali od čega je živeo, pitaće se mnogi. Odgovor bi glasio: pa baš od onih koji postavljaju takva pitanja. Ipak spremnih da iz radoznalosti ponešto plate kako bi makar zavirili u njegov svet tako drugačiji od ovog sveta u kojem se životarilo na uobičajen način.

MIMO PLAMENA... Za sve ostalo što mu je potrebno prilikom pisanja nije mario...

Svetiljka je bila obična, od pečene zemlje, bez ukrasa, važno je da služi, da ne pušta, da na okupu drži riblje ulje čija je narav takva da neprestano nastoji da se bilo kud izmigolji...

RAZNA PERA... Za vrstu pera kojim piše nije ga bilo briga, posebno mu nije bilo stalo do izgleda „zastavice“ pera, važno je da vrh, badrljica, bude zasečena pod dobrim uglom i da jasno „izvlači“ slova.

Kakvi ponosni, izvikani albatrosi koji su videli morske vale i hridi u peni?! Kakvi kočoperni, ispršeni tetrebi iz drevnih šuma, uzoholili su se, vremenom su zaboravili da pripadaju porodici kokošaka?! Obaška, čemu precenjeni dvorski paunovi, koji su se iznad istih onih običnih koka još više uzdigli, a čija prevelika repna pera samo smetaju, svijena padaju piscu na oči, pa on neprestano mora da puhće ako želi da ih skloni...

Što se tiče njega, moglo je to da bude i pero trtastije morke, posebno ako mu se svidi seljančica koja morku nudi na nekoj pijaci... Pa on sa prodavačicom i zapodeva razgovor moleći je da od njene imovine štrpne pero-dva. A dovoljno mu je i da samo nju uštipne, ubeđujući je da to niko neće da vidi... Morka se i inače ne čerupa zbog pera već da bi završila u supi, tako da ni to niko neće da primeti.

Na kraju krajeva, što se tiče njega kao pisca, moglo je to da bude i pero običnog gradskog goluba koji se do maločas šetkao po blatu ili prašini, između nogu prolaznika na nekoj pjaceti, između iznutrica upravo očišćenih riba i muva sletelih na povađen drob životinjski ispod tezgi... Nesvestan tokom tog svog golubijeg, zemnog hoda, da će se samo jednim svojim perom upotrebljenim za pisanje izdići mnogo više nego što mu je ikada uspelo s oba krila, telom celim.

Gospode, šta ti je ptica, jednim svojim takvim perom za pisanje može i da se dodatno vine – iznad blata i prašine, muva i odbačenih delova utrobe...

Iznad razapetih konopaca za sušenje i iskačenih podsuknji napolitanskih deva...

Iznad Katedrale Marijinog Uspenja, čiji zvon glasi: *Santa Maria Assunta... Assunta Maria Santa...*

Iznad grada Napulja koji se gledano iz crkvenog zvonika sve zamašnije širi, levo-desno prostire, s radošću se zanosi...

Iznad nabreklih ambara i omašnih buradi plodne Kampanije, ali i punih jedara lađa u prostranstvu Mediterana, koji se na istoku Levantom zove...

Iznad sveg poznatog sveta, a možda i do one tačke u visini odakle se ovaj naš svet, umanjen, uopšte ne vidi.

A ako se i vidi, jedva da je veličine papera ispod nogu Gospoda! Gde uokolo verovatno ima i drugih uzrojenih svetova u sličnoj razmeri...

A čovek? Šta je zaboravio ili nije – ko ga je stvorio, odakle je, iz kojeg roda i porodice potiče... On može i da se svukud slavodobitno ispentra ili da ceo svoj vek uporno poskakuje, ali bez najobičnijeg pera za pisanje nije baš bogzna koliko odmakao od sebe – zalud mu je.

STO... Naposletku, onako kako nije mario za svetiljku ili vrstu pera – ni o stajaćem stolu za pisanje, starom i isluženom, nije vodio računa...

Šta će mu nov?! Zar da se jedan na drugog navikavaju godinama, sve dok se drvo ne izliže prema desnoj podlaktici koju na njega, dok piše, mora svaki čas da spušta, svakodnevno polaže kao na panj nevidljivog krvnika.

Uvek nove stolove imaju oni pisci koji za njima retko stoje, izbegavaju da ispruženu ruku drže na njemu duže, ko će ga znati ko je dželat koji sekiru podiže... A kada uz telo ručicu i ne spuštaju već uporno pišu, oni su mrtvi-hladni, ne znoje se, sa čela im ne curi, suva su oka, ne puštaju suze, znaju da je već sve namireno, dogovoreno, seku se nekog drugog ruke... Čije? Nije važno, bitno je da nisu njihove... I da oni kao hrabri mogu da se predstave.

Taman posla da ti pisci novi sto upropaste kakvim pićem koje se iz boce slučajno prolije... Ili da ga umaste... To je za stolove po lučkim krčmama od koristi za bančenje i kockanje, a moguće je i da se za još nešto sramotno upotrebe, ako je devojka nevina i da se zloupotrebe... Njihovi stolovi služe umetnosti koja nastaje, koja će im omogućiti da u istim onim lučkim krčmama, ako im se prohte, povremeno bančе, kockaju se i da devojačku naivnu veru u pisce iskoriste.

On se pak nije libio i da hleb seče na istom stolu za kojim i piše, pa šta ako mu se nož i omakne, šta ima veze hoće li u drvo da ga ureže... Ili će svoje meso da zareže, do koske.

Smatrao je da hleb i rukopis u osnovi istom služe, prvim se toli trbuh, a drugim siti ljudski duh. Jedno bez drugog ne biva, ne opstaje.

Nije se libio ni da na sto spusti čašu mokre stope, pa je ploča „pamtila“ svako njegovo pijanstvo... A četiri nogara su bogme „pamtila“ i da je uz njih jedanput pao, pa ih je gotovo trešten, kao najmilije svoje zagrlio i ljubio, da bi se uz njih sklupčao, zaspao... Izjutra je bio toliko mamuran – teško bi sam stao na noge da se za nogare stola nije pridržavao.

Nije se libio ni da o sto udari šakom, kada mu ne ide onako kako je zamislio... A stari stajaći sto je sve to trpeo, možda zato što je osećao da se ni njegov vlasnik nije štedeo. Nimalo. Biće da je njega, pisca – sve to mnogo više bolelo.

SREBRNI NAPRSTAK

„EVO, IZVOLI, DA SE MANJE POVREĐUJEŠ.“

ZATVORENE NOSILjKE I PLEMENITI KONJI. Ipak, posedovao je i nešto do čega mu je bilo posebno stalo. Srebrni naprstak koji mu je majka poklonila pred sam kraj života – jedinu vrednu imovinu koju je stekla radeći kao švalja celog svog veka.

Marija je bila čuvena, gospe i gospoda iz pola Napulja su samo u nju imali poverenja, donosili su joj najfiniju robu da je ona iznova obrubi, popravi, da koncem prihvati deo koji je počeo da se razilazi... Čak su svi ti bogataši i lično dolazili kod švalje, nisu slali sluškinje ili sluge, bili su to jedini nobili koji su zalazili u njihovu uličicu siromašnih. Usku, ali toliko dugačku da se nije znalo gde tačno počinje a gde joj je uvir. Kao dečak se nagledao uzduvanih nosača sa zatvorenim nosiljkama, šarenoliko oslikanim, lakiranim. Nagledao se nakićenih belih i crnih konja koji gaze visoko podižući kolena kao da su na paradi...

A jedanput je i on sa konja gledao na svoju uličicu. Naime, na samom njenom početku, ako je to uopšte bio početak, neki kavalijere tužnog izraza lica zastao je da bi ga pitao zna li gde živi švalja Marija. On je odgovorio da je to njegova majka i da može da mu pokaže, moraće još prilično napred, ali pod uslovom: „Da na konja stavite i mene!“

Kavalijere se setno osmehnuo i pružio ruku: „Penji se!“

Bio je mali, konjanik ga je lako izvukao i smestio ispred sebe. Odozgo je uličica izgledala drugačije. Nekako je bila lepša.

Čovek tužnog izraza lica se prignuo, davao mu je poduke: „Moraš da poštuješ životinju, ti si taj koji telom prati njene pokrete... Tako... A sada, bosonogi kavalijere, preuzmi uzde, vodi me...“

A jedanput je i on, ne baš iz nosiljke već sa njenog krova, gledao na svoju uličicu. Naime, na samom njenom kraju, ako je to uopšte bio kraj, neka gospa je zaustavila nosače i iz nosiljke isturila glavu, imala je veoma tanak, dug vrat, da bi ga pitala zna li gde živi švalja Marija. On je odgovorio da je to njegova majka i da može da je odvede, moraće prilično da se vrate, ali pod uslovom: „Da i mene stavite gore!“

Gospa se setno osmehnula i naredila dvojici nosača: „Popnite dečaka na krov!“

Bio je mali, ne tako težak, ali se činilo da nosači uopšte nisu raspoloženi da nose i jedno derle. Ipak, morali su da poslušaju. Odozgo je uličica izgledala drugačije. Nekako je bila lepša. Gospa dugog vrata je još jedanput izvirila da bi mu rekla: „Nosiljka je od ružinog drveta. Veoma tanko sečenog da bi bila lakša. Zato je i krhka, više se drži zahvaljujući laku nego svojoj građi, pa te molim da gore mirno sediš, nemoj da mi provališ krov! A sada nas, bosonogi gospodine, vodi...“

Kada je njegova majka Marija umrla – gospe u zatvorenim nosiljkama i gospoda na plemenitim konjima nisu više prolazili tuda. Nije bilo potrebe. Šta bi inače radili u toj sirotinjskoj uličici kojoj se nije znao ni početak, kamoli gde prestaje?!

TKANINE, KONCI... Kroz majčine ruke, prste ranjave od igle – prošle su najlepše i najskuplje tkanine koje postoje.

Dudova svila – toliko lagana da ako čovek zažmuri, nije siguran da li odeću od te svile uopšte nosi... A ako spava u posteljini od

svile onih buba koje se hrane samo dudovim lišćem – nije siguran ne samo da li je bilo čime pokriven već i da li išta ima ispod sebe...

Samit – teža svila toliko zahtevna za tkanje da je ko zna koliko hiljada lakata dužine, nešto kupljenih, a još više otetih u doba Četvrtog krstaškog rata, pre svega u Konstantinopolju, rasparano do u nit, ne bi li tkači u zapadnim radionicama savladali način njene složene izrade...

Somot – toliko težak da ga odevaju samo oni moćni ili oni koji pred drugima žele da se prikažu kao takvi, ali se nekako rano zgure, idu povijeni pod teretom sopstvenog imetka i gospoštine, pa biva i da sasvim posrnu, nikada više ne stavši na noge...

Skerlet – vunenog prediva, boje slične boji krvi žive osobe, topao koliko je topla i krv koja žilama struji... Ali ako, ne daj bože, vlasnik halje od skerleta premine, kako njegova krv počinje da tamni, tako i skerlet postaje sve zagasitocrveniji... I počinje da se hladi kao što se hladi krv koja više ne teče, mrtvim telom se ne kreće...

Damast – poput gusto izatkane krletke za utkane motive cvetova, plodova nara, konture ždrala, hermelina, krilatog zmaja... Pa tako neki gospodski prijem, gde je zvanica u damastu mnogo, gde ima smeha i pesme, zapravo liči na tužan skup veoma tananih kaveza iz kojih ne može da se pobegne, u kojima su doživotno zatvoreni cvetovi, narovi, ždralovi, hermelini, krilati zmajevi...

Brokateli – reljefan, pod jagodicama prstiju je svet celi... A ako se dodiruje dok je na voljenoj osobi, on i sve dublje diše, na nekim mestima hoće i da pupi...

Puni brokat – još i puniji ako je prožet srmom, a bivalo je da u njega budu ušiveni i biseri, gorski kristali, poludrago ili drago kamenje. Neke žene u punom brokatu podsećaju na pokretne škrinje natovarene svim mogućim blagom koje su njihovi muževi stekli. Ono je obično veoma dobro čuvano pod ključem, ali bogataši povremeno ne mogu da odole, pa ga pokazuju zavidnima u kakvoj posebnoj prilici.

Bile su ovo samo neke od tkanina koje su prošle kroz Marijine ranjave ruke. Dabome, onaj koji je dolazio kod švalje morao je da donese i odgovarajući konac, obično toliko skup da se prodavao na dužni palac. Zato je svaki trgovac platnom i koncem imao po jednog pomoćnika što je moguće mlađeg uzrasta, samim tim i omanje šake. Trgovina tkaninama nije za one koji imaju krupnije dlanove, a pogotovo duže podlaktice... Takvi neka idu u pekare.

MARAMICE, OKOVRATNICI... Kroz Marijine ruke i ranjave prste prolazili su odevni premeti koji su vredeli čitavo bogatstvo, a još i češće oni koji su po nekom drugom osnovu bili važni za njihove vlasnike... Uopšte nije bilo čudno da je to samo maramica... Ili omiljeni okovratnik koji se vezuje vrpcom i može da pristaje uz nikada dovoljno haljina... Ili samo leva ili desna rukavica, već prema tome koja se više koristi...

„Možete li nešto da učinite, malo je prosenila?“, rekao je baš onaj kavalijere tužnog izraza lica, poveravajući švalji maramicu koju mu je poklonila neka gospa, neostvarena ljubav, pa se maramica od njegovog silnog udisanja, prinošenja nosu i usnama, zbilja istanjila.

„Možete li nešto da učinite, malo se istrošila?“, rekla je baš ona gospa dugog vrata, poveravajući švalji kragnu koju joj je poklonio ljubavnik, pa se omiljena kragna od nošenja, malo više pritegnuta uz vrat, od strasnog preznojavanja odista malo ojela.

„Možete li nešto da učinite, na obe ima nekoliko rupica, nadam se da popravka neće biti skupa?“, rekao je neki bankar, poveravajući švalji par rukavica, pošto je novac uvek brojao desnom rukom, ali je odmah zatim levom proveravao da li ga je desnica izneverila... Istina, taj je i dodao: „Dajete li neke druge rukavice na besplatno korišćenje, da ne dangubim dok ove ne okončate?“

„Možete li nešto da učinite, nemam druga životna zadovoljstva osim da dane provodim nalakćena na prozoru?“, rekla je jedna

matrona, pokazujući pohabane rukave svoje takozvane izlazne haljine, odnosno one haljine u kojoj je volela da se na prozoru pojavljuje.

Naposletku, kroz Marijine ruke je prošao i jedan biskupski deo liturgijskog ruha sa anđelima izvezenim zlatnim nitima, onaj komad tkanine koji grli vrat, a spreda se spušta u dva kraja... Na jednom mestu ga je progorela sveća tokom praznične mise posvećene Svetoj Ani.

Koji je to biskup bio, švalja nije znala, ali je i on došao lično, mada iz velike nosiljke nije izlazio. Čudo je kako je tolika nosiljka sa četiri plećata nosača mogla dovde da prođe uskom ulicom. Međutim, iznutra kao da je bila još i veća, stupivši u nju Marija je imala utisak da je ušla u kapelu. Biskup je bio čovek krupne građe, nalazio se tu i omanji oltar sa Kristom na raspeću, uz njega i ogroman buket svežeg cveća, ali u nosiljci uopšte nije bilo tesno, stala bi u nju i dva-tri ministranta, čak su i biskupove reči: „Žurim se!“ odjeknule kao u najvećoj crkvi.

Da bi odjeknulo i kada je švalja rekla razvijajući predivan komad platna: „Mogla bih da se prihvatim posla, ali ne preko reda! Za mesec dana otprilike! Nakupilo se svega i svačega za sirotinju koja nema šta da obuče!“

Preuzvišeni je bio zaprepašćen: „Tek za mesec dana?! Ali, ja sam...“

Marija je prekinula biskupa, osmotrivši ga kroz rupicu na onom komadu ruha: „Ekselencijo, odavde gledano ne primećujem nikakvu razliku, vi ste isti kao i svi drugi! Moraćete da sačekate, verujem da ni Sveta Ana ne bi imala ništa protiv! A uličicom morate da se vratite, bojim se da bi nosiljka mogla da se zaglavi između kućica ako u žurbi još malo nastavite napred! I neka nosači idu unatraške, ovde da okrenu sigurno neće uspeti!“

Da, Marija je popravljala i odeću običnog naroda, onu od ne tako plemenitih tkanina. Radila je to s istom voljom i trudom, mada

bez ikakve nadoknade. Ili uz ono utešno: „O tome kada budeš imao...“ Mada su svi znali da taj dan nikada neće da osvane.

Inače, biskup je drugi put došao u mnogo manjoj nosiljci, skromnijoj. I nije platio samo u novcu. Mariji je na dar doneo srebrni naprstak, možda i vredniji od dogovorene sume. Rekao je: „Evo, izvoli, da se manje povređuješ.“

TOLIKO. Tako je Marija radila celog svog života, jer je rano ostala udovica. A ono što bi zaradila davala je do poslednje pare da bi školovala sina, plaćala je časove kod najboljih učitelja krpeći tuđe maramice, kragne, rukavice... Svaka para je odlazila na to da njenom jedincu, kada odraste, bude lakše.

Ispostavilo se, on nije voleo da piše za druge, stalno je nešto radio „kao za sebe“, jedva uspevajući da podmiri dobavljače ovčijih pramenova i ribljeg ulja za svoju svetiljku-plamen.

Marija nikada nije opomenula sina, on valjda zna čime se bavi, a ona pak ne zna ni da se potpiše. Nikada ga nije opomenula, do pred sam kraj svog života, samo je jednog jutra osetila da je ono poslednje... Pa je rešila da više ne radi, da bi pred smrt mogla i da se malo odmori... Skinula je srebrni naprstak i rekla: „Taj tvoj plamen... Kada duvaš u njega, baš se oseća... Ili ga stiskaš oliznutim jagodicama palca i kažiprsta, jednog dana ćeš da se opečeš... Evo ti moj naprstak, njime poklopiš plamen i on je ugašen. Toliko sam mogla da učinim za tebe.“

NASLEDSTVO... Srebrni naprstak je godinama kasnije uvek nosio u zadžepku. Ako mu zatreba... Ali te noći ga nije pravovremeno upotrebio. Šta li je čekao, ni sam nije znao... Valjda mu se previše svidelo ono što je napisao, kako je započeo, pa se i previše ponadao da će kucanje na njegova vrata da prestane samo od sebe.

Ali, kao što znamo, to nikada ne biva. Pogotovo ako taj neko koji kuca – u zazorima vrata vidi niti svetlosti.

POSLEDNJE PODUKE

„NEMA OPRAŠTANJA SA SVOJTOM, TO NE TRPIM!“

PRE NEGO ŠTO JE OTVORIO... Šteta, svidelo mu se ono što je već napisao, kako je počeo, imao je na umu šta i kako dalje, ali taj neko nije odustajao. I dalje je kucao. Ko je to – saznao je i pre nego što je otvorio.

Spolja je dopirao stariji glas:

– Zar kažiprstom, sinak?! Paz' da ga ne uganeš! Da nisi možda dečkić koji o prazniku ište milostinju od kuće do kuće?! Jesi li ti siguran da je vojnička služba za tebe?

Odmah zatim, mlađi glas je odgovorio:

– Izvinite... Evo, mogu ja da udarim i pesnicom.

To je već bilo treskanje. Sada je i stajaći pisaći sto podrhtavao – slova ispod pera bi poskakivala, reči bi se smicale, a red kvario... Nije bilo ni govora o tome da se pravi kako nije tu i nastavi započeto...

Opet je čuo stariji glas:

– Ma, sinak, šta je sa tobom? ! Ne rukom, makar i stegnutom u pesnicu, tako to rade poreznici, oni koji plene stvari, to je ispod naše časti... Vojnici kucaju nogom! Iz sve snage, vidiš ?

Zatim su udare pesnicom zbilja zamenili udarci nogom...

Da bi postali udarci nogama, opet je čuo mlađi glas:

– Ovako? Da li je sada dobro?

Ponovo se javio stariji glas:

– Za početak jeste. Ali možeš i jače. Slobodno. Ti si vojnik pred vratima! To je tvoj posao! Još jače! Zapni kao ja! Ima očas da se pojavi!

Mada mnogo mlađi, drugi glas je delovao zadihano:

— Hvala vam što ste mi pokazali... Na obuci nam jesu o tome govorili, ali nismo vežbali... Nije baš tako lako. Toplo je, a moramo da nosimo ove čizme i rukavice, sav sam u goloj vodi.

Stariji glas je započeo gotovo utešno:

– Nije to ništa strašno, s vremenom ćeš steći naviku... Upamti, čizme i rukavice te čine vojnikom. Inače bi ličio na momčića iz sirotišta kojem su u šali pozajmili kapu i odeću, pri čemu su mu oružje poverili samo na trenutak, igre radi... A sada ćemo zajedno, u isto vreme, najjače što možemo, da nam najzad otvori! Jedan, dva, tri... Udri!

KADA JE OTVORIO... Dočekao ga je mrak. Onaj plamen u svetiljci iza njega, u kući, na visokom stolu za pisanje u stajaćem položaju – nije bio od velike pomoći. On je činio vidnim samo odloženo pero i list papira pod njim.

Za početak je razaznao: četvoro nogavica udenuto u četiri čizme i četvoro rukava udenuto u četiri rukavice...

Zatim je polako, sa strahom, podigao pogled ka okovratnicima... A iznad njih, mada se može dodati i ispod kapa, nalazila su se dva lica. Jedno starije, začekinjavelo, otvrdlog izgleda... I jedno mlađe, tačnije veoma mlado... Činilo se golobrado.

Lice starijeg vojnika, reklo bi se veterana, kao da se još više stvrdlo dok je izgovarao:

— Polazi sa nama!

Lice mladog vojnika ostalo je isto tako čedno dok je poletno sricao:

– Idemo, kraljica zove. U njeno ime vas molimo!

Veteran se obrecnuo na mladog vojnika:

– Sinak, vojnik nikada ne govori zašto se i kuda ide. Sa vojnikom se polazi bez ikakvog objašnjenja! I pogotovo bez molbe! Hajde, ponovi, da čujem jesi li savladao!

Mladi vojnik se potrudio:

– Pođite sa nama!

Međutim, neki đavo mu nije dao mira, pa je dodao:

– Možda će potrajati, ponesite neophodno... I vaša pera i svetiljku, ako ste na njih navikli.

Veteran se ponovo obrecnuo:

— Ne, sinak... Ne, nikako... Sa vojnikom se ide odmah! Bez najave, bez ličnih stvari! Pera će dobiti od kraljice. Bolja od onih koje ima!

A da dobije lepšu svetiljiku biće lako, koliko odavde vidim od ove njegove teško je naći ružniju.

DO TADA NIJE NIŠTA REKAO... Ali mu se učinilo da je ovo pravi trenutak da nešto kaže:

– Naravno... Nego, da li bih mogao... Da li bih mogao da dovršim makar rečenicu? Svega nekoliko reči...

Stariji vojnik je delovao neumoljivo:

– Nema opraštanja sa svojtom, to ne trpim!

Možda ga veteran nije dobro razumeo, pokušao je da objasni:

— Ja i nemam nikog. Živim sam, neće biti suza, grljenja, otimanja... Reč je o samo nekoliko reči...

Mlađem vojniku je izgleda bilo neprijatno, pa se raspričao:

– Ma, pustite to... Pisaćete tamo. I više i ponesenije. Na radost kraljice, na radost podanika Napuljske kraljevine, na opštu radost svih onih do kojih ova priča dopre... Pisaćete tokom pohoda koliko hoćete i šta hoćete... A to svoje slobodno završite jednog dana kada se vratite... Uostalom, ovo je kraljičina molba. Koju, doduše, nije moguće odbiti. Međutim, evo, da vas već sada oraspoložim... Učešće u pohodu se plaća! I to veoma dobro. Pijastra po slovu! Znate li vi koliko njih se prijavilo, a osim vas su izdvojili još samo

devetoricu po čuvenju... Mnogostruko više vojnika nam treba da se zaštitimo od nasrtljivaca koji pred dvor dolaze nepozvani... Sve ispred kapije viču, čelom o nju biju: „Otvorite, i mi bismo nešto napisali!“ Čitave nas desetine pod punim oružjem od njih brane, a svega nekoliko vojnika se razišlo gradom da prikupi vas odabrane. Hajdete, valjda ne moramo da jednog pisca pod mišicama vučemo po ovoj pretoploj noći i slušamo psovke naroda izašlog na prozore. Koji će inače nastaviti da spava čim prođemo... Ide se za slavni Amalfi, da kraljica kupi papir... Sve će biti svečano, veselo, neće to biti nikakav ratni pohod, niko neće da strada, pogotovo ne smrtno!

Veteran nije mogao da veruje, prevrnuo je očima:

– Bravo, sinak, reče ti sve, podrobno... Otkrio si i naše brojno stanje... Istrtlja se čak i kuda se ide... Izlandara se odavde pa sve do Amalfija... Što li nisi rekao i za šta će taj papir da posluži?! U ratu se zbog ovoga ni do jutra ne bi nanosao glave.

Pa pokaza odsečnim pokretom kažiprsta u visini Adamove jabučice:

— Gledaj me i uči... Ovako, tu je i najlakše i najbrže da se glava od peteljke vrata otkine!

Da bi nastavio promuklim glasom.

— Jesam ti patron, tutor, ali mi nije do tebe... Nego, mene bi odredili da te pogubim! Prvo mi nekoga kao što si ti dodele da ga doučim vojničkoj službi, taman se sa njim sprijateljim, kao sa sinom prvencem zbližim, kadli stigne naredba da istog tog zadavim, da mu stavim nož pod gr’oce, bodež zarijem između trećeg i četvrtog rebra... Treba da znaš da ćeš tada kao žrtva najmanje da se batrgaš nogama... Ako baš moram, umlatiću te u potiljak, nećeš ni da osetiš!

A onda je završio roditeljski, prisno:

– Sinak, ne mogu to više da izdržim, ko zna koliko će mi vremena trebati da te zaboravim, a želim da starost u miru proživim... Blago onima koje sinovi ubiju na spavanju, ti očevi i ne znaju šta ih je preko noći snašlo, san im u času srasta sa smrću...

Otac koji ubije sina mnogo više pati... Zar ja treba, kakav si, rode moj, svakog dana da strepim za obojicu?!

I kako je mladi vojnik postiđeno oborio glavu, a onaj kojem su došli na vrata nije više imao kud ni jednom jedinom rečju, veteran otvrdlog lica preseče:

— Dosta je! Nema više rasprave!

Pa se pomeri tako da može još jedared da snažno udari nogom o vrata koja su već bila otvorena – valjda zato da bi pojačao utisak onoga što je uzviknuo:

– Krećemo!

VRATA... Od poslednjeg udarca plamičak svetiljke u kući se svinu – pretrnu.

Samim tim se unutra ništa više nije videlo, pa ni svetiljka nalivena ribljim uljem u koje je bio udenut upreden pramen ovčije vune.

Samim tim se nije videlo ni odloženo pero... Ni dopola ispisan beli papir na visokom stolu.

U mraku su ostale i one prve reči kojima je sve počelo... Ako možda nisu bile i poslednje.

Mladi vojnik zaista i nije bio za tu vrstu službe. Pre nego što su izabranog poveli, on uljudno, polako pritvori vrata da onoliko jezivo ne zjape – kuća bez plamička je izgledala kao usahlo oko.

POHOD

DRUGI DEO

NOGAVICE, RUKAVI

„A ŠTA KAŽETE DA MI VAMA PLAĆAMO?“

CONGREGA DEI CARTARI... Papir iz grada Amalfija, nekada slavne pomorske državice, bio je tim vredniji što za njegovo posedovanje nije bilo dovoljno da kupac ima čime da ga plati. Kada su i od koga vlasnici manufaktura još tokom XIII veka naučili da prave najfiniji papir od iznošene odeće nije u potpunosti razjašnjeno, ali oni ne samo da su se tokom narednih dve stotine godina veoma obogatili već su postali i uticajni. Naposletku su svoju moć ovenčali i osnivanjem ceha „Congrega dei Cartari“.

Ceh, ili ceka, na zapadu i severu Evrope to bi bila gilda ili hanza, na istoku pak esnaf, odlučivao je i o tome kome papir može da se proda. Ili ga taj neko nipošto ne zaslužuje makar za njega ponudio desetostruko više od utvrđene vrednosti.

Jednom takvom bogatunu iz Milana član kongregacije je pisao, naglašavajući razliku između suprotstavljenih stranaka, gibelina i gvelfa, prvi su podržavali navodno svete nemačke careve, a drugi pape: „Nije naš papir palata sred vašeg nadmenog grada koju svako može da kupi samo zato što se zaimao špekulacijama ili je blizak izdajničkoj familiji Viskonti. Ima i drugih proizvođača papira, baš u Milanu, u Bolonji, kraj jezera Garda, za one iz Fabrijana ste bez sumnje čuli... Ergo, postoje i druge vrste papira, slobodni ste imati ga u količini koja će prijati vašoj sujeti. Mi trenutno nismo u mogućnosti da udovoljimo zahtevu jednog

gibelina, računajući da ste već dovoljno povlašćeni time što ste odgovor dobili na listu papira koji je gvelfski."

NEPRIJATNO SMO IZNENAĐENI... Bio je to pre svega papir za papu i papsku kancelariju, za dvorove i članove kraljevskih porodica, smatralo se da ga običan čovek, nekada i niži plemić, nije dostojan. Opet, ni svaki papa nije mogao da ga ima, ona sedmorica francuskog porekla, sa sedištem u Avinjonu, nikada nisu dobili ni listak sa vodenim znakom krsta, kamoli količine dovoljne za obimne kodekse kojima su namerili da opravdaju svoje raskolničke postupke. Njih valjda nije bilo moguće otvoreno odbiti, pa su rodoljubivi članovi kongregacije iz Amalfija gotovo sedamdeset godina iznalazili raznorazna opravdanja.

Jednom od njih, zapravo poslednjem francuskom papi, Grguru XI, član kongregacije je pisao: „Sveti oče, uopšte nam nije jasno kako pošiljka nije stigla?! Neprijatno smo iznenađeni. Avinjon je izgleda predaleko, verujemo da se tako nešto ne bi događalo kada bi se Sveta stolica vratila u Rim, tamo gde je i prirodno mesto upravi naše Crkve... Od jeseni pa nadalje papir i inače nikom ne šaljemo, zar da u putu kisne i prima vlagu?! Probajte u Fabrijanu, on vam je mnogo bliži, a njima pak niko nije toliko 'dalek' da bi unosnu trgovinu odbili..."

KORISNO UPOTREBLJEN NOVAC... Ceh iz Amalfija se jedanput mesečno sastajao u tamošnjem Hramu Svetog Duha i tajnim glasanjem razmatrao zahteve za kupovinu. Onaj ko je prvi put želeo da ima makar i svežanj njihovog papira morao je da položi polovinu ukupne vrednosti narudžbine. Polog nije vraćan u slučaju da kupac bude odbijen.

Jednom takvom član kongregacije je otpisao: „Ne možemo da vam nadoknadimo dati novac, pošto naručena polovina vrednosti služi da proverimo ko ste vi. A još je i važnije, ko ste bili. Što će reći da zapravo niste platili polovinu porudžbine već istragu koju smo

o vama sproveli. To što niste dovoljno časni da bi naš papir posedovali neće vas obradovati, ali znajte da ste novac veoma korisno upotrebili, najzad imate priliku da nešto saznate o sebi, a mimo mišljenja onih koje mnogo više plaćate da bi vam povlađivali."

A ŠTA KAŽETE DA MI VAMA PLAĆAMO... Osim pologa, da bi do trgovine uopšte došlo, novi naručilac je morao da priloži i osnovni opis onoga o čemu želi da piše. Nije vredno papira sve što čoveku padne na um. Češće je sasvim obrnuto, smatrali su članovi „Congrega dei Cartari".

Samo najuzvišenije duhovne misli, najvažniji ugovori i mirovni dogovori, popisi pošteno stečene imovine i oporuke kojima ostavilac imanje zaveštava bolesnima i ubogima – mogu da budu ispisani na njihovom papiru. Od svetovnog sadržaja kongregacija je papir rado ustupala i onima koji istražuju svet, u svrhu iscrtavanja geografskih i pomorskih mapa. Kada je već reč o crtanju, može se dodati da su bili povlašćeni i slikari, vajari, arhitekte, graditelji novih muzičkih instrumenata...

U slučaju da se ispostavi da neko od njih nema dara, bilo bi mu otpisivano: „A šta kažete da mi vama plaćamo samo da se manete stvaranja?"

„FILIGRANA"... Ko je ikada izneverio poverenje kongregacije i na papiru iz Amalfija zapisao nešto bezvredno – dospevao je na „crnu listu", nikada više nije mogao da ga kupi, sve da za njega ponudi i sopstveni život. Ko je ikada umesto drugog kupio list papira iz Amalfija, ko ga je kupio umesto onoga ko je na „crnoj listi", i sam je dospevao na popis nepoželjnih.

Ako neko postavi pitanje: kako je kongregacija mogla da proveri šta će baš svaki vlasnik lista na njemu ispisati, kome će ga pokloniti – odgovor glasi da je svaki list iz Amalfija imao naročit vodeni znak.

To, međutim, nije bilo ništa čudno. I sve druge manufakture su posebnim vodenim znakom „žigosale“ svoje proizvode, a bogatiji kupci su mogli da zahtevaju i lični beleg. Pa je bilo i bizarnih prohteva, jedan je nuncije tražio da njegov vodeni znak bude dvostruk, u obliku obrisa baš njegovih ušiju, iliti „mie due orecchie“, pri čemu levi i desni vodeni znak treba razmaknuti za širinu glave. Takođe njegove. Da ne bi bilo zabune, dodao je „oprilične“. Zato da ti vodeni znakovi ne bi mogli da se pomešaju sa odrazima ušiju nekog drugog nadvijenog nad list. Jer ako nema potpunog poklapanja, to znači da na listu koji njemu pripada neko drugi ovog časa neovlašćeno piše... Ili još gore – prepravlja ono što je nuncije već napisao.

Među najčešće vodene znakove su spadali, dovoljno je prelistati balu-dve papira: „croce“ (krst), „corona“ (kruna), „giglio“ (ljiljan), „pinnocchio“ (šišarka), „spada“ (mač), „bandiera“ (zastava), „tridente“ (trozubac), „cervo“ (jelen), „cavallo“ (konj), „mannaro“ (vukodlak)... Svi su ti listovi imali kao u sebe utkanu konturu u navedenom obliku, a zapravo je papir na tom mestu bio tanji i samim tim providniji.

Vodeni znak se „utiskivao“ tako što je na sito od ravnomerno ukrštenih, veoma tankih bakarnih žica, na koje je razlivana papirna kaša, prethodno postavljana posebna žičica svijena u željeni obris, pa je suvišna voda tu sporije okapavala... Neveliki model je nekada bio napravljen pojednostavljeno, a nekada je bio pravo malo umetničko delo izvedeno u filigranskoj radionici. Otuda se za vodeni zaštitni znak nekada koristi tek jedna reč: „filigrana“. Pa i ona, „filigrana“, zar ne, sama za sebe deluje kao neko remek-delo od najmanjeg mogućeg spleteno. Ima takvih reči u svakom jeziku, ništa pre ili posle nje nije potrebno da se kaže – i tako usamljene zvuče savršeno.

Toliko o uobičajenim vodenim znakovima, ali onaj iz Amalfija nije bio takav, on je bio vidljiv samo pod posebnim uslovima i uglom. Ako neko postavi pitanje: pod kojim je uslovima i uglom

vodeni znak iz Amalfija bio vidljiv, uopšteno uzevši na koji se način dobijao – pisani odgovor je glasio: „Sve u svoje vreme, budite strpljivi!“

SEBE BOLJE POZNAJETE... A ako neko postavi pitanje: šta je kongregacija činila u slučaju da je neko ipak prevari, recimo da na papiru iz Amalfija sačini makar i bračni ugovor koji ne poštuje – odgovor je da su se proizvođači papira takvima svetili, narednom prilikom bi mu prodali papir na kojem se slova ne drže nego čile posle sedmicu-dve. Taman je taj napravio popis dužnika, uračunavši neljudski interes, visoke kamate... Kad, jednog jutra, na papiru ni slova ni brojke, sve nestade, stotine srećnika odahnuše, opet stadoše da se uzajmljuju kako bi se proveselili...

Jednom takvom, čije su intabulacije naprečac iščezle, član kongregacije je pisao: „Vi umišljate da je naš papir dužan da drži reči, a vi sami ste se zakleli i zakletvu pogazili! Nismo sigurni da možemo da kažemo kako ste bednik, sebe bolje poznajete, ali kada saznate, molimo lepo da nas o tome ne izveštavate!“

DRUGE VREDNOSTI... Mada se govorkalo da je kongregacija pribegavala i surovijim osvetama od volšebnog nestanka reči. Ona je nesolidnom kupcu prodavala i papir napravljen od odeće bolesnih, pa je bivalo da taj dobije prišteve, osip, kakvu kožnu bolest koja izaziva perutanje...

Bivalo je da neki gospodičić visokog roda koji je varao verenicu dopisujući se sa ljubavnicama na papiru iz Amalfija, potanko iznoseći na koje bi načine voleo da ih obljubi – iznenada dobije šugu. Ili još gore, preljubnika su snalazile boginje, čirevi bi mu unakazili lice, pa niko više nije hteo da ga pogleda, kamoli da ga dodirne.

Jednom takvom je član kongregacije pisao: „U suštini nam je žao... Ali sada, kada više ne morate da polažete na izgled lica i tela, verujemo da ćete prepoznati neke svoje druge vrednosti!“

BUDITE ZADOVOLjNI... Zli jezici tvrde da se ceh najviše obogatio za epidemija kuge. Na hiljade mrtvih je ostajalo iza samo jednog otkosa „crne smrti“. A njena „kosa“ se tupi tek kada proredi čitave države.

Rizikujući da se i sami zaraze, pokojnike su razodevali strvinari, zaduženi da sakupljaju i spaljuju crkotine, prljaviji posao, niže vrste od ovoga, ne može se zamisliti... Tako su na prašnjavim utrinama, na periferijama gradova, a nekada i dalje od njih, kraj zinulih usta neke grote, nedokučive pećine, kraj bezdane vrtače, kraj prirodne jame ili one grobne – rasli čitavi stogovi sive boje, kužne gomile nabacanih pamučnih ili konopljanih rita, ostaci onoga što su nekada nosili živi ljudi...

Zaduva li vetar – kao u bezuspešnom pokušaju bekstva od pošasti zatrčane, sada puste, uzvijorene nogavice...

Dune li još jače – kao u očajanju, prema Gospodu ispruženi, ali sada prazni rukavi, naviše uzlepršani...

Ovu su izmešanu odeću strvinari prodavali gotovo u bescenje, budući da je bila neupotrebljiva, osim da bude prokuvana, natopljena velikim količinama kreča i razgrađena u vlakna koja će zatim činiti tkanje papira zadivljujuće bele boje.

A možda su tu užasavajuću priču o strvinarima, o večitom okretanju kola života i smrti, izmislili zavidni konkurenti. Šireći je preko svojih krpara, što je već bilo mnogo otmenije zanimanje onih koji su za radionice širom poluostrva otkupljivali iznošenu odeću. Tu i tamo govoreći: „Budite zadovoljni, mi vam ipak nešto plaćamo dok ste još živi. A oni iz Amalfija će vas skinuti do gole kože, bez pare, istog časa kada umrete.“

DOBA RATA

„NEMOJTE, BRAĆO, ISTA SMO SIROTINJA!“

NESREĆA I SREĆA. Uopšte nije bila nikakva retkost da se dve suprotstavljene grupe krpara sukobe oko samo jednog prtenog dronjka kupljenog u selu koje „pripada“ suparničkoj manufakturi... Bilo je toliko mnogo povređenih, velika je nesreća gledati nesrećnike kako se bespoštedno tuku samo zato da bi pobednik mogao da pošto-poto iskoristi još veće nesrećnike...

Sreća je pak da su ovi nesrećni krpari imali čime da odmah poviju razbijene glave i napukla rebra, dočim im nije nedostajalo ni krpa da ih smoče u prvom potoku i kao hladne obloge priviju na uboje.

DVANAESTOGODIŠNJI RAT. Mada su krpari listom bili nepismeni, ostali su zapisi o njihovoj stalnoj netrpeljivosti i jednom ratu koji je vođen čitavih dvanaest godina između onih koji su radili za manufakture u Amalfiju i onih koji su krpe otkupljivali za manufakture u Fabrijanu.

Kao i svi ratovi, i ovaj je počeo čarkama, upadima na „tuđu teritoriju , otimačinom... Zatim je nastavljen osvetničkim pohodima i podmetnutim požarima. Ne kaže se zalud da nešto smrdi kao da krpe spaljuju... Sve se ubrzo pretvorilo u podmukle zasede, da bi preraslo u otvorene okršaje... A onda su se dve grupe krpara i sudarile u boju koji bi imao epske razmere ako zaboravimo zbog

čega se vodio. I ako zanemarimo da obe vojske nisu raspolagale ni oružjem ni konjima kakvima se odlikuju plemeniti staleži.

Ali, zar su uzroci i povodi bilo kojeg rata važni kada taj rat odmakne?! I zar je važno što se namesto mačevima zamahivalo krljavim motkama?!

Zar je važno što se kamenje bacalo sa ramena a ne iz opsadnih sprava?! Zar je od značaja to što je iz praćki, namesto zapaljivih šalitrenih kugli, odapinjana tinjajuća, suva kravlja balega?! Ko sada uopšte mari za to što su glavninu „trupa" činili bosi pešaci, a namesto hiljada konjanika levo ili desno krilo su obrazovale desetine na mazgama, oni u pozadini i na magarcima?!

Da se koji pesnik prihvatio opisa tog rata – zamenio bi tupe toljage istančanim sečivima, prikrpljene kape naperenim kacigama i kalpacima, razdrljene košulje bi proglasio oklopima vitezova, poklopce kućevnih kazana bi predstavio kao štitove sa porodičnim grbom, a bose noge bi obuo u čizme koje štite kolena... I, što je možda najvažnije, pesnik bi u tim svojim opisima sive krpe na pritkama zamenio raznobojnim zastavama na kopljima. Obaška što bi lene mazge galopirale kao da je reč o plahovitim atovima sjajnih sapi i upletenih griva, a tugaljivo revanje magaraca bi postalo ponosna njiska propetih konjica. Dok bi sve to pratile mnoge druge pesme o hrabrosti i gospama koje čekaju povratak junaka, a ne najgadnije psovke kao kada je reč o sukobu krpara.

MUKE SA ARHIVIMA. Dvanaestogodišnji rat između krpara Amalfija i krpara Fabrijana okončan je velikom bitkom bez pobednika, istočno od grada Avecana. Nažalost, potpun tok boja nije nigde zabeležen.

U arhivima obe manufakture uvek će vam reći da baš ta građa još nije otvorena za javnost: „Sređuje se. Od juče..."

Imali su poplavu: „Vidite li kakve su mi oči? Morali smo da čitamo roneći kako bismo prvo spasili ono najvažnije!"

Imali su požar: „Vidite li kakve su mi oči? Morali smo da čitamo u dimu kako bismo prvo spasili ono najvažnije!“

Praznik je: „Pa, onaj koji je neradni!“

Arhivar se ženi: „Ja sam određen da ne idem na slavlje, da se zbog takvih kao što ste vi žrtvujem! Za bilo šta drugo nisam ovlašćen!“

Arhivaru se rodio sin: „Da je ćerka, počeo bi sutra. Ovako, nisam siguran kada će da se vrati...“

Bolestan je: „Vidim, svejedno vam je! Kako možete da budete toliko bezosećajni?!“

Dobio je unuku: „Da je unuk, počeo bi sutra. Ovako, nisam siguran kada će da se vrati...“

Umro je: „Proći će vreme dok za tako vrednog čoveka nađemo pravu zamenu!“

Rano je: „Nije još otvoreno!“

Ovde je običaj da se na ručak ode kući: „A posle ručka i da se malo prilegne. „

Gde baš sad: „Malopre je zatvoreno, samo što je isteklo radno vreme. Dođite sutra, što ranije.“

Tako je to, uvek postoji neki izgovor kako se ne bi otkrilo ko iza kojeg rata stoji. Neki put se čini kao da su arhivi i osnovani kako bi se na jednom mestu prikupilo ono što treba sakriti.

BITKA KOD AVECANA, PRIPREME. Zato je neophodno koristiti druge, manje zvanične, međusobno suprotne izvore. Potrajalo je dok sled događaja nije makar delimično uspostavljen:

„Tokom noći Avecano je opet snašlo nekoliko slabijih zemljotresa. Ništa naročito, jedva da je vredno pomena, ovde ume i mnogo snažnije da zadrma. Meštani su na to navikli, grad je prilično uzvišen, pa se i svaka manja trešnja jače oseća. Samo je važno sa gornjih polica spustiti grnčariju i sve od stakla. A leti nije loše ni spavati napolju, poizdalje od svakog zida ili bilo čega težeg što čoveku može da padne na glavu.“

„Svitanje je bilo neuobičajeno mirno, kao da su sve danje ptice odletele neznano kuda."

„Vremešni zvonar Katedrale Svetog Bartolomea ipak je obišao hram da se uveri ima li pukotina... Zatim se popeo u zvonik, poznato je da se on prvi strovaljuje kada počne da ljulja. Dobro je, na zvoniku nije bilo ni najmanjeg oštećenja, zvon je glasio: *San Bartolomeo Apostolo... U* povratku: *Apostolo Bartolomeo... A* onda se starcu u samom vrhu zvonika ceo svet okrenuo – odatle se videlo da je predeo istočno od Avecana bio promenjen."

„Ne, nije bilo sumnje, osvedočio se i mladi prezbiter kojeg je zvonar pozvao da se što pre ispenje – padine na istočnoj strani Avecana nisu bile iste kao juče, tu su se sada nalazila nova brda. Omanja. Ali brda. Njih nekoliko desetina."

„Kanonik baš i nije bio voljan da ide do gore, visoko je, bole ga noge, a opet je dobio na težini u doba posta... Vremešnom zvonaru i mladom prezbiteru je rekao da je to volja Gospodnja. Odnosno, reč je o manjim Božijim ispravkama. „

„Prezbiter je pitao: Kakve ispravke?! Tek sada, posle toliko godina od Postanja?!"

„Kanonik je odgovorio: 'Mlad si, nemaš iskustva, veronauka je samo osnova, službuješ svega nekoliko godina... Ispravke tek sada zato što

smo tek sada stigli na red. Znaš li ti koliki je svet... U odnosu na njega, to je takoreći korektura... A poznato je i da zemljotresi menjaju izgled prirode, posle trusa neka brda nestaju, a nekih je još više. Ne bih ti se na zvonik peo ranim jutrom, pa da su oko Avecana noćas izrasle i nove planine."

„Mladi prezbiter, međutim, nije bio zadovoljan kanonikovim objašnjenjem. Poslao je vremešnog zvonara malo izvan Avecana, a od grada i malo naviše, na onižu planinu Salvijano, gde se nalazi čuveno svetilište i crkva po zvonu naširoko znana: Santuario della Madonna di Pietraquaria... Pietraquaria..... Mora biti da se odatle bolje vidi kakva su to po mraku izrasla brda."

„Zvonar je dao sve od sebe. Ali nije mogao mnogo. Ipak je bio star. Na Salvijano je, do crkve, stigao poprilično iza podneva. Sagledao je odatle Avecano i ta nova brda na istočnoj padini od grada."

„Silazak je takođe potrajao, tako da je zvonar tek kasno po podne izvestio prezbitera: Ima ih tačno sedamdeset. Nisu naročito visoka. Ali nisu ni niska. Ono što je primetno, nekako su mnogo goletna, siva. Tu i tamo je neki žbunak. I jedva izbila mladica. Ili je to trska."

„Prezbiter je u sumrak odlučio da ipak izvesti kanonika. A ovaj mu je odgovorio: „Sedamdeset?! Pa šta?! To nam je dato od Boga. A i visoka su onoliko kolika je bila namisao Gospoda. Da ne bi ti nešto da menjaš? Sumnjaš u odluke Svevišnjeg? Ja se ne bih bavio tim poslovima. Tako se gubi služba! A to što su brda pod tek nekim žbunom?! I jedva izbilom mladicom?! Ili trskom ?! Zar i to nije jasno?! Noćašnja su, sveža, još nisu stigla da ozelene! Idi mirno na spavanje, sve je onako kako i treba da bude. Uživaj u tome što ćeš me jednog dana naslediti na ovom ne tako malom položaju koji zauzimam. Nekako osećam da je Gospod ovde završio sa ispravkama i da Avecano neće više snalaziti zemljotresi. Mlade majke će morati same da ljuljaju kolevke svoje novorođenčadi! Ali zato niko više neće morati da spava napolju, čak ni leti!"

„Tako su svi otišli na počinak. Ne sluteći da će novo jutro rasvanuti bitku kakvu niko od njih nikada pre nije video. Što ne znači da još mnoge takve u budućim vremenima nećemo gledati."

BITKA KOD AVECANA, ODSUDNI SUKOB. Noć je zaista bila mirna. Gotovo zlokobna. Kao da su i sve noćne ptice odletele neznano kuda... Ispostavilo se da je sve to od juče bilo samo priprema, ono što će prethoditi narednom svitanju:

„Krpari Amalfija su krišom, još prethodne noći, od krpa napravili čitavih sedamdeset brda. Na njih su tu i tamo premestili, usadili prethodno iščupan žbun ili uboli mladicu, ne bi li se nova

uzvišenja što manje razlikovala od okoline. Sve je to zavaralo nadolazeću vojnu krpara Fabrijana, pošto ispod tih brda čitavog jednog dana beše sakrivena glavnina krpara Amalfija."

„Moglo se uočiti tek kada se priđe bliže, ipak je to bila pobodena šuplja trska koja liči na mladice. Kako bi vojska Amalfija drugačije disala?"

„Sprva iznenađeni protivnicima koji uz strašne pokliče ustaju iz dronja, krpari Fabrijana su hrabro odgovorili na klopku, jesu dobili batine, ali nisu uzmakli."

„Možda je to bilo zato što se i vojska krpara iz Fabrijana noć ranije pripremila. Njihov vođa je održao govor: „Nemojte da prezate ni da date život na bojnom polju. Jer, ako oni pobede a vi ostanete živi, umiraćete sporije, od gladi, sve će nam krpe pokupiti, čime ćemo se drugim baviti... A sada, svako ko ima iole belu krpu sakrivenu u nedrima, neka je odmah spusti na gomilu, neću da u svojim redovima imam izdajnike! I nemojte da ja lično počnem da vas pretresam, dajte sve belo što imate!"

„Možda zato, mada u veoma nezavidnom položaju, nijedan od krpara Fabrijana ne podiže belu krpu u znak predaje! I najvećoj kukavici samo oduzmi svaku mogućnost da pokaže kukavičluk, od njega može i veliki heroj da postane!"

„Vođa krpara iz Amalfija je uspeo da strgne košulju vođi krpara iz Fabrijana, uzviknuvši: Đubre jedno, od ovog sa tvojih leđa u Amalfiju će napraviti najlepši list papira !

„Vođa krpara iz Fabrijana nije uspeo da zadrži svoju košulju, ali mu je pošlo za rukom da strgne košulju vođe krpara iz Amalfija, uzviknuvši: Tvoji u Amalfiju i mogu od moje dobre košulje da naprave dobar list, ali će se moji u Fabrijanu namučiti da od ove tvoje prnje naprave bilo šta od vrednosti!"

„Nekoliko toljaga se podignu uvis, onaj ispod njih zakuka: 'Nemojte, braćo, ista smo sirotinja!'"

„Oni što su držali toljage uzviknuše: 'Mi smo veća sirotinja, vi nama otimate rite od kojih bismo živeli kao sinjorija!"

„Vođa krpara iz Fabrijana naredi: „Dunite u volovske rožine, dajte znak da krene konjica!' Prođe izvesno vreme, sa levog krila se pojavi tridesetina na mazgama."

„Vođa krpara iz Amalfija se uhvati za glavu: Zatvaraju nas sa leve strane, neka im naša konjica zađe sa desnog boka!' Pojaviše se čak pedesetorica, ali na sporijim magarcima."

„Jedan hrabri krpar iz Fabrijana iskoristi pometnju, priđe sa leđa vođi krpara iz Amalfija, povuče mu pantalone do listova, želeći da ga ponizi pred svima..."

„Vođa krpara iz Amalfija osvetnički zavapi: Uzvratite im istom merom, nek se vidi i njihova sramota!"

„Vođa krpara iz Fabrijana tvrdo reče: „Sami ćemo da ih skinemo, popadaćete u nesvest kada se uverite koliko smo imovniji, vi koji stojite pod zastavom koja je suknja!"

„Neko iz pozadine vojske krpara iz Amalfija povika: 'A vaša je kao bolja! Svi znamo da je to bila podsuknja!'"

„Neko iz pozadine vojske krpara iz Fabrijana povika: Bolje i podsuknja nego to što je vama glavna bandijera – mrtvački pokrov, skidate ih i sa najrođenih pokojnika!"

I tako od jutra do podneva...

Posle kratkog odmora, od podneva do večeri...

Tri dana.

Da bi ishod bitke kod Avecana i celog dvanaestogodišnjeg rata bilo to što se nije znalo čija je vojska nadvladala.

BITKA KOD AVECANA, POSLEDICE. Obe strane su mnogo stradale. Ali je brojnija vojska krpara iz Fabrijana to mogla da podnese, a ona iz Amalfija nije, povukla se, znatno oslabljena, mesecima je vidala rane. Tako da je međa otkupa krpa pomerena na štetu ovog drugog grada.

Posledice su bile to što je Fabrijano povećao svoju proizvodnju, polako preuzevši primat najznačajnije manufakture, dok je Amalfi odgovorio time što je svoj papir prodavao skuplje, proglasivši ga

previše vrednim da bi na njemu bila zapisana ma i reč koja je nedovoljno uzvišena.

Tako je to u bitkama, pa i ratovima, nije važno ko ih vodi, krpari ili vlastela. Svak uzvikuje: „Pobeda!“

A kao posle svake bitke, sve iole vredno, pa i ona brda od krpa, raznela je još veća sirotinja. Nije to bio mali plen, na svakih desetak nogavica jedna je bila skoro zdrava, od svakog desetog rukava mogao se napraviti onaj kratak, što seže do lakta.

Tačno godinu dana kasnije mesto boja se uopšte nije poznavalo. Vremešni crkvenjak je izvestio mladog prezbitera šta je video sa zvonika: „Sve izgleda kao da se ništa nije dogodilo!“

Mladi prezbiter je izveštaj preneo kanoniku, a ovaj je pak rekao: „Ne bih ti se na zvonik peo ranim jutrom, pa da su Avecano i Peskara zamenili mesta, da smo noćas naprasno postali grad na obali mora!“

A onda je dodao, slavodobitno: „Mlad si, slušaj iskusnije... Ni odavde gledano prošli put nisam pogrešio u jednom! Da li si primetio da su se potresi proredili, čak su i sasvim prestali?“

To je bilo tačno, za tih godinu dana potresi su se proredili, postali su sve slabiji, čak su sasvim prestali... Grad je mirovao. Svejedno, delovalo je to nekako zlokobno: kao da zemlja ispod Avecana skuplja snagu da se zaljulja najjače moguće – presudno.

ZAMRŠENE RIBARSKE MREŽE

„ISPETLJASMO SE!“

GODINE MIRA... Posle iscrpljujućeg rata nastupile su godine mira. Zapravo primirja. Nepotpisanog, prećutnog, prožetog podozrenjem, ali je i ono bilo bolje od svakog sukoba. Ako ništa drugo – mada suprotstavljene, manufakture oba grada su poslovale odlično. A postojalo je i nešto oko čega su se proizvođači složili, nešto od obostrane koristi. I oni u Amalfiju, i oni u Fabrijanu, zatim i svi drugi širom italijanskog poluostrva, saglasili su se oko jedne važne stvari – izvoz krpa mora da se ograniči.

SLUČAJ. Tako se i dogodilo da su mnogi krpari uhapšeni i osuđeni na godine stroge tamnice jer su se oglušili o zabranu izvoza krpa u druge zemlje. Poznat je slučaj nekog Alda i nekog Arla koji su uhapšeni jer su hteli da prodaju deset tovara ove robe radionici izvesnog Ulmana Štromera iz Nirnberga. Dvojica nesrećnika su pokušala da „zaobiđu” naredbu, pa su zašli po seocima duž obale Tirenskog mora, umesto stare odeće otkupljujući zamršene kamare isluženih ribarskih mreža od kojih je takođe mogao da se pravi papir. Čak izuzetan. Možda i najbolji. U svakom slučaju najlelujaviji.

Ribari su takve mreže rado davali za bilo kakvu nadoknadu, samo da ih se otarase. Zamršena kamara islužene mreže na obali opasna je po decu i starce. Nejač voli da se igra oko nje. A

vremešnim ljudima je žao da mreže leže nekorišćene, pa pokušavaju da ih razmrse i prikrpe, želeli bi da budu od kakve-takve koristi. Ali i jedni i drugi mogu da stradaju kada im se mreža obmota oko noge ili ruke, pa krene da se uz telo ovija i vere. Sve nadalje je pitanje trenutka...

Ako u blizini nema odrešitijeg muškarca da potegne nož i makar nasumice razreže niti, mreža može i da zadavi detence ili nekog starijeg. Dogodilo se jedanput da se neka goloruka majka bacila na mrežu, sve grizući je zubima, ne bi li izbavila uhvaćeno čeljade. Na kraju je to i uspela, jedva se i sama spasavši, krvavih usana, iščupanih prednjih zuba, tela sveg „iscrtanog" ukrštenim modrim linijama koje se nikada nisu povukle. A dogodilo se jedanput i da su neku staricu našli u mreži mrtvu, sasvim modru, niko nije smeo da je od mreže razdvoji čak ni nožem, pa su je sa njom i sahranili, kao umotanu u naročit pokrov.

Ribari su pošto-poto prodavali takve mreže, upozoravajući dvojicu krpara da budu pažljivi, sa kopna su, nisu vični, nije to dvostrani ular govečeta, stoguba je to narav koja se ne može predvideti... Često i govoreći: „Sami ih nosite, mi sa njima nećemo više da rukujemo!" Ali Aldo i Arlo nisu marili, smatrali su da im posao na kojem će mnogo zaraditi ide najbolje moguće. A onda su ih uhapsili...

Tužba je pokrenuta iz Amalfija, nije bila duža od tri retka: „Pogotovo se protivimo izvozu starih ribarskih mreža. Zar da jedan Tedesko, izvesni Ulman Štromer, zarađuje od muke ovdašnjeg naroda?!"

SLUČAJEVI. Kazna od deset godina teške tamnice koju su Aldo i Arlo dobili, međutim, nije opametila mnoge druge koji su krišom želeli da prenesu krpe u druge zemlje, mahom na sever, gde su one bolje plaćane. Kako to ipak nije moglo da se učini neprimećeno, makar u slučaju većih količina, uočeno je da se mnogo sirotinje upućuje ka nemačkim gradovima pešice, previše slojevito odeveno,

čak i po vrućini noseći poderano ruho na poderano ruho, da bi se za nekoliko sedmica svako od njih vraćao odeven tek toliko da se ne bi reklo da je go. Ovo je već bilo teže rešiti. Ko može bilo kome zabraniti da se i leti previše odene, a nešto kasnije ide gotovo nag, pa da je to i sred zime.

Štiteći interese radionica za proizvodnju papira pogranične vlasti su to pokušavale da spreče na nezvanične načine. Jedan od njih je bio i taj što su „prenosioce" krpa veoma dugo zadržavali pod raznim izgovorima. A onda su i nemački gradovi počeli da uvode uzvratne mere, svakog svog Tedeska su dugo držali na granici, ne dopuštajući mu da je pređe. Mada su znali da većina njih neki italijanski grad posećuje na tek jedan dan ili jednu noć, samo zato da bi sašila komad ruha od plemenitije tkanine ili sa nekom ženom legla, pošto su obe ove usluge bile daleko povoljnije nego u njihovoj zemlji. Iskreno govoreći, obnova ruha je više bila izgovor za sopstvene supruge.

Neverstvo i može da se izdrži, ali razbacivanje novca na bludnice nije nešto što je žena jednog Tedeska spremna da trpi.

Dešavalo se da su sa obe strane ničije zemlje cupkale desetine ljudi. Jedni previše odeveni, želeći da na sebi prenesu krpe, a drugi već dobrano razodeveni, navodno da bi im što pre bile uzete mere za šiće, a zapravo već spremni da legnu u krevet ljubavnice.

Šta da se radi, vlasnici manufaktura su bogati, vlasti su uvek spremne da ugode onima koji plaćaju veći porez, a bogati su još i više spremni da potkupe carinike kako bi se sve odvijalo u njihovu korist... Na običnom čoveku je uvek da se sam samcijat snađe – bilo da zaradi za makar jedan dan života, bilo da svoj život želi da učini na makar jednu noć lepšim.

ALDO I ARLO. Verovatno to nikoga ne zanima, ali je za opstanak ove dvojice osuđenika bilo od presudne važnosti... Desetogodišnju tešku tamnicu su podneli zahvaljujući tome što su zamenili imena, pa je tako Aldo patio kao Arlo, a Arlo je patio kao

Aldo. Kada su po izlasku iz zatvora jedan drugome vratili imena, i jedan i drugi su imali samo osećaj žaljenja što mu je prijatelj istrpeo strašne godine ropstva. A onda su se zagrlili, obojica rekavši isto, bez sumnje misleći na posao sa isluženim, zamršenim mrežama: „Ispetljasmo se, jedva."

CENA GREHA. Kako je već rečeno, manufakture iz Fabrijana su postale vodeći, najveći proizvođač, ispunjavajući svaku želju kupca, a manufakture iz Amalfija su istrajavale u naročitim zahtevima prema kupcima, proglasivši svoj papir posebno vrednim. Mnogi su smatrali da se kongregacija iz Amalfija, naglašavajući moralna načela, ponašala gore od inkvizicije. To, naravno, nije tačno. Mada je nešto u osnovi bilo isto. I kongregacija je kao i inkvizicija povećavala cenu svakodnevnih zemnih greha, kako bi potom mogla da u nebesa podigne cenu njihovog otkupa.

NAROČITO PISMO... A onda, moralo se i to kad-tad dogoditi – članovi ceha „Cengrega dei Cartari" su popustili. Postojala je jedna osoba koju nisu mogli da odbiju. Zapravo, nisu smeli. A ta osoba, ne treba brzati, nije bio papa Martin V, posle toliko avinjonskih papa najzad ponovo onaj rimski, poštovan i zato što je njegov pontifikat bio obeležen umerenošću primerenoj dubokoj veri.

Amalfi jeste bio vojvodstvo, ali samo nominalno, suštinski je već čitavo stoleće pripadao severnom od dva kraljevstva Sicilije, zvaničnog imena Kraljevina Sicilija s ove strane svetionika, (Regnum Siciliae citra Pharum), poznatom i kao Napuljsko kraljevstvo, tako imenovanom radi lakšeg razlikovanja od Kraljevine Sicilije s one strane svetionika (Regnum Siciliae ultra Pharum). Reč je o položaju dve države u odnosu na Mesinu, odnosno svetionik u mesinskoj luci. Amalfi je, dakle, bio deo Napuljskog kraljevstva i priznavao je monarhe iz kuće Anžujaca, samim tim i vlast kraljice Đovane II Napuljske, vladarke zvane i

Đovana nezasita, Đovana raskalašna, Đovana lovac na muškarce, Đovana od stotinu ljubavnika... Što se sve može smatrati pastoralnim u odnosu na to da je bila poznata i po nadimku onespokojavajućem za jači pol: Đovana lovac na testise. Za ovaj poslednji nadimak postoji i manje prefinjen narodski izraz koji nekako više zna da „zaboli".

Da li je ta žena, usamljena u muškom svetu surovog nasilja i opakih spletki, bila prinuđena da se koristi svojim čarima? Ili je priroda njenog tela sama po sebi tako nešto zahtevala? Tek, činilo se da je kraljevstvom više rukovodila iz ložnice nego sa trona. I vremenom se navikla da uvek dobije ono što želi, pa izgleda da je kao kraljica mogla da istrpi neposlušnost podanika, ali kao žena nije podnosila odbijanje ljubavnika. A među njima je bilo onih u prolazu, s nogu, za uza zid u nekom hodniku palate Kastel Nuovo, pri čemu vojnici sa kopljima čuvaju prolaz sa obe strane da kogod nepozvan ne naiđe, praveći se da ne čuju kraljičine grcaje dok sriče izabranikovo ime, zatim i uklanjajući dokaze, ne tako retko otpali malter, u strasti pokidane delove odežde... Bilo je ljubavnika u nekoj od napuljskih uličica, onoliko noći koliko traju raspusne poklade, kada bezgrešni imaju razumevanja za grešne, razvratnicima gledaju kroz prste, ispod maski se sve može, sve je dopušteno dok post ne počne... Pri čemu se i u tom velikodušnom gledanju kroz prste neobuzdanih parova, koji u vreme karnevala uglavnom ne vode računa o tome gde polno opšte, može pronaći određeno zadovoljstvo... Ali, bilo je i ljubavnika s kojima je Đovana provela više vremena nego ukupno uzevši godina braka s oba supruga, primajući ih u svoju ložnicu bez iole ustezanja. Od ovih „dugovekih" prvi je bio izvesni Pandolfelo Piskopo, znan i kao Pandolfo Alopo, koji se kao Đovanin štićenik domogao titule velikog komornika, a nezvanična moć koju je stekao bila je veća i od uticaja najuglednijih plemića iz starih napolitanskih porodica.

Mada, to sa tim mladim Pandolfom nije počelo tek tako. On je sprva izbegavao kraljičinu naklonost, razlika u životnoj dobi bila je više nego dvostruka. Osim toga, znalo se i kako prolaze ljubavnici

koje je Đovana II izguštala. Odnosno, uopšte se nije znalo. Takvi bi preko noći nestajali iz Napulja... I?! Nestali bi, pa šta?!

Slobodan čovek može da bira mesto boravka... Da, ali niko nikada nije čuo da su se oni pojavili u nekom drugom gradu, pa čak ni u nekoj drugoj državi poluostrva... U svakom slučaju, Pandolfo je vešto izbegavao kraljičino udvaranje, a ona se pak u njega zagledala toliko da je naprosto za sve drugo obnevidela.

I preduzela je put u Amalfi. Želela je da mladom Pandolfu napiše pismo kojem on neće moći da odoli. Želela je da sve lično obavi, a ne da šalje poklisara po taj njihov skupoceni pamučni papir. Nije htela ni da se preko glasnika mesecima ubeđuje sa članovima ceha „Congrega dei Cartari", želela je da sve to sama uredi, da se lično pojavi u Amalfiju i „strpljivo sačeka da joj naprave nekoliko naročitih listova za strasno ljubavno pismo kakvo još nijedan muškarac nije dobio, niti će ga po svoj prilici ikada dobiti. Možda je mogla da Pandolfa na ljubav i primora, ali je želela da se on u nju zaljubi. Što je neki vladar nemilosrdniji, on ima veću želju da bude voljen.

Što se tiče ubeđivanja, ako nadmeni vlasnici manufaktura počnu da izvrdavaju, jer je njihov papir navodno vredniji od prostih plotskih reči, Đovana je povela stotinu vojnika, smatrajući da je njih stotinu dovoljno zatreba li za jednu noć spaliti ne samo mlinove, radionice, magacine, već i ceo Amalfi.

Što se tiče sadržaja samog ljubavnog pisma, Đovana je povela čak deset pesnika, odnosno pisaca, koji nestvarno lepo znaju da opevaju ili opričaju sve što postoji... A nasuprot tome – stvarno lepo ono što ne postoji... Kraljica je umela da neprikosnoveno naređuje, ali su joj reči nekako nedostajale kada svoja osećanja želi da iskaže prisnije... Pisci će to obaviti bolje od nje. A ona će u jednom trenutku umisliti da je sve sama i sastavila – da je Pandolfelo Piskopo voli zbog nje. Nekada, postojanje idealne ljubavi, vera u nju – podrazumeva pre svega prevaru. Sebe.

Što se tiče posluge koja će se tokom puta brinuti o tome da sve bude onako kako Đovani godi – ona se nije ni brojala, a kraljica je volela i da se posluga, radeći svoje poslove, što manje vidi. Na šta bi ličili životopisi suverena kada bi se obraćala pažnja na mnoštvo ljudi zaduženih da sve bude na svome mestu i kako gospodaru priliči? To onda niko ne bi hteo da čita, šta je koga briga za sudbine pralja, trpezara, pa i onih koji su spremni da poginu za svog vladara. Osim toga, takva knjiga bila bi preobimna.

Što se tiče izbora vremena kada će krenuti, kraljica je odlučila da to bude jedan septembarski dan, ali što je moguće topliji.

SEPTEMBARSKI DAN

„I, NASTAVITE KOLIKO ODMAH, MOLIM!“

VRELOG PODNEVA, KROZ SEOCE... Neobična kolona, ne računajući poslugu, sastavljena od sto deset muškaraca i samo jedne žene, naizmenično se otezala i prikupljala od Napulja do Amalfija, čelo je svaki čas moralo da sačekuje začelje... Pohod je delom pratio morsku obalu, a onda je zašao među brda kod mesta čiji naziv oholi pisac hronike nije našao za shodno da zabeleži. Možda zato što mu se seoce nije činilo kao dovoljno zanimljivo da o njemu nešto više saopšti...

Eh, da se samo za toliko potrudio i sišao sa volovskih kola, da je samo sišao i pružio korak mimo puta, shvatio bi da su zabrinute sestre, supruge, matere, staramajke, pred Đovanom nezasitom brže– bolje posakrivale sve mlađe i lepše muškarce, u obrazima crvenu braću, brkate muževe, stasite sinove, vižljaste unuke... Zatim su kose povezale crnim maramama, kao da su udovice, i pred kraljicu izašle da je tako prepodobljene pozdrave... Istina, našao se tu i poneki meštanin muškog roda, ali samo od onih kljastih ili u pamet uzetih, jedan patuljastog rasta i grbav, jedan žvalav, nekoliko staraca... Pa i dedica što se kočoperio tražeći da mu stolicu stave odmah do puta, pošto nije mogao dugo da izdrži na nogama, odatle vičući: „Evo, Đovana, ako treba, ja ću da se žrtvujem!“

Ipak, iako su sestre, supruge, majke, babe, pripretile mlađim i lepšim muškarcima da se ne miču, oni nisu mogli da izdrže... Iz krošnji, rašlji hrastovih stabala, sa tavana, iz trapova, iz senika, iz koševa za žito, iz seoskog zdenca, štrčale su njihove glave, sjale su oči, baš nijedan nije propustio priliku da odmeri Đovanu, manje kao doživotnu vladarku, više kao ženu kojoj bi želeo da služi... Makar da sa njom zaigra strasnu tarantelu, pa bio to i poslednji ljubavni ples koji sa nekim deli...

Ali oholi pisac hronike to nije ni video ni zabeležio. Selo ko selo, mislio je. Jad, beda, čemer, nesrećne udovice, božiji ljudi, šenuli metuzalemi, svi koji su zdravi nalaze se negde u nadnici... Ovde za njega nema posla, procenio je. On je hroničar za grad, već odavno oseća da je i Napulj mali, valjalo bi se preseliti u Rim, tamo bi mogao da se razmahne i opisuje navodno slavne živote predaka gospode... Navodno slavne, zato što uvek postoji neki „signor conte" koji nema dovoljno ugledne pretke, ali se to da rešiti sa dve-tri naknadne hronike i jednim lažnim rodoslovnim stablom, em se dobro plaća, em on može da piše šta mu navre...

Dakle, seoce nije imenovano, mada je hroničar posle tvrdio da propust nije bio njegov. Kleo se da je pitao kraljicu: „Vaše veličanstvo, želite li da ovo mesto notiramo ili da ne rasipamo tintu na trivijalnosti?"

A ona mu je navodno odgovorila: „Nema potrebe, čuvajte nadahnuće za važnije događaje... Gospode, što li su ovde svi muškarci tako ružni... Ovo bih mesto da što pre zaboravim... Samo zapišite da kod jednog sela zađosmo među brda, sve putujući za slavni Amalfi... To notirajte, ništa više... I, nastavite koliko odmah, molim!"

BEZ TAČNE GODINE. Ovo je, naravno, protumačeno kao naređenje. Reč „molim" izgovorena je samo reda radi. Hroničar je zabeležio ono što mu je rečeno.

A zatim je po pravilima svog zanata trebalo da doda dan, mesec, godinu, kada se sve ovo zbivalo. Hronika podrazumeva takve podatke. Ništa lakše – dan je bio septembarski... Ali... Godina, ona bi mogla da mu zada nevolje, da ga upropasti. Ako upiše onu koja jeste – kraljica bi mogla da se razgnevi. Ipak je suština celog pohoda ljubavne prirode, a tada je nekako prirodno i da svak želi da se predstavi kao mlađi. Za hroničara nije bilo nedoumice – i to se može. Međutim, nije bio siguran koliko bi kraljica volela da se naprasno podmladi. Godinu, tri, pet ili deset Ako omali, biće kriv. Ako pretera, mogao bi vladarku da izloži podsmehu mogućih čitalaca hronike, a onda će ona svoj bes na njemu da iskali.

O, muke! A kako bi bilo da je priupita ? Opet, nije zgodno, dame se ne pitaju za godine... Zato se odlučio za samo prve tri brojke: „Anno Domini..." Pa se dosetio da ako upiše: „Anno Domini 141..." – šta će da radi ako se kraljici prohte da godina počinje sa 139... Grom i pakao, gde mu se zalomi da radi na razmeđu vekova, za hroničare su ti periodi najteži.

Ne, neće ništa da upisuje, naći će već način da dozna šta se od njega očekuje... Kada to razreši – onda može da se samo tako razmahne, ostale pisce neće ni rečju da spomene!

CRNO NA BELO... Za razliku od pritajenih muškaraca u seocetu, bilo je, međutim, onih koji se nisu krili pred kraljicom. Naprotiv, namerili su da se sa njom sretnu, videći u svemu tome priliku da dobro zarade. Šta se to može ponuditi nekome ko ima sve, a ako i nema – raspolaže tolikom silom da je kadar da to naprosto prisvoji, namah otme? Ne treba mnogo lupati glavom – najbolju prođu ima tumačenje sudbine. A nju drugome može da prodaje samo neko ko je „truffatore", prevarant, nema drugog naziva za takve osobe. Svoje pravo ime vam inače nikada neće reći, uvek će se drugačije predstaviti, pa zato i nije od značaja navoditi kako se taj neki privremeno zove.

Zato jedan koji je u Napulju živeo od sličnih prevara – uprti sve potrebno na leđa i krenu za pohodom... U početku – na pristojnoj razdaljini... Drugih pratilaca nije bilo, jer se već raščulo da će taj pohod biti kratak i da nije ratni. U suprotnom, za vojskom bi išlo mnoštvo sirotih ljudi, onako kako jata galebova lete za lađama, nadajući se otpacima iz brodske kuhinje. Sirotinja i nekako, ali da je pohod bio ratni, njega bi sigurno pratilo i mnoštvo cura, pošto vojniku nikada nije nažao da dobro plati za malo nežnosti, s kraja logora, već prve noći. Imajući na umu da sutra može da pogine i da mu je to možda poslednji put da sa nekim ljubav vodi.

Ovako, međutim, pohod je pratio samo taj jedan... A onda ga posle onog seoceta neprimetno prestiže i izbi na raskrsnicu do koje je kraljica sa svojom svitom tek trebalo da dođe. Na ovome mestu, ukrštanju dva puta, on se raspremi, odnosno pripremi... Ništa jednostavnije, o ramenu je imao crni zavežljaj, u kojem se pak nalazio beli zavežljaj. Bila su to zapravo dva platna zamašne širine, prvo crno, au njemu smotano ono bele boje. Prevarant je drugo platno protresao, razapeo između dva drveta, vezavši uz njihova podnožja donje krajeve, a onda je, ispevši se uz stabla, negde u sredini krošnji vezao gornje krajeve. Tako je dobio belu pozadinu, ispred koje je stao zamotavši se od glave do pete u ono platno crne boje, deo prebacivši i preko glave kako bi izgledao što zagonetnije.

Sve je ovo obavio za tili čas, za isto toliko vremena se od običnog čoveka preobrazivši u nekog ko liči na vrača, maga, proroka, onog ko u narodnim pričama raspolaže tuđim sudbinama, srećom i nesrećom, a u ovom slučaju liči i na onog ko će na raskrsnici pokazati pravi put kojim kraljica treba da nastavi...

To što je bio toliko drzak da očekuje kako će svi zanemariti da je reč o očiglednom igrokazu, poseban je deo priče. Ljudi po pravilu ne veruju mnogo u proroke, sve dok se sa njima ne sretnu. Tada naprečac menjaju mišljenje, pa su spremni da se u njih uzdaju i preko razumne mere, tim više što je jasnije da su proroci lažni. Đovana II je upravo bila od te ljudske sorte. Sve je radila kako ona

hoće, ne obazirući se mnogo na savete najmudrijih i najučevnijih, ali je i bivalo da se sasvim preda nekoj gatari imenom Dessa, zapravo nekoj Desanki sa slovenske strane Adrijatika, pismenoj samo za toliko da u rasutom zrnevlju može da čita dobre i rđave znake. I da zatim prebroji pare.

Nešto slično se pokazalo i ovom prilikom... Plativši veoma dobro, kraljica je naredila da se krene onim putem koji je tajanstvena osoba u crnom platnu ispred onog bele boje – pokazala pokretom ruke. Zalud je hroničar govorio da je tuda znatno duže, pre izlaska iz Napulja on je pomno proučio kako se do Amalfija stiže, zašto se sada bespotrebno kruži...

Prilika zaogrnuta crnim platnom mu priđe, nešto prošaputa, nije se sve razaznalo, osim:

– Kvarim li ja tebi posao? Pusti malo i druge da zarade.

BELO NA CRNO... No, posle izvesnog vremena, na narednoj raskrsnici, pohod naiđe na istu onu priliku, ali zamotanu u belo platno kako stoji ispred zategnutog crnog platna, onako kao što lutajući glumci izvode predstave po selima, pred neukim pukom. Samo što su tada plaćeni krajkom hleba, kojom maslinom, najviše parčetom sira ako se meštanima baš svidelo ono što su videli, inače mogu da dobiju pokvareno jaje u čelo...

Ali u ovom slučaju, dramolet je koštao para i para. Kraljica je i ovog puta dobro platila da joj se kaže kuda da nastavi i tako je izbila na ono mesto koje je u dva navrata bezrazložno zaobilazila.

TI LI SI, GVERACI? Prevarant bi možda isto to pokušao i treći put, da mu na onoj drugoj raskrsnici, posle svega, nije prišao hroničar i nešto prošaputao, malo se šta razaznalo, osim početka.

– Ti li si, Gveraci? Baš si me prepao, pomislio sam da si pravi... Prvi put nisam bio siguran, ali sam te sada poznao... Možeš li, barabo, da predvidiš šta će sada da ti se dogodi?

Gveraci je ćutao. Nije potvrdio. Ali nije ni odricao, zato što to i jeste bio on, Gveraci – propali glumac, ne zbog manje dara od drugih već zato što je bio previše lenj da ikada nauči tekst koji mu je poveren.

Na kraju, oteran iz svih dramskih trupa, on se i snašao i pronašao, sa svega dva platna je igrao proroka, govorio je narodu šta mu se gde prohtelo...

I možda bi se na tome sve i završilo da nije primetio da mu narod bezgranično veruje čak i kada izrekne najveću glupost, ono što je nemoguće...

I možda bi se i na tome sve završilo da nije primetio da je narod voljan da ga dobro plati za sve što izgovori, pa neka je tom koještarija, recimo da će negde drugde uskoro svanuti iako se pred svima prisutnima sunce upravo smiruje, zalazi...

Od tada je dobro živeo. Lagodno. Ulaganja nikakva – dva platna. Istina, ono belo mora češće da pere... Ali i dalje lenj, radio je samo kada baš mora, kada mu para ponestane. Šteta, smatrala je većina, ko zna šta je još sve mogao da prorekne... Mada, i tako, kada ne progovara – pametan li je!

Razabrao se početak onoga što je hroničar rekao Gveraciju, to kako ga je prozvao... Pa se ništa više nije čulo, osim kraja:

– Hajde, briši... Da te nisam video. Pusti sad malo nas da radimo svoje.

Gveraci je odlučio da ne troši reči, svio je belo platno u ono crno, zavežljaj je prebacio preko ramena, da bi se vratio u Napulj, odakle je i došao... Nije hteo da se raspravlja... Imao je poverenje običnog naroda, sada se pokazalo da mu je i kraljica verovala, u dva navrata je bez razloga skretala... Primetio je da u poslednje vreme, mada je znao kako je počeo, i sam sve više veruje u sebe – da je prorok kakvog nema. To je vrhunac pozvanja jednog proroka, odatle nema kud više da se napreduje.

STOPALA, DLANOVI

„OVAMO! NE TUDA!“

DESETINA BRATIJE „OD KNJIGE“... Mada su, bez obzira na dve raskrsnice, put mogli da prevale za pola dana, samo da su bili sami, vojnici na konjima su svaki čas zastajkivali da sačekaju niz volovskih kola sa desetinom bratije „od knjige“.

Kakva je to sorta bila! Većina je zahtevala da ima zapregu samo za sebe, pošto sa drugima neće da se vozi, jer ko zna otkad ne govore, valjda je jasno ko svojim darom zaslužuje da ima najveću moguću privatnost i udobnost, o tome nema rasprave. Manjina pak, koja nije imala ništa protiv da se klaca u društvu, posvađala se u putu oko toga ko ume bolje sa rečima. A dvojica su se uz piće, uz vino, tako lako i brzo sprijateljili da bez mucanja nisu umeli da progovore. Nije bilo vojnika koji kasnije nije tvrdio da mu je taj pohod bio jedan od napornijih, a reklo bi se da ni volovima nije bilo nimalo lakše, valjda zbog toga što su morali da vuku toliko tih ljudi teretne ćudi:

OS COCCYGIS... Nisu čestito ni odmakli, a prvi je pesnik želeo da se vrati... Predomislio se... Jedva diše... Tu, na krovnom prekrivaču volovskih kola, da, upravo tu, ima jedna rupica, ako bi čime mogla da se prikrpi, sunce mu kroz nju prosvrdla teme... Uh, ima li igde hlada da malo dođe k sebi?!

I malo kasnije: ako bi mogli da se maknu iz hlada, jer mu ovako znojavom sleduje prehlada... Zatim je zamolio da svi okrenu glavu, moraće da se presvuče...

Ne, nije znao da toliko mora da se trucka... Inače bi odbio da krene... Ispade mu drob... Bole ga krsta... Utrnu mu i poslednja koščica, zvana „os coccygis“, sazada je zavukao ruku da je malo protrlja... Kako šta da protrlja?

Svašta, mislio je da se nalazi u prosvećenijem društvu i da ne mora da prevodi sa latinskog jezika:

– Jeste, utrnula mi je kost trtična!

BRŽE! Drugi bi da njegova zaprega toliko hita da on od svih stigne prvi! Ali ne samo zbog toga... Već i zato da bi osetio vetar u kosi, da mu se vlasi mrse... Kosu je zbog toga strpljivo i puštao da raste, a ne zato što ga je mrzelo da je skraćuje... Vetar u kosi – to je uvek lepa poetska slika koju čitaoci pamte!

Ovako je prinuđen da svaki čas sam prstima prolazi kroz pramenove... Šta ti je život pisca, on mora da zna sve, pa i to da po potrebi vetar bude!

Ili, recimo, kada su vojnici došli po njega, on se otimao, pravio se da odlučno odbija, došapnuvši im: „Ma, idem, spremio sam se još prekjuče... Ovo je zbog jačeg utiska, narod uvek više voli da gleda kako privodite pisca!“

SPORIJE! Treći bi da malo siđe sa kola, da se bos prošeta i pod tabanima oseti kakva je zemlja, trava, natura...

Ne bi da prestigne ni puža...

I tako on zastajkuje pored svakog cvetka...

I pored svakog žbuna...

Čemu žurba? !

Jaoj, što je leptir lak!

Vidite kakva je žuna!

Ma, ne može biti da je ova gljiva ujedno i toliko lepa i smrtonosno otrovna?!

Oh, što nije mesec maj – pa da može da „kisne“ pod svuda opadajućim grimiznim cvetovima divljeg nara... Koliko li je uokolo svitih grana, urodilih stabala, ove godine nar je počeo nešto ranije da sazreva, možebiti u slavu baš ovog pohoda pisaca...

Au, ala ga ovaj zavrlja, udariće glavom o viseće gnezdo divljih osa, zgaziće na škorpiona, zmiju, ježa, staće na lišćem prikriveno gvozdeno kljuse, zamku za zverinje – posle će da kuka... Neko je svakog časa morao da ga odvraća:

– Ovamo! Ne tuda!

ČEGA SVE NA SVETU IMA! Četvrti, zaboga, nije znao da volovi podižu rep, da „ono“ obilno rade i tokom puta.

Da li postoji način da se to spreči? Em to mora da gleda, em se odasvud pojavljuju zunzare, em je smrad nesnosan, pogotovo kada točak pregazi višak marvenog tela! Oh, pa nije on selja da svoje strukove rima gnoji stajskim đubrivom kao da su rasadi kelja!

Dlan je stavio preko nosa i usta, zgrožen je čega sve ima mimo književnih dela!

JOŠ VINA! Peti je pak stavio šake oko usta da ga bolje čuju na začelju, u komorskim kolima:

— Još vina!

Njega samo to „iluminira“. Kakve svetiljke i kandelijeri, borova smola, loj, masti, pčelinji vosak... Kakvo riblje ulje koje najtiše od svih gori, ili suvo sezamovo semenje što pucketa dok plamti... Vino jedino ima snagu da „osvetli” njegovo vidno polje... Pod uslovom da uz njega ne zadrema.

AL’ AKO BI MOGLO DA BUDE HLADNIJE! Šesti se izuo i zavrnuo nogavice:

— Tako je! Vina, dajte nam još vina!

Dodajući:

– Al ako bi moglo da bude malo hladnije, ubi nas omorina...

Šteta, vajkao se on, na Vezuvu sada nema snega... Zato, predložio je, neka jednog okretnijeg vojnika pošalju da se ispentra do vrha obližnjeg Monte Latarija po makar komadišku leda, tamo se on drži i preko leta... A onda je rekao:

– Ledenica bi mogla da se istopi dok momak siđe! Prokapaće i da je nosi u vreći punoj slame...

Uostalom, njemu se upravo sada pije, ko će da čeka da se vojnik vrati, a može i da pogine, da se niz vrleti strmekne. Stoga, neka taj odozgo samo hitne grudvu snega, nek se zatrči i neka je zafrljači što jače... A mogao bi i u praćku da je stavi, zapne, pa grudvu u njegovom pravcu odapne...

Ako momak dobro cilja, on će dole ispružiti ruku, podmetnuće kupu, pomeriti je malo levo ili desno, i čim sneg bućne u vino, ono će se rashladiti potaman da bi se pilo:

– Da, najbolje je da vojnik na vrhu Monte Latarija i ostane, što da se dečko muči, da svaki čas silazi i da se penje, ionako put dobrim delom zaokoljuje podnožje te planine, pa će on odozdo samo da mahne kao znak da bi vino opet valjalo da bude hladnije.

Eto, objasnio je vojnicima, to vam je tako i kada se piše knjiga, što jednostavnije tim bolje! Ima li dobrovoljaca? Šta čekate, junaci?

Ponikoste svi od cele batalje, a posle vam je krivo kada vas ne spominjemo poimence?!

PRANJE RUKU... Sedmom se sve ovo uopšte nije sviđalo. Mada, sve zajedno, ništa nije ni toliko loše... Ali se njemu ni to, bez razlike, nije sviđalo. Uopšte.

Zato je svaki čas tražio nov krčag vode da opere ruke... Iako ništa nije dodirivao osim samog sebe.

LEVOM DESNU KRIJE. Osmi je, onaj zadužen za hroniku, bio rad da se počne od početka – da se svi vrate u Napulj i da on

detaljnije opiše makar kako pohod napušta gradske zidine... Nije imao ništa protiv i da se nešto doda, recimo to kako ih građani Napulja ispraćaju u suzama, jecajući zato što u gradu na nekoliko dana neće biti najznačajnijih pisaca! Evo, već je smislio kako mu se neka gospa obisnula oko vrata i prošaputala... Šta je tačno izgovorila ne bi zasad da otkrije, napisaće ako se njegov predlog usvoji. Jednom je tako nešto veoma sočno ispričao, čitavu novelu, pred nekim drugim piscem se neoprezno izrekao, a on ga pokrade, proslavi se, njegovo delo prikaza kao svoje!

Zato mu se nije dopadalo ni to što nije poslednji u pohodu, imao je utisak da ona dvojica iza – stalno izviruju iz svojih kola, takoreći mu gledaju preko ramena, žele da sve prepišu od njega! I zato je levom rukom krio ono što je desnom drhtavo nizao... Nevolja je bila u tome što tada ni sam nije video šta mu je ostajalo ispod pera.

DLANOM O DLAN. Deveti je samo ponavljao da to nije tačno... Niko, baš niko u celom Napulju nije ni primetio da bilo ko nedostaje! Niti će primetiti ako svi pisci do jednog i nestanu, iščeznu, ako se ne vrate! Niti će iko pamtiti njihove ranije rukopise! Još manje one u stihovima, rimovane! Niti će se sećati njihovih imena, kako se ko zove! Dok dlanom o dlan – ceo životni trud, toliki rad i dar – sve nestade!

Možda je bio toliko turoban zato što je već neko vreme imao strašne snove. Zapravo jedan san koji se ponavljao uz male razlike... Kao, on je sasvim nag na jednom proplanku, a ka njemu lete sva pera koja je do sada koristio... Sprva se pojavljuje jedno, zabada mu se vrhom u mišicu... Zatim se drugo zariva u trbuh... Stiže i treće, ubada ga u vrat... Pa ih je sve više, oko njega kruže sve niže... On pokušava da pobegne, ali ga razna pera, raznih ptica, različite veličine i boje – sustižu, bodu... Pred buđenje je nebo čisto, ali on tako „pernat" liči na pticu, ne može se odrediti koje vrste ni po izgledu ni po tome kako se glasa, ako krike koje ispušta uopšte neko može da čuje...

To sanja pred buđenje, mada bi dobro bilo da je to i kraj sna... Ali pre nego što se prene, neka nevidljiva ruka čupa iz njegovog tela pero po pero, sva ona pera kojima je pisao, a to čerupanje boli još i više. Tako se budi, sav osut crvenim tačkicama koje svrbe, pa se češe dok tu i tamo ne otvori ranice... Telo se, koža, jedva smiruje do naredne noći... Pokušava da ne zaspi pošto zna šta mu sleduje...

Ipak, u nekom trenutku umor ga svladava, nag je na nekom proplanku... Iz neba se, ka njemu – jedno, pa drugo pero tušti, ubrzo se sve uokolo gusti, mada je raspored ubadanja malo drugačiji...

A narednog jutra se opet kao očerupan budi.

ČUDAK! Deseti je ćutao. Žmurio je. U uši je stavio po grumulju voska. Zatim je uvukao glavu među podignuta ramena, spustio je i istegao rukave toliko da mu oni pokrivaju ne samo udlanice i nadlanice već i prste. Kao da nije hteo da prikrije samo srebrni naprstak koji je od početka puta nosio – već je želeo da se i on ceo sakrije, trudeći se da ništa nema sa svim ovim što ga okružuje. Čudak! A posle će da tvrdi kako sa njim niko nije hteo da druguje.

VOJNIKE NIKO NIŠTA NIJE PITAO... Ali, da su se vojnici pitali, oni bi celu ovu stvar razrešili tako što bi pisce raspustili. Bez plate. I neka se pešice vrate...

Pandolfelu Piskopu bi pak „pesnički“ predložili, neka sam izabere: ili će biti kraljičin doživotni ljubavnik, ili će imati „ljubavnike“ u doživotnom zatvoru, tamo gde zgodne mladiće vole do besvesti. Njihove.

A POSLUGA? Ona je ćutke obavljala svoje poslove, gledajući da se što manje primećuje. Što ne znači da o svemu ovome nije imala mišljenje koje će iskazati kada za to dođe vreme.

VRHOVI MAČEVA, MAMUZE

„MNOGO SE ČUJE KAKO SE UOPŠTE NE ČUJEŠ.“

OD POČETKA, OD ČELA... Bio je to zaista čudan pohod od samog čela. Kraljica je odbila nosiljku sa svilenim baldahinom. Tražila je neosedlanog crnog konja. Nije htela da prihvati skiptar sa glavom u obliku cveta ljiljana, da stavi krunu i odene vladarske halje. Želela je da insignije koje je posedovala kao Giovanna II di Napoli – budu od nje što je više moguće udaljene. Odmahnula je rukom kao da govori o vreći žižljivog boba:

– Neka ih na začelju, u kolima komore!

Jedan golobradi vojnik se začudio:

– U kolima komore?!

Tek je pre neki dan primljen u službu, pa nije znao da se kraljičini prohtevi nikada ne dovode u pitanje... Pratnja se uskomešala, uzdajući se da izrečeno neće po sve njih imati loše posledice... Taman bilo da je Đovana odlučila kako će insignije putovati sasvim odvojeno, lađom od Napulja do Amalfija, a pohod kako je i krenuo, kopnom, to nije za raspravu, to se ima izvršiti bez iole prigovora...

SKROMNO SAM SE NADALA... Ona se okrenula. Odmah je primetila: vojnik je bio lep, čedan... Verovatno je pomislila: samo što se zamomčio, mora da je netaknut, nevin... Možda je zato bila blaga. Našalila se, ujedno podsmehnula, praveći se neveštom:

– Skromno sam se nadala da toliko možete da mi učinite... Dabome, ako se nađe mesta i za nešto moje... Koliko ono imamo komorskih kola ?

Vojnik je prebledeo, nije znao tačan odgovor:

– Nisam siguran... Nekoliko... Da odem da pitam je li sve puno? Možda nešto može da se odvadi...

Tek je pre neki dan primljen u službu, a ovo mu je već bila druga greška. Šta ćeš, jadniče, da pitaš: ima li mesta za kraljičino žezlo, krunu i ogrtač?!

VALjDA SI RAZUMEO! Ona je sjahala da bi ga bolje videla: tako bled, vojnik je izgledao još čednije... Verovatno je pomislila: biti sa njim nasamo mora da je isto kao i žedan piti mleko, sud nagrnuti sa obe ruke tako i toliko da mleko curi niz podbradak, sliva se niz telo... Ima li ičeg čistijeg i prirodnije toplog od tek pomuženog mleka? Možda je zato bila blaga. I drugu grešku mu je oprostila, nastavila je sa šalom, prisnije:

– Pa onda je sve rešeno, hvala ti, mnogo si mi pomogao... Idi i zamoli komornika da nekako smeste skiptar, krunu i ogrtač... Samo zapamti u kojim su kolima, od sada si ti za njih zadužen, lično si meni odgovoran... Kako se zoveš?

Vojnik je crveneo, on je odgovoran lično kraljici... Zauzeo je stav mirno, da li je moguće da kraljica pita za njegovo ime... Dahnuo je, trudeći se da deluje otresito:

– Nino!

I ime je dečačko: meko, nežno, nekako mu lepo pristaje... Verovatno je pomislila: biti sa njim, mora da je ukupno – veoma lepo... Možda je zato bila blaga. Zabavljala se, stavila je dlanove na oči, kao devojčica se zavrtela oko sebe, naglo zastala i spustila ruke:

– Nino, Nino... Mogu li da pogađam? Skraćeno od Saturnino? Nije? Dobro, onda Nino od Antonino? Možda si Đanino? Ili Severino? Ne mogu više... Stavljaš me na muke, poštedi me... Kako ti je puno ime?

Vojnik je i dalje crveneo... Nije shvatio da je to njen način da se poigrava... Mislio je da ga ona to pita sasvim ozbiljno, pa se trudio da objasni:

– Ne znam. Moji roditelji su umrli dok sam bio mali. Nisam ih ni upamtio. Nemam nikog. U sirotištu su me tako zvali. Neprestano su vikali: „Nino, nemoj to da radiš!“, „Nino, probaj samo još jedanput!“, „Nino, ubićemo te od batina!“, „Nino, da ćutiš, ne moraš da se dereš do neba, nismo te toliko tukli!“, „Nino, tek ćeš sada da vidiš svog boga!“

Primetila je: lep je i kada crveni... Verovatno je pomislila: mogla bi kao siroče da ga usvoji, ne baš da mu bude pomajka, ali je volela da se prema svojim ljubavnicima ponaša zaštitnički, pokroviteljski...

Ponovila je:

– Stvarno nemaš nikog? To bi moralo da se ispravi!

I možda je zato bila blaga dok je polako nastavljala:

– A to sa imenom, istražićemo... Ja imam načina da saznam... Ipak sam kraljica, koliko me sećanje služi...

Zatim je dodala, nekako značajno:

– Pa, Nino... Nadam se da ćeš da opravdaš moja očekivanja... Odavde pa nadalje... Valjda si razumeo ?

A onda se okrenula ka onom piscu koji je beležio pojedinosti za hroniku. Sada je delovala veoma zvanično:

— Čuli ste... Nino... Zasad samo notirajte... Pa ćemo da vidimo...

Oholi sastavljač hronike je bezvoljno dohvatio pero i kao od bede, ne baš čitko zapisao: Nino.

Ovo mu se uopšte nije svidelo. Kraljica je nekom balavcu upamtila ime, a njemu se obraća tek tako, „impersonale“, kao da je on bilo ko. Svašta! Lepo je on predlagao da se sve počne od početka, od izlaska iz Napulja, s većim naglaskom na značaj pisaca, a posebno njega.

Vojnik je još više pocrveneo, ponosno je izviknuo:

– Vaše veličanstvo, razumeo sam! Skiptar, kruna i ogrtač biće u kolima komore... Ako je još nešto potrebno, samo zapovedajte, stojim vam na raspolaganju!

Tako je, crveneći, postao gotovo zagasitocrven u licu... Toliko se toga dogodilo za kratko vreme, krv mu se uskolala, koliko do juče je bio u sirotištu, prema njemu su se ophodili kao prema niščem, više je video sirovog ječma klečeći na njemu nego onog kuvanog u zdeli, šibom je do krvi dobijao po turu... Posrećilo mu se da ga regrutna komisija primeti... Završio je obuku, primljen je u službu... Dobio je čizme! Dobio je kapu čiji su mu vrh i kićanka nehajno padali postrance... I dobio je sve što vojniku između dobrih čizama i lepe kape sleduje, pa i rukavice, sve potaman, sve novo, niko to pre njega nije nosio, nije vašljivo, nije nasledio od nekog vršnjaka, kao što je u sirotištu odeću morao da nasleđuje od one bolesne dece koja ujutro nisu ustala jer su u toku noći večno zaspala... I, dabome, zadužio je mač, suro gvožđe, dokaz da nije više neki tek omaljaveli dečarac već mladi muškarac koji će uskoro po svojoj volji moći da fitilji brkove ili da se redovno brije... A sada mu se činilo da je u časku postao i nešto više: čovek! I to ne bilo koji čovek, već Nino! Jedino se za njega, od svih sto deset učesnika pohoda, znalo kako se zove.

Krv mu se uskolala, možda zato nije čuo najstarijeg vojnika, veterana koji mu je dobronamerno došapnuo:

– Polako, sinak... Polako... Napravio si već dve greške, treća bi mogla da bude sudbonosna... Moj ti je savet, nemoj mnogo da se ističeš. Mogao bi da pogineš.

BELA KOŠULJA... Tako je Giovanna II di Napoli poverila svoj skiptar, krunu i ogrtač golobradom vojniku Ninu...

A kao Đovana je na sebi imala samo novu noćnu košulju. Bila je bosa i imala je samo tu belu, jednostavnu košulju, bez ikakvih vezenih ukrasa... Ali, budući da nije jahala na ženski način, sedeći skupljenih nogu postrance, već je vranog konja posela muški,

raširivši butine, obadajući ga kolenima, skuti te njene noćne košulje dobrano su se podigli naviše... Bila je umalo naga, a tamo gde je i bila pokrivena – delovala je još izazovnije... Dojke su joj pratile ritam kasa moćne crne životinje među nogama... Oznojena noćna košulja se slepila za njene grudi... Rumeni vršci kao da su se zanavek stvrdli... Gotovo da je bilo svejedno ima li na sebi ili nema to malo providne pamučne tkanine.

Tako je čelo pohoda u rani večernji čas stiglo u Amalfi. Kao i Nino. Vojnici su jedan za drugim palili baklje, potrajalo je dok su prolazili kroz gradić... U odnosu na njihove senke, kuće kao da su se smanjile, u sebe uvukle... I kao da su zažmurile, meštani su gasili voštanice u prozorima, jedna kuća za drugom se pravila da mirno spava, iako je zapravo uplašeno zurila u došljake, dok je sve u njoj drhtalo od srca do staklarije.

A neko je i prestao da svira na lauti, nežna muzika je još izvesno vreme treperila... Sudeći po poskakivanju obrisa tela laute obisnute o ramenu onižeg čoveka koji trči, obrisa pre svega prepoznatljivog po naročitom „poluzalomljenom vratu" i „ovećoj školjki" instrumenta, lautista je brže-bolje napustio grad istog časa kada je melodija sasvim utihla.

Čovek je nešto prigušeno govorio, ali to baš niko nije mogao da čuje. Uostalom, koga je sada briga za muzikanta... Njemu je lako, mora da je od onih putujućih koji ne samo da mogu da dođu kada im je volja, već mogu odmah i da odu, pogotovo ako im se nešto ne sviđa. Recimo to da kroz grad nastupa vojska... Njemu je lako i zato što ukupnu svoju imovinu može da uprti na leđa, ne ostavljajući ništa za sobom, čak ni melodiju koju je do malopre „gradio" ulažući čitav život u titraje žica.

Kako je kraljica sjahala, tako je sjahala i njena neposredna pratnja. Podrazumeva se – i Nino. Tačno pred portalom Crkve Svetog Duha.

UZ ZVECANJE MAČEVA I MAMUZA... U hram su ušli pred kraj redovnog većanja članova ceha „Congrega dei Cartari“. Prividno pokorno kleknuvši, smerno se prekrstivši, ali nadalje stupajući uz strašno, namerno zvecanje mačeva i mamuza o mermerni pod glavnog crkvenog broda...

Jedino se Nino ponašao sasvim suprotno, prošavši kroz portal pokušavao je da ne izgleda krotko, bezazleno... Ne da nije kleknuo krsteći se, nije ni glavu pognuo... Stegao je vilicu i suzio očne kapke...

Želeo je, mada tek omaljavio i puti čedne kao mleko, trudio se da izgleda kao najneumoljiviji od svih... Međutim, odavalo ga je to što je, nesvesno, neprestano pridržavao mač da ne dotiče pod, hodao je tako da ne vuče mamuze, zapravo se stideći da se u Božijem domu ponaša nedostojno.

Stariji vojnik mu je dobronamerno došapnuo:

– Gazi jače, sinak. Seti se kako sam te učio da nogom udaraš u vrata. Mnogo se čuje kako se uopšte ne čuješ. Moraš da ostaviš utisak da ti ni do čega nije stalo.

Vrhovi mačeva su iskrili a mamuze vrcale po mermernom podu crkve kao desetine kresiva o kremen... Zadrži li se pogled naniže, među surim gvožđem, mačevima i mamuzama, mogla su se videti kraljičina stopala i listovi... Bili su sasvim izgrebani, kako je Đovana jahala, tako je i šibana usputnim trnovitim stabljikama kupine... Negde čak toliko da se krv nije skorela, još je izbijala, kupila se u graščicama, koje su pak curile, klizile – obeležavajući put kojim vladarka ide. Mada je bila krvava i od rana vranca kojeg je bez milosti terala kroz divlje kupinjake. Gospode, ovo nikako ne može da bude dobar znak – krv na podu crkve!

A ako se pogleda naviše: ni to nikako nije moglo na dobro da izađe – polugola žena stvrdlih vršaka dojki zašla je duboko u unutrašnjost bogomolje!

BEZ ODLAGANJA... Đovana nije okolišila. Nije bilo uvoda, jer se i inače moglo pretpostaviti zašto je došla, o tome već bruji i poslednji kutak Napuljskog kraljevstva, zapadno od Mesine, odnosno svetionika u mesinskoj luci...

Đovana nije dopustila ni da se vreme troši na uobičajenu etikeciju, što joj se pa obraćaju sa uvažavanjem kada ona odlično zna šta se o njoj govori, to da je nezasita po pitanju muškaraca, pogotovo onih mlađanih...

Odmah je ponudila veliki novac za svežnjić naročitog papira: čak hiljadu pijastri za svega deset listova.

I ovlašno je dodala, bolje reći unapred oduzela: u slučaju da kongregacija odbije trgovinu, Amalfi će, takođe bez odlaganja, iste noći spaliti, ne samo grad već i okolne mlinove, manufakture, magacine, sve što može da gori... Ko smatra da je pretnja preterana – neka mirno ide da otpočine.

Istina, obećala je: Crkvu Svetog Duha i sve druge hramove će poštedeti, ali šta ona može ako vetar okrene, pa i crkve planu zbog varnica koje se roje...

A onda: kada svane, neće žaliti truda da zatrpa izvore i zagradi potoke, tako da će Amalfi ostati i bez vode. Neće je biti ni koliko za baptisterijume...

Dabome: moraće da im ostavi more, ali će spaliti lađe, pa će svi oni plivati ako žele da potraže novi grad, mesto gde će iznova da se skrase.

Inače: ljude nema nameru da dira, nada se da tokom paljevine niko neće stradati. Jedino ako ko odbije da napusti kuću, mlin, manufakturu, magacin... U tom slučaju, ona nije odgovorna za moguće žrtve. Među kojima bi moglo biti i žena koje se u plamen vraćaju po decu...

Da, upravo tako: među mrtvima može biti i dečice. One najmanje. Koja još nisu naučila da hodaju. Odnosno beže...

Njena neposredna pratnja je stajala bez pokreta, sve vreme istog izraza lica... Samo je Nino nekoliko puta potvrdio glavom, crven u

licu, kao da je baš on taj koji će svojom rukom izvršiti sve Đovanine pretnje. Ali, kada je kraljica pomenula žene, a pogotovo decu, Nino je prebledeo i mahinalno počeo da odriče glavom, opet kao da je baš on taj koji svojeručno može da spreči pogrom.

Stariji vojnik do njega navodno se nakašljao i kroz kašalj dobronamerno prošaputao:

— Miran, sinak... Ništa ničim ne pokazuj, budi miran...

KO SE UPLAŠIO PONAJVIŠE... Baklje u rukama Đovanine neposredne pratnje su se ognjile, osvetljavale su bleda lica članova kongregacije. Mada je golobrado Ninovo lice od svih bilo vidno bleđe... Kao da ga je to što se nalazio na strani silnijih – uplašilo najviše.

Sada članovima kongregacije nisu vredele prepiska, laudacije, merkanje sentenci, to što je neka reč namerno nečitka, nisu vredeli izgovori da se pošiljke stalno gube... Sada je kupac bio tu, pred njima. Neki počeše da se osvrću, kao da očajnički traže pomoć, izlaz iz stupice.

U MESTU

TREĆI DEO

NIGDE NIKOG

„ČUVAJTE SE! EVO APOKALIPSE!“

KANONIK... Nigde kanonika, starešine Hrama Svetog Duha, da posreduje... A kada su ono postavljali vitraže, pa je kroz crkvu odasvud duvalo, kanonik se teško razboleo. Izgubio bi sluh od upale oba uha da kongregacija nije platila čak dva medikusa sa čuvene Medicinske škole u Salernu. Jednog za levu ušnu školjku, drugog za desnu, ne bi li mu jednovremeno izvukli tišinu zašlu u maljava ušesa... Rekli su medikusi da to tako mora, onaj za levu ušnu školjku navodno se ne bavi desnom, i obrnuto, a biće da su za lečenje hteli da izvuku što više novca.

Šta to znači?! Da li bi onda „Congrega dei Cartari” svaki list papira trebalo da obračunava dvostruko, pošto ima dve stranice? Na ove žalbe Scuola Medica Salernitana je zvanično otpisala kongregaciji da svaki medikus u praksi mora svega da se prihvati, pošto u osnovi leči čoveka, a tek onda, u pojedinostima, ovu ili onu boljku. Naime, oni tome uče svoje polaznike, ali nadalje ne mogu da budu odgovorni jer i među njima ima raznih kao i u svim drugim strukama, pa i onih koji su toliko pohlepni da bolesnika između sebe dele kao što lovci dele plen na ravne časti. Ili kao što mesar komada goveče na glavudžu i rep, iznutrice i polutke, plećke i butove, rebra i potrbušinu, obaška papke i kolenice...

Bilo kako bilo, kanonik je sada zdrav, savršeno čuje, kako prodrma kovčežić, uopšte ne mora da ga otvara, tako po zveku, u

groš zna stanje crkvene kase... A po zveku zna i da li je neko posle nedeljne mise, u odnosu na prošlonedeljnu, spustio makar paricu manje... Pa je sklon da ga i blago opomene sa propovedaonice: „Svaki po volji svojega srca, a ne sa žalošću ili od nevolje; jer Bog ljubi onoga koji dragovoljno daje!“

Sada je kanonik zdrav, razaznao bi i da se hostija u oltaru rasušila, pucka, lomi se, troškari, nije dobra za Svetu pričest, pa bi crkvenjaku udario samo takvu zaušku zato što na nju nije pazio, zaboravio je da hostiju prekrije navlaženim rupčićem...

Sada je zdrav, razaznaje i kada miš počne da gricka hleb u njegovom komarniku, ne mrzi ga da ustane, spreman je da čitavu noć za njim juri i da ga na kraju brezovom metlom nemilosrdno utuče... To nije greh, što se njega tiče miš je „bestia“, uopšte mu nije jasno zašto je Gospod stvarao takvu zver...

Sada je kanonik zdrav, ali će sutra reći, kao da ga već čuju: „Nisam hteo da vam smetam, pa sam ranije nego obično otišao na počinak... Kog! Ta raskalašna žena?! Gore je polugola, od kolena naniže krvava?! O krvi možemo kasnije... Koliko polugola? Toliko! A ostalo se razaznaje?! Slobodno, slobodno nastavite do u tančine, nemojte da me štedite, da bih odredio težinu greha moram da znam sve... Ma, da sam išta načuo, odmah bih došao u crkvu! Pisao bih papi, tražio bih da je Sveti otac izopšti! In excommunicationem! Nema na čemu da mi zahvaljujete... Kome nešto dugujem nego vama ?! U suprotnom, da vi niste platili medikuse, ni Božije reči ne bih mogao da čujem!“

PREZBITER... Nigde kanonika, a nigde ni prezbitera da pozove kanonika... Mada se kanonik pravi nevešt, tada ipak ne bi mogao da kaže da nije čuo ako prezbiter dotrči ispod njegovog prozora i gromko uzvikne: „Visokoprečasni, nesreća, ustajte, pustite miševe, spasavajte ljude, u pitanju su životi pastve!“

Sada nigde nema tog prezbitera da pozove kanonika, a oni su, članovi ceha „Congrega dei Cartari“, njega zvali na svako slavlje...

I ne samo reda radi zvali, već su ga uvek uvrh trpeze smeštali, nutkali, tanjire mu primicali, bokal do oboda nalivali... Jeo je i pio najbolje, gr'oce je podmazivao najmrsnijom porketom iz Parme i najstarijim vinom iz Abruca, posle je na sav glas pevao skaredne narodske pesme, a imao je glasinu, nije se mnogo obazirao na to da li za stolom ima dece, devojaka, žena, da li drugi žele da ga slušaju ili ne...

Tako su jedanput došli neki građani iz Salerna, ali ne medikusi već obični ribari, umorni, trećinu noći nisu mogli oka da sklope, trećinu noći su pešačili do Amalfija, a još su posle morali i da se trećinu noći vraćaju u Salerno. Pratile su ih mačke, desetine debelih mačaka, valjda su navikle da za ribarima idu kada oni krenu da vade koče. Došli su ti ribari sred nekog slavlja u punom jeku, kako bi raspevanog prezbitera zamolili... Dugo su po rukama, zapravo ručerdama oteklim od rada premetali skromne kape, dok se nisu usudili da kažu zašto su tu: „Velečasni, ako biste mogli samo malo tiše. Jesmo daleko, ali ne možemo da spavamo, a u cik zore moramo da izađemo na more... Vama je na jutrenju lako, možete i bunovni da opljunete kažiprst, na koju god stranu prelistate u Svetom pismu ima riba koliko hoćete, a nama ako su mreže prazne, ne možemo da prehranimo porodice... Nije da vas ćutkamo, pevajte, ali samo malo tiše, preko mora se čuje i u Salernu, ribu nam plašite... Velečasni, samo malo mislite i na nas, ne tražimo ništa više pod milim Bogom."

Prezbiter se, međutim, razvikao: „Sklanjajte se i vi i vaše mačke! Vidite li kolike su, da im dajete manje ribe imali biste više za sebe. Mačka je „bestia", kašljem od njihove dlake, uopšte mi nije jasno zašto je Gospod stvarao takvu zver!"

Tako je glasan bio prezbiter i kada se raspeva i kada negoduje, a sada od straha ni glasak da ispusti, kanonika da prizove...

CRKVENJAK... Nigde ni crkvenjaka da povuče užad svih zvona i upozori Amalfi da mu se sprema pošast. Štono se kaže: „Čuvajte se! Evo Apokalipse!“

A kada je taj isti crkvenjak pao sa stepeništa zvonika i zbog prirode preloma ostao bez leve noge, ispostavilo se da poviše kolena moraju da je odseku... Obavio je to jedan medikus, opet iz Salerna, u svakom pogledu dobar, ali ne i skup budući poznat po tome što nije razlikovao šta je na ljudskom telu desno a šta bi to moglo biti levo... Mada se sve uspešno okončalo posle kraće rasprave: „Tvoje levo ili moje levo?“ , „Znači tvoje?“ , „Ako je tvoje levo, onda je to moje desno?“ , „Siguran si?“, „Razmisli još jedanput, nemoj da si bandoglav!“

Kada se sve to srećno okončalo, članovi ceha su za crkvenjaka od najboljeg drvodelje naručili najbolju drvenu nogu, čak iz Firence, plativši je kao da je okovana zlatnim a ne gvozdenim limom... Tada je crkvenjak, ponovo se uspevši stepenicama, zvonio čitavog dana, da svi čuju koliko je kongregaciji zahvalan.

A sad?! Sad ne sme ni kamenčićem da gađa zvono, da ga makar čvrkne, ne bi li ono i za toliko, jednim jedinim zveckom, opomenulo meštane...

ISPRAVKA. Nekada, neki put, biva da nekog čoveka neopravdano optužimo. Ljudski je to što grešimo, ali nije to što grešku nećemo da priznamo... Obično se pravimo da sve znamo, sopstvene omaške gledamo da što bolje prikrijemo, precrtavamo ih, noktima stružemo, a ako je u pitanju ceo list – istržemo ga i bacamo. Zar, međutim, nije i poštenije i jednostavnije naprosto dodati ispravku?

Crkvenjak bi došao, on je znao šta je njegova dužnost, zaljuljao bi tuč, podigao građane Amalfija na uzbunu, jer je njegovo poslušanje bilo i to da pored poziva na misu upozori i na dolazeću opasnost, najezdu skakavaca, tučonosne oblake, pa i na požar, sataninu zublju koja svetli dok se svima ne smrkne... Makar ga

kraljičini vojnici obesili u zvonari – on bi i mrtav još neko vreme povlačio onaj isti konopac... Istina, ne više rukama već vratom, čitavom težinom, ukupnim telom, odskačući od tla na vrhovima prstiju! Takav je, uporan, bio!

Crkvenjak bi došao, ali nije mogao. Svoju drvenu nogu je pozajmio jednom drugom bez noge, sirotanu koji nije imao bogate dobrotvore da mu olakšaju svakodnevne muke. A bio je mlad, lep, stasao za ženidbu... Badava, bez noge nije mogao da nađe nevestu. Ipak, do njega su stigli glasi da u Salernu samuje jedna udavača, takođe lepa, po duši dobra, u svakom pogledu poželjna, mada bez jedne ruke, osakatila je presa za masline još kao devojčicu. Pa je pomislio, pa se ponadao...

Čuvši za sve ovo, crkvenjak mu je rekao: „Daću ti moju nogu. Vratićeš je kada budeš mogao... Idi kao čovek, isprosi je..."

A kada se ispostavilo da drvena noga ne odgovara sasvim, crkvenjak i mladić nisu bili iste visine, a ni njihovi patrljci nisu bili iste dužine, crkvenjak je rešio da drvenu nogu skrati kako bi bolje pristajala mladoženji.

Zalud se crkvenjakova džangrizava žena hvatala za glavu. Ali je on bio mnogo više tvrdoglav, već je obećao, on svoju reč ne gazi... I mladić je krenuo za Salerno, najuglednije moguće opremljen, srećan, presrećan, čak je u hodu i pocupkivao...

To se zbilo pre svega dva dana. Crkvenjakova žena je i to veče po ko zna koji put ponovila: „Ostade ti opet bez noge, nesrećo... Ni štake više nemaš... Onaj se neće vratiti..."

A on je odgovarao. „Ako i bude tako, to bi bilo dobro, to bi značilo da je našao pravu ženu. Za razliku od mene koji sam propustio tu priliku."

DA JE ZNAO... Da je znao o čemu članovi kongregacije razmišljaju, Nino bi se iskrao iz crkve, našao bi nekoga: doveo bi kanonika, prezbitera... Valjda još nešto može da se učini da toliki svet ne strada...

Mada bi i kraljicu sasvim sigurno poslušao da je naredila: on neka bude taj koji će zapaliti obližnje oltarsko platno Crkve Svetog Duha, iza oltara o klinove okačene misnice, bogoslužbenu odeću...

Iako bi mu stariji vojnik u oba slučaja sasvim sigurno došapnuo jedno te isto: „Polako, sinak... Ne samo što brzaš, nego srljaš... Ne mogu još dugo da pazim na tebe samo zato da posle ne bih bio taj koji te je ubio."

KIPOVI, ANĐELI

„PRI ČEMU SAM SVESNO UMANJIO MOJ UDEO!“

SVECI... Hajde i nekako što se sveštenstvo razbežalo. Ljudi su ljudi, zato i nisu svi za beatifikaciju... Nego se članovima kongregacije činilo da se i kipovi svetaca, zaštitnika grada i ceha, polako povlače korak po korak unazad, sve dublje u senke bočnih kapela crkve...

Hajde i nekako što su sveci izbegli među senke... Mada ne bi trebalo. Dobrostojeći meštani Amalfija i članovi kongregacije nikada nisu štedeli na prilozima u zlatu... Oni manje bogati nisu štedeli na srebrnim zavetnim pločicama, pogotovo ako imaju kakvu boljku... Iz crkve se malo-malo čulo kuckanje čekića o posrebrene klinčiće... Srebrna zavetna pločica u obliku oka poklanjana je ako nekome staračka mrena muti vidno polje... Srebrna zavetna pločica u obliku šake – ako kome otiču prsti, a zglobovi se pretvaraju u kvrge... Ona oblika stopala – ako priložnik ne može na noge... Čak je i srebrna zavetna pločica u obliku postrance gledano zateglog stomaka trudnice darovana ako neka od žena nije mogla da iznese novorođenče... Srebrne pločice sa predstavama lađe pod punim jedrima ili kolskog točka bile su nenabrojive, poklanjao ih je svako ko se na put spremao ili se sa puta srećno vratio... Mada je bilo i onih pločica za koje se nije moglo utvrditi šta simbolišu, ali da ne bi bilo zabune, svaka od njih je imala ispisanu abrevijaciju VFGA, skraćenicu od „Votum Fecit

Gratiam Accepit:", što znači „Zavet učinih, milost dobih"... Vremenom je čitav jedan zid obložen takvim srebrnim pločicama, dodatno raziskranim svetlošću sveća, pošto oni lošijeg imovnog stanja nisu štedeli na voštanicama... Dok oni koji su jedva sastavljali kraj s krajem nisu štedeli na svežem poljskom cveću nabranom u okolini grada... A puka sirotinja nije štedela sebe, klečala je satima, celivajući čas svetačka stopala od drveta, čas krajeve svetačkih haljina od drveta, čas nadlanice, stalno ispružene, uvek u istom položaju, pošto su i one, naravski, bile od drveta...

I oni, sveci, sada tako... Nije ih briga... Sa ovim što se sada zbiva, kao, nemaju ništa... Dobro, možda im nije stalo do onoga što je vidno, do zlata, srebrnih zavetnih pločica, voštanica, cveća... Ali, sveci, zašto ne uvažiste toliko celivanje, tolike poljupce date od srca!

Hajde i to što se jednom od članova kongregacije učinilo da je neki od kipova svetaca, nije dobro video tačno koji, nemajući gde da se u plitkoj niši bolje sakrije, jednostavno napustio nišu... Na trenutak se u doskoku malo zaljuljao, crvotočno je uzdanuo-škrinuo, da bi nešto sigurnijim korakom izašao iz crkve... S jedne strane to je shvatljivo, ima mu mnogo godina, drvo od kojeg je njegov kip izvajan samo što se ne rastoči, boje kojima je ukrašen lako su zapaljive, niko ne mora da mu podlaže vatru ispod samih nogu, od toplote okolnog ognja planuće kao sam od sebe... S jedne strane je to shvatljivo, i mnogo manje rasušeno drvo bi se izmaklo iz šume za letnjih vrućina, požara koji se pretvaraju u vatrene stihije... Ali, ne može... Drvo je korenom vezano za zemlju, rodnu grudu... A taj kip, tog sveca u punoj veličini, imao je i izvajane noge, pa ga ništa nije sprečavalo da izađe iz crkve... Ma, zašto ne izreći prave reči: ništa ga nije sprečavalo da iz crkve pobegne!

Ipak, da li je to primereno? Takvih svetaca od drveta, umetnički mnogo uspelijih, po crkvama u italijanskim gradovima ima koliko hoćeš! A život svakog od stanovnika Amalfija samo je jedan... Ako taj meštanin sad ne utekne, nema i neće biti njemu sličnih koji će

moći da ga zamene... Da, to zaista nije primereno od svetaca čijih kipova ima koliko poželiš, gde god se okreneš! Možda bi Crkva, ne samo zapadnog već i svakog drugog „načina" , mogla malo pažljivije da razmatra koga kanonizuje. To, naravno, važi i za druge veroispovesti.

ANĐELI... Hajde što su se sveci kukavički povukli, nego se anđeli na nosećim stubovima i lukovima kupole sada razmestiše na veću udaljenost, preseliše se u sam vrh, pod kalotu crkve... Na mermerni pod su sletela dva-tri bela pera, valjda ispala tokom tog leta do mesta koje su smatrali sigurnijim... Ujedno se istog časa skrunilo, niže stubova i lukova je opalo nekoliko komada prhkijeg maltera...

A onom su freskopiscu, takozvanom Anonimu, unapred platili celih šest stotina pijastri pošto im je jamčio da je pripremu sveže podloge naučio od samog Đota di Bondonija...

I ne samo to, hvalisao se takozvani Anonim sa skele: maestro Đoto je samo njega lično od svih pomoćnika uputio u način spravljanja boja koje izgledaju toliko dirljivo nežno kao da će sutra iščeznuti, a postojane su skoro večno!

Bilo je to, razmetao se Anonim sa skele, pričao je građanima Amalfija koji su se dole kao jata riba svakodnevno okupljali, pa su ga odozdo, kao ribe zinulih usta i gledali...

„Bilo je to..." , započinjao je Anonim.

Da bi naglo prekinuo: „Niste svi tu... Nemam nameru da dva puta ponavljam... Nastaviću kada dođete u većem broju."

Građani Amalfija su tada zvali svoje sugrađane, muškarci su donosili onemoćale sa sve posteljom, žene su dečicu držale u naručju – sve dok još neoslikana crkva nije bila ispunjena dupke. Tek tada je Anonim bio zadovoljan, dovršio je rečenicu: „Bilo je to prilikom oslikavanja Bazilike Svetog Franje u Asiziju."

I nadalje, otprilike: receptura jeste važna, navodno je tada Đoto zastao, značajno gledajući baš u njega... Ali ne i presudna, dodao je

zatim maestro Đoto, širokim pokretima ruke nastavljajući da radi na prozračnosti neba koje se na freskama neretko zapostavlja u odnosu na prikazane scene, sklad rasporeda figura, nabore odeće... U tome, govorio mu je Đoto, kada nam se čini da će nešto sledećeg časka nestati, kao to naslikano nebo primerice, a uprkos takvom ljudskom uverenju i nevelikom rasponu ljudskih ruku, uprkos našoj malodušnosti opstojava na stoleća – u tome je tajna umetnosti koja je velika... A reč je o samo malo tog neba naslikanog u samo toj jednoj crkvi u Asiziju... Koliko li se tek može naširoko govoriti o ukupnom delu Božijem!

„A sada možete da zatvorite usta, sada znate šta je stvaranje, ispričao sam vam najvažnije! Pri čemu sam svesno umanjio moj udeo!“, rekao je Anonim građanima Amalfija, što su neki jedva dočekali da malo odmore razmaknute vilice i ukrivljene vratove.

Dakle, anđeli će, tvrdio je takozvani Anonim kasnije, kada je sve završio, kada je sišao sa skele i protegao se, njegovi anđeli će ostati tu gde su i naslikani najmanje onoliko dugo koliko je bilo i pijastri – šest stotina godina... Ujedno je to jedinstvena mogućnost: ako članovi kongregacije žele da doplate još neku stotinicu, on im je na raspolaganju, mogao bi da doda neku vrstu učvršćivača boja, providnog premaza koji dodatno štiti freskopise... Posle će, kroz šest stotina godina, biti kasno. Mada je siguran da će on i tada biti živ, kao umetnik, u prenosnom smislu.

Ne da neće izbledeti, ponovio je takozvani Anonim dok su radnici rastavljali skele, nego im se nijedno pero neće ni maknuti, kamoli ispasti... Eh, setio se tek tada takozvani Anonim, zaboravio je da se potpiše, a radnici skele, kad pre, sasvim rasklopiše... Ma, nije važno, svi će odmah, na vekove, kako u crkvu kroče – prepoznati da je baš on, taj i taj Anonim, oslikao anđele...

A šta se sada vidi?! Ne samo da anđelima pera ispadaju nego se oni jedva naziru, sasvim prebledeli su se skupili, drhture pod kupolom, listovi jasike su odvažniji za oluje...

Na stubovima i lukovima pak nema ničeg, ponegde nema ni maltera, ogoljena cigla će vremenom primiti vlagu, popustiće, kada nema anđela, sve postaje trošnije, ni za životnog veka jednog čoveka ne može da pretraje...

Jest, kako da nije taj Anonim video Đota. Nije stajao ni ispred maestrove posmrtne slike u kripti Crkve Svetog Pavla u Rimu! Zato je prevarant i hteo da ostane anoniman, da mu se ime u kletvama ne spominje...

A kada bi istinski umetnici, kao Đoto, kojim slučajem znali ko se sve njihovim imenima koristi, ko se sve na njih poziva, prepričava nepostojeće razgovore, onda se oni ni u kripti, pa neka je i u Crkvi Svetog Pavla u Rimu, ne bi skrašavali – neprestano bi se okretali.

OD STAKLA GOLUBICE

„DA SE NISAM POSEKAO KAO KAKAV POČETNIK?!“

JATO... O golubicama na vitražima da se i ne priča... One su makar imale dobar izgovor, bila je noć, po tankoj mesečini su snile, prhtaće tek izjutra, kada sunce ograne i s prvim mladarima svetlosti podigne staklene ptice... Prhtaće i prhtaće golubice u svojim vitražima za danjeg videla – ako uopšte bude imalo šta da se vidi osim dima i pepela, gradskog zgarišta i okoline Amalfija koja tinja kao oprljena strnjišta...

I ono što se poštenja radi mora reći: sa Venecijancem, staklarom sa ostrva Murana, nije bilo nesporazuma. Taj nije obećavao ono što ne može da ispuni... Zato valjda nije ni krio ime, zvao se Berto Tolentino, ali su ga svi zvali Atentino. A tako se i potpisivao.

Nadimak je zaslužio iz više razloga. Ovom rečju je toliko puta opomenuo svoje pomoćnike, da mu je to „attento“ s vremenom postalo uzrečica, čak i kada sa staklom ne rukuje. Govorio je: „Atento! Šta ste zapeli! Lakše! Ne nasipate morske obale, ne skrećete rečne tokove, ne pomerate brda i planine! Ali, ako se jednog dana i time budete bavili, mogli biste i to da činite malo pažljivije! Svet je složen kao vitraž, jedan kraj savršeno pristaje susednom, ne možete na jednom mestu neprestano da oduzimate a da na drugom nešto ne dodate!“

Osim toga, i sam je bio nekako fragilan, toliko je strepeo nad svojim poslovima da se činilo kako će jednog dana samo caknuti,

nepopravljivo prepuknuti. Govorio je: „Atento! Zar ne možemo da se rukujemo i bez tog divljačkog stezanja šake!“ Ili: „Atento! Nema potrebe da me svaki čas toliko jako udarate po ramenu, od toga neću bolje da čujem šta mi govorite!“

I treći razlog zašto se Berto Tolentino nije nikada potpisivao imenom, prezimenom ili inicijalima, kako bi se očekivalo, već samo nadimkom Attentino, ležao je u svojevrsnom upozorenju. Govorio je: „To je zbog vas, kao opomena... Ali i zbog mene, jer nema vitraža gde nisam i ja ugrađen, duša mi je delom svuda zalivena olovom!“

Dabome, potpisom je sigurao ono što je obećao: vitraž će isijavati, blistati kao da je dat od Gospoda, ali samo dok ima sunca, delimično i za punog meseca... Kada je danju oblačno, a pogotovo kada se noću od oblaka ne vidi ni Severnjača, vitraž će biti puki ukras, dekoracija...

Neki se hramovi, tvrdio je, iznutra drže na vitražima... Onako kako su za spoljašnjost važni kontrafori koji podupiru i utežu zidove, konstrukcije lukova i kupola, raspored teških skulptura... – tako unutrašnjost nekada zavisi od vitraža. Ko ne veruje neka ide u Pariz, neka uđe u Sent Šapel, ali neka prvo ispred te Kapele Svetog Luja uzme dovoljno vazduha, unutra će zaboraviti da diše obuzet osećanjem divljenja.

Nadalje je govorio ovako, ne baš u reč, ali kada se prepriča... Priroda vitražnog stakla je takva, čas je živo, čas mrtvo... I tu će smenu života i smrti, kada podignu glavu, svi ljudi videti milionima puta... I isto toliko puta će to videti sva njihova deca, naslednici, čim podignu glavu... I isto toliko puta će to videti deca njihove dece, naslednici naslednika, rod ljudski, ako glave ne drže sagnute... Uzvišena lepota stakla upravo je u tome: milionima miliona puta može da se obnavlja, u samo jednom danu stotinama puta... Čas se radosno, iznenada rađa... Čas mre, pomireno sa sobom, ujedno i sa krajnjom tačkom univerzuma! Ma gde ona bila.

I onda je, tačno u reč, zaključio: „Dabome, ako u međuvremenu staklo, vitraže, neka ljudska ruka kamenom ne skrha, iz obesti ih

polupa! U šta, inače, nimalo ne sumnjam, pre ili kasnije će se naći takva glupa!“

OVOME OVDE NIJE MESTO... Ali, mora se dodati... Kome je to mnogo ili zamera odstupanje: neka okrene glavu, neka gleda u sopstvene, negovane nokte, neka puderiše nos, neka slavodobitno razgleda kako ima ubave cipelice, neka se zabavi bilo čime, nema ljutnje, svak zna šta je za njega bolje, lepše, svrsishodnije... Dakle, ko kako hoće, ali se mora dodati: Berto Tolentino, koji se uvek potpisivao kao Atentino, nije caknuo kao staklo, kako bi se inače očekivalo.

Nekoliko godina posle završetka vitraža u Amalfiju, sred letnjeg dana, on je iskrvario, posekao se radeći u malom gradu sa slovenske strane Adrijatika, poslujući oko nevelikog ali veoma zahtevnog prozora u jednoj skromnoj crkvi.

Uopšteno uzevši, uvek je više voleo da radi na manjim vitražima. Smatrao je da visina i širina nisu od presudnog značaja.

Ipak je to, kada se i pomnoži, samo površina. Pravi izazov za Berta Tolentina bila je dubina. Osim toga, velike crkve i velike površine pod vitražima zahtevaju više majstora, što neminovno dovodi do sukoba viđenja, svak na svoj način uvodi svetlost u hram, zrake na drugi način zateže, upreda, raščivijava – a ima i nadobudnih koji umisle da su važniji od danje i noćnih zvezda. Zato je Atentino uz sebe imao samo pomoćnike, a poslove sa drugim majstorima je odbijao, prihvatajući se tek onih vitraža koje je sam mogao da okonča.

OVAJ PRIMER SHVATATE OZBILjNO! Što ne znači da je Berto Tolentino radio samo u manje značajnim crkvama. Naprotiv, jednom prilikom je pozvan u Strazbur, da u tamošnjoj Katedrali Notr Dam popravi oštećenja: golubovi su na nekoliko mesta razbili vitraže – iz neobjašnjivog razloga se uporno zalećući u uvek ista stakla, a nedugo zatim i u stakla kojima su zamenjena prethodna...

Bivalo je da se unutra, u glavnom brodu Katedrale Gospe od Strazbura, među raznobojnom srčom, zatekne i desetine mrtvih ptica, ne više tako belih, jer su se u samrtnom ropcu koprcale u sopstvenoj krvci. Nekada i dalje uzmahujući krilima na sve strane – prskajući užasnute vernike, zatečene u klečećem položaju tokom molitve, a činodejstvujuće sveštenike koji stoje oko časne trpeze škropeći do visine kolena, odnosno donjih krajeva albi ili neke njihove druge misne odeće... Inače skupocene.

I pošto se ovo nekoliko puta ponovilo, izabrani, mada ne i posvećeni nadbiskup Strazbura, Vilhelm fon Dist, sklon tome da zaobilazi papske preporuke i uvrežene običaje, pa je čak i crkvenu imovinu davao laicima na upravljanje – odlučio je da sabere niže prelate na svečanu večeru. Dabome, oni su se obradovali jer se na nadbiskupskom dvoru uvek dobro jelo, a onda do kasno u noć bezbrižno čavrljalo...

Tim više su se niži prelati neprijatno iznenadili kada su na trpezi zatekli lepo posložene ali upadljivo prazne srebrne tanjire. Uglačano posuđe je bleštalo. Nema šta, umetnički je izrađeno, ukrašeno... Ali mnogi su preskočili ručak kako bi večerali obilnije, a posluženja nigde. Umesto njega, nadbiskup je okupljenima navodno rekao: „I vi biste to tako, doveka, ništa da ne preduzmete... Ljudi ulaze u crkvu da bi očistili i umirili dušu. Ako su ubili, i da bi sprali nevidljivu krv sa obraza i ruku, a ne da iz hrama izlaze uplašeni, vidno krvavi! Hoćete li da vam crkva bude prazna kao ti tanjiri, jer će oni nesumnjivo i ostati prazni ako dopustite da se crkva prazni! Znam da jedino ovaj primer sa večerom shvatate ozbiljno! Ili mi nađite nekoga da te vitraže popravi, ili ću da ih povadim i otvore zazidam.

Nije me briga što ću izgled Katedrale da narušim! A sad, izvolite, služite se, prijatno vam bilo! A da vam ne zastaje u grlu, lično sam u nadbiskupskom podrumu izabrao i natočio vino koje bi uz ovo jelo najbolje išlo!“

Tada su ušli trpezari i na svaka dva prelata stavili po bokal od najfinijeg stakla. Ako se nos uturi, bokali jesu mirisali na odličan alzaški muskat, ali su takođe bili prazni kao i tanjiri, u njima nije bilo ni kapi...

Tako je upozoravajuća večera zaokružena i odgovarajućim pićem. Jer su niži prelati ljubazno odbili nadbiskupovu ponudu da se sve završi nekim slatkišem: „Neverovatno laganim!“ Verovatno zato što je bio nepostojeći. Jedan je čak, poznat kao sladokusac, i rekao: „Nemojte, molim vas, malo je kasno, nećemo moći da zaspimo... Drugom prilikom, i ovo je bilo više nego dovoljno.“ Ujedno je to bilo sve što je posle večere izgovoreno.

Odnosno, tako bi se sve okončalo, prilično mučno, da nepredvidljivi nadbiskup Vilhelm fon Dist na rastanku nije dodao: „Upamtite, građani Strazbura su ponosni na svoju Katedralu, najvišu na svetu. Stotinama godina su svakodnevno odvajali od usta da je naprave od svih drugih i lepšom. A vi ste tako obedovali samo večeras. Nemojte da zapustite našu Gospu od Strazbura. Ona nam je poverena da se o njoj dostojno staramo... Kada završite ovo sa vitražima, pozabavite se anđelima od bronze iznad portala. Primećujem da ih je popala skrama patine. Što samo znači da odavno nisu leteli, da se nedovoljno kreću. Vidite nekako sa tim anđelima, umolite ih da koji put, makar o praznicima, oblete krug-dva oko zvonika, ljudima će biti milo, deca će se radovati, a i anđeli će malo protegnuti krila, neće ih u poznijim godinama snalaziti bolovi u krstima...“

SA SUNĐEROM U RUKAMA... Već iste noći je započela grozničava prepiska strazburških nižih prelata sa nižim prelatima iz drugih biskupija, širila se i širila, a onda se čak iz Napuljskog kraljevstva, posle tri meseca, vratila preporuka sa imenom Berta Tolentina... Pozvan je, jer i nije bilo drugih voljnih da se prihvate tako zahtevnog zadatka, niko nije mogao da odvoji toliko vremena

da radi na popravkama, a pričalo se da su ona mesta na vitražima i ukleta...

I Atentino je, stigavši, obišao Notr Dam od Strazbura. Prvo spolja. Onda iznutra... Zatim je zašao i u kriptu ispod hrama... Da bi se ispeo i svuda tamo gde su postojale stepenice, zadržavši se ponajviše u zvoniku... Išao je veoma sporo, stopu po stopu, kao da merka gde će da zgazi, jesu li kamene ploče ispod njega sigurne, da neće neka da utone, sve držeći ruke iza leđa, po šakama premeštajući i stežući samo komad morskog sunđera... Od alata je jedino imao tu gužvicu... Katedrala je zbilja bila ogromna, ali se sve odužilo i zato što je Tolentino obilazio građevinu baš svakog dana od jutra do sumraka punu godinu, posmatrajući i kako se sunce kreće za različitih doba, kako koli crkvu... Međutim, isto tako je gledao i kako se golubovi jate i obleću hram, sleću na ispuste, ramena bronzanih anđela i svetaca od peščara, jer je smatrao da i oni, golubovi, čine strazburšku Katedralu, da su njen neodvojiv mada „pomični" deo... Tek kada je tako obišao „pun godišnji krug" , rekao je da može da se lati posla...

A kada su kroz nekoliko dana stigli njegovi pomoćnici i doneli sve što mu je nadalje bilo potrebno, nije prestajao da radi dok nije okončao ono zbog čega su ga pozvali... I ne samo da je izvršio neophodne popravke već je otkrio i uzrok izginuća golubova – vitraži Katedrale Gospe od Strazbura jesu bili velelepni svom svojom površinom, ali im je ponegde nedostajala dubina. Ptice su stradale upravo na tim mestima.

Ne može se, bez posledica, ni u onoliko more skakati baš svuda. Pogotovo ne tamo gde je voda plitka.

LEPA SMRT! Berto Tolentino se bavio razrešenjem pitanja dovoljne dubine vitraža do samog samrtnog časa u onom malom gradu sa slovenske strane Adrijatika, poslujući oko nevelikog ali veoma zahtevnog prozora u jednoj skromnoj crkvi.

Ne, nije prerezao vratne žile ili vene na unutrašnjoj strani podlaktice. Posekao se, isekao je jagodice prstiju uporno pokušavajući da umetne poslednje parče stakla koje na predviđeno mesto nikako nije htelo da ulegne...

Nije odustajao, pogotovo dok nije osećao bol, ne obazirući se na to što krv lipti iz jagodice palca desne šake... Pa iz kažiprsta leve šake... Zatim iz trećeg, srednjeg prsta desne šake... Nije prestajao da okreće i okreće taj oštar, poslednji komad stakla po rukama, dok je krv iz svih njegovih prstiju iskapavala, čineći lokvu u kojoj je već šljapkao bosim stopalima... Inače je uvek radio bos, želeći da oseti koliko se toplina sunca dugo drži na mermernom podu ispod samog prozora pre i posle postavljanja vitraža... Nije prestajao da posluje oko vitraža ni kada je sasvim izranjavio i obe udlanice... Nije prestajao ni kad je osetio kako se bol duboko urezao u njegove dlanove, pa se pruža, ujedno raste, a ni onda kad više nije osećao sopstvene prste, sopstvene šake, sopstvene ruke do laktova, do ramena, ključne kosti... Nije odustajao, prevrtao je i prevrtao to poslednje parče stakla po dlanovima, iznova i iznova se povređujući, rešen da ga namesti, kao poslednje u vitraž smesti! Gubio je krv, ali nije odustajao! Osećao je da mu se vrti u glavi, da će stojeći da zaspi... Ipak, nije odustajao! Taj crkveni prozor nije bio velik, ali je bio zahtevan, složen, a on je obećao da će da ga napravi upravo onako kako ga je zamislio i lane opisao naručiocu, u sličan letnji dan, kao okupan Božijom svetlošću... Na kraju krajeva, želeo je da napravi vitraž ne samo onako kako se to od njega očekivalo već kako to on od samog sebe očekuje.

I, najzad je, ujedno i sav krvav i izgubivši gotovo svu krv, umetnuo staklo! Imao je toliko snage da jedan sunđer potopi u obližnju vedricu vode i sa vitraža obriše tragove krvi! Tu je gužvicu neprestano držao pri ruci, smatrao je nedopustivim da se na vitražu, kada prosine, vide otisci ljudskih prstiju. Govorio je pomoćnicima: „Uvek se trudite da imate tu jednu gužvicu sunđera i da ostavite što manje tragova. Sve treba da deluje kao da je nastalo samo od sebe. Ne znam zašto čovek ima potrebu da toliko

prepipava ceo svet. Možda bi ipak ponešto trebalo ostaviti i nedirnutim!“

I imao je toliko snage da se malo izmakne i kroz prozor pogleda, rekavši: „Nije loše! Lepa smrt!“

Tada je klonuo. Nije pao, nije se onesvestio, samo je kleknuo, pa se ispod prozora sklupčao, kao da će da zaspi... Ali nije zaspao, još neko vreme je buncao, povremeno trzajući nogama...

Kada je jedan pomoćnik slučajno ušao u crkvu – Berto Tolentino, zvani Atentino, imao je još malo živosti da progovori: „U dobar čas si došao, sam Bog te je poslao... Izađi napolje, reci mi, kakav je spolja? Gledano iznutra, mislim da sam upravo napravio svoj najlepši vitraž... Nema naročitu visinu, ni širinu... Ali ima dubinu. Čak mnogo veću nego što se odavde da videti...“

I poslednje što je rekao, uz setan osmeh tonući u večni san, glasilo je: „Zadovoljan sam. Delimično. Budi ljubazan, umoran sam, nemoj da me budiš, malo ću da otpočinem...“

Zapravo, poslednje što je pomoćnik prignut uz usne majstora uistinu mogao da razazna bilo je: „Možeš li da mi kažeš: odakle najednom oko mene ovolika krv?! Da se nisam posekao kao kakav početnik?!“

SA SUNĐERIMA IZ RUKU... Pomoćnici su jedva izmolili mesto na gotovo sasvim ispunjenom starom groblju tog malog grada na slovenskoj strani Adrijatika.

Kumili su i plakali, nudili sav novac koji imaju. Nisu pristajali na to da Berto Tolentino večno počiva na novijem groblju sa kojeg se ne vidi pučina, gde nema nikakve morske arije već vazduh stoji i neprestano vonja na mrtve, na istrulelo cveće, čak i kada odavno nije bilo sahrane... Da telo majstora prevezu sa druge strana Jadrana nisu mogli zbog vrućina, a u malom gradu nije bilo valjanog poznavaoca zanata balsamovanja. Odnosno, bio je jedan, ali taj nije mogao da se reši ni zadaha od sopstvenih kvarnih zuba, kako šta kaže, sagovornik se odmiče... A da je „imbalsamatore“ i bio veštiji,

pomoćnici nisu hteli da Atentina sahranjuju toliko daleko od najboljeg vitraža koji je napravio.

Naposletku, oni koji o tome odlučuju nisu mogli da ih se otresu, dali su mesto, mada je pitanje da li je to uopšte i bilo mesto za ukop ili neki tesnac, stazica između dve raskošne grobnice. Ona sa desne strane je od davnina pripadala tamošnjoj plemićkoj porodici. Ona sa leve strane je bila vlasništvo tamošnje trgovačke porodice koja se obogatila otkupom štavljenih koža i sirovog olova iz srpske despotovine Stefana Lazarevića. Grobnice ne samo da su bile raskošne, klesane od kamena kojem ništa ne mogu najžešće bure i sunce, već su bile i velike. Ispostavilo se da je Atentinova grobna raka toliko uska da oni koji su je kopali nisu bili sigurni hoće li les i pokojnik stati „na leđa ili će morati da ih okrenu „porebarke". Hvala bogu, posle uobičajene službe, nigde nije zapelo, dogodilo se da kovčeg „taman" upadne.

A onda su pomoćnici, namesto cvetova, u još otvorenu grobnu jamu, jedan po jedan bacali svoje gužvice morskih sunđera, one koje je Atentino zahtevao da uvek imaju pri ruci. Tako su se sa majstorom zanavek pozdravili.

NEKAKO IH U SMRTI PRESTIŽE... Uzani grob je postao još manje primetan kada se zemlja slegla. Naknadno postavljena kamena ploča bila je skromna, uža nego obično, mada lepo srezana. Bila je to klesarija nekog Domanje koji se jednako trudio i oko sipljive sige, nišče vrste među kamenovima, i oko granita, večnog među stenama. Domanja je bio takav, njegovo je da sve bude najbolje moguće „od njegove ruke", a ostalo je Gospod razmerio još prilikom Stvaranja sveta, pa ko želi neka se Njemu i obrati u vezi sa trajnošću spomenika.

Dakle, Atentinov grob je bio jedva vidan između dve velike porodične grobnice, ali su se svi čudili kako je „ispao" tako grandiozan. I svi su pripadnici plemićke familije, kao i pripadnici trgovačke, svi su oni gunđali i vrteli glavom, tolika gospoština i

toliko imanje, a ovaj „između, niko i ništa, bez ovdašnjeg roda i stranog novca – nekako ih u smrti prestiže!

Dok se neko nije dosetio i rekao: „A da to nije zbog gužvica morskog sunđera što su oni njegovi na njega bacali?“

Moguće je. Od tog doba plemeniti i imovni ne dopuštaju da se između njih sahranjuje bilo ko manje prevažan i manje dobrostojeći. Pogotovo ne početnik. Mada ne znaju da je onaj koji se bavi stvaranjem uvek početnik. Neka mu je to ko zna koje delo po redu – on uvek iznova počinje. Kao kada je prvi put uzeo pero u ruku, slikarsku četkicu ko zna u koliko navrata već smočio u boju ili je među dlanovima poslednji komad stakla obrnuo.

OBORENA GLAVA I SUZE

„POMOZITE! UDELITE NAM NEBESKU PAHULJICU-DVE!“

NAJAVA PORAZA... Ništa, dakle, ni od staklenih ptica. Članovi kongregacije su se i dalje osvrtali, kao da traže pomoć...

Hajde to što su ih izneverili kanonik, prezbiter, crkvenjak, kipovi svetaca, anđeli „al fresco“... Mada su i golubice u vitražima mogle, noćno nebo je bilo vedro, koliko-toliko da zalepršaju, da se makar ukažu kao konture – da kraljici Đovani omekšaju okorelo srce...

Hajde to što su ih izneverili svi ti, oni, one – nego što je i Krist na križu, na središnjem mestu u hramu, još više oborio glavu nadole, valjda od sramote, da ne gleda propast kad već ne može da pomogne...

To je članove ceha porazilo. Ili je makar njihov poraz donekle najavilo. Znali su: kada samo jednom svoj papir prepuste bilo kome u bilo kakve svrhe, onda nema razloga da i ubuduće to ne čine, papir će biti dostupan za sve i svašta, nadohvat ruke svakome ko za njim posegne, svejedno je da li taštine radi ili iz dosade. Nema sumnje da ni inkvizicija, kada je u pitanju greh, ne bi razmišljala drugačije.

ČUDO, ALI UZALUDNO... Ništa nije vredelo ni to što se jedanput, pa dvared – čulo kako je nešto u crkvi kanulo...

Eto! I treći put se čuje isto! Možda je ikona Bogorodice ganuto pustila tri suze i postala čudotvorna? Ali građanima Amalfija je sada bila potrebna sasvim druga vrsta mirakula – da se nekako reše ove vladarke, što znojave što krvave, odlučne da im sažeže sve što su sticali generacijama...

Ne, ništa nije vredelo ni to što se jasno čulo kako su te suze kanule... Mada, što jeste-jeste – velika je počast da samo zbog njih Bogorodica čak tri puta zaplače. Ako iko ostane živ da to čudo prepričava, moći će da računa na brojne slušaoce...

Ali posle toga, posle tih jedva čujnih kapi, uz zlokobno pucketanje plamenova baklji u rukama vojnika – nastala je, zavladala strašna tišina.

Nino je duboko udahnuo da ga ne bi odao zvuk gutanja pljuvačke, nesumnjiv znak da su se od straha, od strepnje što pripada jačima, silnijima, njegova usta sasvim osušila.

Veteran iza njega kao da je znao o čemu mladi vojnik razmišlja, pokušao je da ga šapatom obodri:

– Nije to ništa... Samo hrabro, sinak.

DO ZAČELJA, ODNOSNO KRAJA. Zatim se čulo kako ispred crkve tek sada pristiže začelje pohoda, ne zna se tačno koliko kola komore krcatih raznim potrepštinama, a među njima i ona sa kraljičinim insignijama. Iako je za neke bilo mnogo važnije to što, osim žezla, krune i ogrtača, u njima ima još vina...

Zatim se čulo, kada su ta nebrojena kola stala, i kako volovi umorno odišu, i kako ona dvojica nadahnućem uparena, lirski dobro upijena pesnika, jedan drugome dodaju iznad glava prisutnih, umalo je nedostajalo pa stihove:

— Jedva jednom!

– Komornici, gde ste vi do sada?!

– Rasušismo se kano sarage!

– Skapasmo od žeđi! Spasavajte!

– Istovarajte... Hitrije!

– Bliže nama kotrljajte bačve!
– Ne manišemo ni bačvice!
– Izbijajte čepove, nek cure slavine!
— Još vina!
– Dajte nam još vina!
— I leda!
– Ili još bolje snega!
– Ne treba nama mnogo, mi smo pesnici, literate!
– Pomozite! Udelite nam u kupe samo nebesku pahuljicu-dve!
– A mi ćemo vama da uzvratimo pesmom...
– Il' sledi čestica priče...
– Koja se sa nebom dotiče!

„HOĆETE LI VEĆ JEDNOM DA UMUKNETE..." Promrmljao je onaj povređene trtične kosti.

Da bi se i prodrao:

– Od vas, pijanica, ne mogu ni smrtno da bolujem!

MNOGO TIŠE... Neko se zaklonio iza hroničarevih kola. Iako je to bio šapat, hroničar nije morao ni da prigne uho uz platno, čuo je jedan te isti glas podeljen nadvoje:

– Nadao sam se da nećemo tako brzo da stignemo.

– Kao što vidiš, pogrešio si. Ostalo je još samo da se kraljica dogovori sa vlasnicima mlinova i da svi dobiju po list.

– Ja sam se predomislio, ne bih da učestvujem...

— Bojim se, druškane, kasno je... Moraćeš nešto da napišeš!

— Ali, šta?

— Otkud ja znam, moja je uloga da ti budem vetar u kosi radi lepše poetske slike, da se kao opirem pozivu silnika samo radi jačeg utiska na obične ljude... Za više od toga nisam pozvan. Uostalom, dosadilo mi je da te opslužujem, da po potrebi budem ovo ili ono.

Čitav život za tebe radim, kako bi se ti predstavio kao pisac... Ne mogu više, zbogom.

ONAJ TREĆI JE VRLJAO IZMEĐU KOLA... Ljubopitljiv kakav je bio, neprestano je u nešto upirao kažiprstom:

– Koje li je ono zvežđe gore?

– Da nije to čuveni Labud? Beše li i drevni Ptolomej znao za njega?

– To je znak! Večeras je samo nebo umesto mene izabralo, trebalo bi da se latim labudovog pera, to mi je pravo sa svoda poručeno!

— Jesu li ono svici uleteli u Crkvu Svetog Duha, kroz vitraže prosijavaju? Očaran sam prizorom!

— A šta je ovo ispod moje noge?

ČETVRTI JE PROVIRIO IZ KOLA... Pa je zapušio nos, da bi zlurado odgovarao:

– Ono sazvežđe gore je Gavran... Ne vidi se celo... To je tvoj znak, obožavaocu svega prirodnog!

– U crkvi pak nisu svici... To su baklje vojnika, kraljica preti da će spaliti Amalfi ako joj ne naprave i predaju papir. Već osećam nagorelo ljudsko meso...

— A šta je to za šta si poslednje pitao... To ti je nešto neknjiževno, ono što iza volova ostaje kada podignu rep... Nevolja je u tome što sada od smrada nisam siguran dokle seže „ono“ u šta si ugazio, a odakle ti tačno počinješ.

PETI I ŠESTI... Nisu više bili toliko glasni, ali su i dalje „pevali” o istom. Da ne ponavljamo o čemu i smetamo onima trezvenijima koje bi to uznemirilo...

UOPŠTE. Sedmom se sve ovo uopšte nije sviđalo. Mada, sve zajedno, ništa nije ni toliko loše... Ali se njemu ni to, bez razlike, nije sviđalo... Da bi glasno zaključio:

– Uopšte. Moraću da promenim posao.

I počeo je da razmišlja o tome da se više ne bavi pisanjem... Već samo prosuđivanjem onog što drugi stvaraju. Valjda će mu to doneti veće životno zadovoljstvo.

RADOZNALOST... Ko li se to istim, ali predvojenim šapatom raspravljao uz njegova kola? Hroničar se iskobeljao i zatekao samo jednog pisca, reklo bi se snevoljenog, bez vetra u kosi... Taj mu je u očajanju rekao:

— Ostadoh sam sa sobom...

Hroničar je na trenutak pomislio da kaže nešto utešno. Pa se predomislio.

GLASNIJE! Mada veoma umoran, onaj koji je imao strašne snove trudio se da ne zaspi – jer će se namah naći nag na nekom proplanku, ubrzo i opkoljen različitim, već upotrebljenim perima koja oko njega kruže... Da bi se jedno po jedno obrušavalo, zaoštrenim vrhom zarivalo u njegovo telo... Sve dok u snu ne postane baš pernata ptica... Kojoj se, međutim, ne može odrediti vrsta ni po izgledu ni po tome kako se glasa, ako krike koje ispušta uopšte neko može da sluša...

Obaška to što će pred buđenje neka nevidljiva ruka da ga čerupa, a to još više boli.

Zato se trudio da ne zaspi... Povremeno, mada sve tiše, pozivajući onu dvojicu „iluminiranih" vinom:

– Glasnije! Pevajte, pričajte, molim vas što glasnije da ne mogu oka da sklopim...

DESETI... On je u svojim kolima ćutao, zato ni drugi nisu čuli za njega...

I nije ništa od svega ovoga slušao, nije vadio grumulje voska iz ušiju.

Da je iz kola i izašao, ne bi sagledao šta se oko njega zbiva jer je žmurio.

Ni njega niko ne bi video da je u kola zavirio – jer je u njima bilo mračno, on jedini nije imao pri ruci nikakvu svetiljku, već je u šaci samo stezao naprstak. Od srebra.

A U CRKVI SVETOG DUHA... Uviđajući da pomoći nema niti će je biti, sam čin tajnog glasanja članova kongregacije trajao je kratko. Tek toliko koliko je potrebno da onaj koji čita olizne kažiprst, okrene list...

Čuo se šušanj-dva...

Onda kao da neko prigušeno jeca...

Munđanje:

– È una puttana... Nikada... Taman nas sve spalila...

I još to kako nekoliko njih tog nekog ćutka. Zbog zvučnosti crkve, neprestanog vraćanja izgovorenog i sudaranja sa novim glasovima, nastade zbrka:

– Stupido...

– Pregrizi jezik...

– Eccolo qui: stu-pi-do...

– Prego...

– Koga je briga...

– Non sono muto...

A jedan se izdvoji rečima:

– Istupam iz posla... Hoće li neko da kupi moj udeo? Dajem ga povoljno, ali odmah!

Zatim je neko uzviknuo:

– Silenzio!

I kada se eho smirio, preostalo je još samo ovo:

– Priberite se. Zašto bi ona slušala o čemu pričamo, dogovorimo se rukama...

MLAĐ

ČETVRTI DEO

BISTERNE, ŽRVNJEVI, KOLA

„HOĆETE LI DA ODSTUPITE? ILI MORAM DA VAS ŠUTNEM U TUR?!“

MLIN. Kraljica bi obaveštena: hiljadu pet stotina pijastri je dovoljno. Kad se već pristaje, zašto da se ne zaradi više, zašto bi bila prihvaćena prva ponuda...

Saglasila se bez ijedne reči, pa joj saopštiše i da je odabran najbolji mlin. I najbolji mlinar. Od poverenja. Koji uz to ništa ne pita. Može da se počne koliko odmah...

Zato pohod, tek što se sasvim sabrao, odmah nastavi malo izvan grada, sve naviše, između brda prometnutim stazama a ne putevima... I dođe do građevine čije se pune razmere u noći nisu mogle razlučiti ni sa mnogo više baklji, ni da ih je u rukama imalo hiljadu a ne samo stotinu vojnika... Tu negde, u blizini, potočila je nevidljiva voda, ujednačeno okrećući lopatice orijaškog vodeničkog točka... Po njemu se dalo naslutiti koliko li je tek veliko sve ono što je ostalo mimo svetlosti buktinja.

Đovana uđe u mlin gde su stare pamučne halje cepane u trake, zatim potapane u veće i manje mramorne bisterne da odstoje, onda propuštane kroz teške kamene žrvnjeve, gvozdene točkove i kola sa batovima namesto lopatica – da ih oni još više raščivijaju u vlakna koja će se iznova preplesti na sitima za sušenje papira.

Od stotinu vojnika i deset pesnika, za vladarkom u mlin stupi jedino Nino, unese skiptar, ogrtač i krunu... Zapahnu ga memla...

Osvrnu se unaokolo, i nemajući gde drugde, žezlo odloži uz rošav zid, druge dve insignije okači o klinove načete krastama rđe... Pa se nakloni i izađe unatraške.

ŠTA SE ZATIM DOGAĐALO: Niko nije video osim tog nepismenog mlinara, nekog Vitala... A i taj se ponašao kao da se sve to dešava svake noći, kao da ga kraljice u belim noćnim košuljama posećuju češće od seljančica u ispranim traljama, nasleđivanoj i krpljenoj nošnji.

Uopšte ne mareći što ima osobitu gošću, Vitalo je ćutke praznio bisterne i ribao njihove mermerne stranice kako u listove kraljičinog papira ne bi zalutala ni trunka neke dronje, makar i nit stare odeće sirotinjskog, nedostojnog puka... Tako mu je naređeno, šta sad on pa o tome ima da razmišlja, to nisu njegova posla, nešto slično je već radio u nekoliko navrata...

Nedavno je to bila posebno važna bula pape Martina V, pa je od njega traženo da načini tek jedan list, neponovljiv, bez mogućnosti da bude krivotvoren, tako što će od tkanina biti korišćena samo čipka, zapravo malo čipke sa pregače nikog drugog nego Svetog oca...

U tu svrhu je napravljena nova bisterna, nevelika, zidana, kružnog oblika, obložena majolikom... Odmah zatim u Amalfi je doputovala komisija sačinjena od tri kardinala bledih lica, valjda ih sunce nije skorije videlo zbog širokih oboda crvenih šešira sa po petnaest kićanki, oznakama njihovog visokog dostojanstva...

Senovita komisija je bila zadužena da pomno prati da li se sa onim delićem papskog ruha pravilno postupa, da li će ono što je "humanum" biti uspešno preobraženo u „divinum", odnosno „sacrum ", drugim rečima hoće li ono što je ljudsko biti barem približeno božanskom... Ipak, nepismeni Vitalo, za kojeg je sve prethodno bilo previše zamršeno, najviše se sećao tri kardinala po tome što mu nisu ni zahvalili posle onoliko uloženog truda... Kao da je pa lako komad papske čipke preoblikovati u list papira.

Srećom da veličina te bule nije unapred zadata, pa nije bilo ni viška ni gubitka.

Pre nego što je otišla, tročlana kardinalska komisija je zahtevala da se zidana, kružna bisterna, obložena majolikom – razruši. Vitalo je do kasno u noć tukao ovelikim čekićem, macolom... Uopšte se nije razumeo u teološka pitanja, ali mu se činilo da je to zbog toga da se u božanskom ne bi poznalo išta napravljeno ljudskom rukom.

MOŽE SE PRETPOSTAVITI... Niko osim Vitala, previše toplo obučenog za to doba godine, ne baš pametnog izgleda, niskog, vazda polusagnute glave, kratkih udova, zbijenih mišica, još i kudravog, kao da celinom nije čovek već je i ovan – niko osim tog mlinara nije video šta se nadalje događalo.

Može se pretpostaviti da je Đovana ušla u prvu bisternu. Niz četiri mramorna gaznika. Nova, maločas navršena, kristalno čista voda sezala joj je do bedara. Oko nje se nalazio sam ljesak i nešto riblje mlađi, u bisternu dospele iz potoka... Neveliko jato se plašljivo premeštalo čas tamo čas ovamo, razišlo bi se i odmah zatim prikupljalo kao po nečijoj zapovesti...

Đovana je smakla belu noćnu košulju u kojoj je putovala, košulju koja se ceo dan dirala sa njenim telom, lepila uz obline... Pa je tako bila natopljena i graškama ispod pazuha, i vlagom međunožja, ali i životinjskim znojem sapi moćnog crnog konja kojeg je od Napulja do Amalfija pritiskala kolenima i butinama.

Niko osim Vitala nije video ni kako se Đovana kao i svaka druga žena mila, spirajući znoj i skorelu krv sa listova i stopala išibanih trnovitim kupinovim granama. Ne samo sopstvenu krv već i onu izranjavljenog vranca.

Niko osim Vitala i nje same nije video kako se te zgrušane kapljice polako rastvaraju, končaju, da bi se gubile kao kakvi pramenovi potopljenog zagasitocrvenkastog dima... Sprani znoj nije više mogao da se razazna po mirisu, a u onolikoj vodi se i krv razredila, nije više mogla da se pozna po boji.

Niko osim Vitala nije video ni kako je Đovana istupila iz bisterne, sada se penjući uz ona četiri gaznika sasvim naga, da bi odenula ogrtač, stavila krunu, uzela skiptar, iznova postavši Giovanna II Regina di Napoli – i sve ono što za tim sledi kao zvanična titula.

Niko osim Vitala nije video ni kako je u prvoj bisterni, među ljescima i ribljom mlađi, ostao da pluta beli svlak, noćna košulja što se čas cela svija čas rukave pruža ka toliko željenom, mladom ljubavniku Pandolfelu Piskopu... Da bi grlila... Razodevala... Privijala se uz njegova gola prsa... A onda rukavima zadigla sopstveni donji kraj do visine bedara i te iste rukave spustila niz Pandolfelova ramena, pa niz leđa... Zatim ga i naglo ščepavši otpozadi, do kraja, bez ostatka, ka sebi privukla.

GIOVANNA II REGINA DI NAPOLI... Svi su samo videli kako je kraljica izašla iz mlina, u cik same zore, sa skiptrom čija je glava bila u obliku cveta ljiljana, pod zlatnim vencem svoje krune, u punom sjaju vladarske odore...

Onaj hroničar pritrča, sve rasterujući prve danje ptičice, senice, vrapce, drozdove... Zatim pade na kolena... I baš kao što ima dvorana čiji je jedini zadatak da prihvate krajeve gospodarevog ogrtača da se oni ne bi vukli otirući prljavštinu zemnog života – hroničar, polako ustajući, poče da niže i uzdiže, kako se kraljičina puna, podugačka titula ne bi svukud povlačila... Već se radujući, ubeđen da će u hronici pohoda to biti najubedljivija, grandiozna slika: let sitnih ptica, cvet ljiljana koji kao da se tek sada rastvara na vrhu skiptra, rađanje zažarene krune sunca iza gora, množenje desetine sunaca na vršju kraljičine zlatne krune, Đovana u odori-ogrtaču, titula koja se polako uzdiže iznad podanika...

A i on je tu! Doduše, malo postrance, ali drugih pesnika, pisaca, uopšte nema! Lenjivci se tek sada bude, mamurni češu čas teme glave čas zadnjice, pa nameštaju one stvarčice, pa istom rukom pipaju, trljaju očice! U svakom slučaju, hroničar je taj koji je

ovekovečen! Jeste malo prostački, ali nije mogao da se suzdrži, pomislio je i da doda: „Eto vam ga na!“

Hroničar, dakle, sada poput viteza klečeći na jednoj nozi, najsvečanije moguće reče: -Giovanna!

Zatim, u polunaklonu, poče još uslužnije da niže, svečano uzvikujući kao da rečima pridržava sve što za Đovanom sledi, pre svega ime njene plemićke kuće, ugledne loze iz koje ona potiče:

– Giovanna d'Angio-Durazzo!

Pa još i više, sasvim se ispravivši, radosno raširivši ruke koliko može:

– Giovanna d'Angio-Durazzo! Regina di Napoli!

I glavu malo zabacivši, jošte više nagore kličući:

– Giovanna d'Angio-Durazzo! Regina di Napoli! Regina titolare di Gerusalemme!

Zatim najviše što mu je glas dopuštao, sada se i ukupnim telom propinjući:

– Giovanna d'Angio-Durazzo! Regina di Napoli! Regina titolare di Gerusalemme! Regina titolare di Sicilia!

Glasu i telu sada pridodajući i to što će se na prste ispeti:

– Giovanna d'Angio-Durazzo! Regina di Napoli! Regina titolare di Gerusalemme! Regina titolare di Sicilia! Regina titolare di Ungheria...

Odbacivši sopstvenu kapu, zgužvanu je bacivši na zemlju, stajući na nju, koliko– toliko još više uvis nastavljajući:

– Giovanna d'Angio-Durazzo! Regina di Napoli! Regina titolare di Gerusalemme! Regina titolare di Sicilia! Regina titolare di Ungheria! Nonché contessa di Provenza, di Piemonte.

Kraljica se međutim obrecnu, čak trupnu desnom nogom kao devojčica... Onako kako se tera dosadan ker: „Šta vam je?! Prestanite! Ne šenite mi ispred nosa! Niste mi potrebni! Sama mogu da nosim ono što mi je dodeljeno po milosti Boga!“

Hroničar se smulji, spusti i stasom i glasom, oči mu se unezveriše, glavu obori i uvi na stranu, tako krenu unatraške da je

u časku zbilja ličio na kuče podvijenog repa, čak nekako više zacvile nego što reče:

– Vaše veličanstvo, oprostite, ja sam mislio sve najbolje...

Njen novi uzvik razveja svaku mogućnost da je reč o nesporazumu:

— Hoćete li da odstupite? Ili moram da vas šutnem u tur?!

Poniženje je bilo strašno. Da nije potuljeno spustio glavu, videlo bi se da je u hroničarevim očima sevnula mržnja. Od one pasje vrste, časak kasnije se neće primećivati, opet će šeniti, ali isto tako i vrebati kada će gospodara da ujede za ruku, možda i za grlo da mu zaskoči.

I treba dodati: uzrok ove mržnje koja nikada neće iščileti nije bilo to što gospodarica nije prihvatila hroničarevu poniznost, svaki podređeni se vremenom svikne na ćudi nadređenih, neki put jedva biva nagrađen tek osmehom, neki put, poput posluge, nije ni primećen... Uzrok ove mržnje je bilo to što ga je kraljica oterala pred drugima koji su se u međuvremenu probudili, to što su svi ostali pesnici i pisci, sladeći se, ovome prisustvovali... Mada bi većina isto tako postupila, pritrčala bi ništa manje „servile“, samo ih je hroničar pretekao, bio je prvi...

Toliki trud, a sada se, eto, zamišljena najimpresivnija slika u hronici – izgubi! Valjda je neki drugi pisci neće opisati podsmeha radi.

PALATA OD SVILE

„DODAJ MI SKIPTAR... MOLIM TE!"

NA SITIMA... Sve su to što se dešavalo ispred mlina – svi videli. Ali to sada nije mogao da vidi Vitalo... On je u mlinu ostao da polusagnut cepa košulju na trake...

Zatim da podiže ustave, jednim od kanala vrativši riblju mlađ u obližnji potok. Jato sitne ribe kao da je jedva dočekalo – skliznu, iznova jurnu ka slobodi, mada uopšte nije znalo šta ga niz tok očekuje...

Dok je Vitalo ostatke košulje, sa glavninom vode, propuštao u drugu, manju i pliću bisternu... Pa kroz teške kamene žrvnjeve... Pa u treću, još manju i pliću mramornu bisternu... Odatle sve istačući kroz sve uže kanalice... Između gvozdenih točkova što se kreću u mestu, osuđeni na to da tako upregnuti sopstveni put večno grizu, jedu... Potom i ispod kola koja namesto lopatica imaju batove što ujednačeno trapću li trapću kao kada desetine pralja kraj obale praklјačama udaraju u ono što peru te sedmice, sve dotle dok to nešto do savršenstva ne izbele...

Tako je platno još više sitnjeno u vlakna debljine vlasi, da bi iznova bilo potapano i ceđeno... Vitalo je gustinu mase povremeno proveravao između jagodica ne baš vitkih prstiju, sipkajući neku već pripremljenu tečnost koja ne dopušta da se u kaši stvaraju grumuljice ili mehurići...

Kraljica i cela ta kraj mlina ulogorena pratnja, svi su oni videli samo to kako Vitalo smešu iznosi u vedricama, razlivajući je po četvrtastim sitima od ravnomerno raspoređenih, ukrštenih bakarnih struna. Što se tiče tananosti i nežnosti, lautisti bi takve žice poželeli na svojim instrumentima... Sita su mogla biti i potapana u kašu, zatim sa njom i vađena, ali je mlinaru rečeno da primeni obrnut postupak, nije njegovo da pita zašto ili da prigovara.

Rešeta su već bila vodoravno položena na visoke nogare, pa je sve to ličilo na niz stajaćih pisaćih stolova sa poroznom gornjom površinom, svrstanih pod mlinskim tremom. Nikako na golom suncu da se papir ne presuši i skrti, nikako u dubokom hladu da papir kroz izvesno vreme ne počne da buđavi...

Kraljica i cela ta kraj mlina ulogorena pratnja, svi su oni potom gledali, s najvećim zanimanjem su posmatrali kako višak vode okapava, a iznova prepletena vlakna pamučne košulje se suše na sitima – lagano postaju listovi pamučnog papira i za osetljivije oko zadivljujuće meki...

A onda su još gledali, čim se list iole zgruša, pa se sa lica jedva zakori, moglo bi se reći i priceli, i kako ga Vitalo vešto okreće, da bi list okapavao i sa druge strane, bivšeg naličja. I tako je ko zna koliko puta pažljivo prelistao sve kao da je nešto nevidljivo čitao.

Sve dok ih, jedan po jedan list, nije odneo iza mlina, gde je tiho, gde nema ljudi... Iskačivši listove na razapete konopce, da ih njišu samo prirodni zvuci – pčela u letu, šušanj kornjače u travi, ali i trava koja nečujno niče... Mada se neko ko ima veoma dobar sluh ne bi dvoumio da posvedoči kako trava rastući iz semenke samo tako breči i s hukom, što korenom što vršcima, razlama zemljane trunke...

ĆUTANJE... Jedan od pisaca u kraljičinoj pratnji ipak zaviri iza mlina... I iznađe da ti listovi liče na one podsuknje među koje se u Napulju svojevremeno sakrio... Ono kada ga je ljutiti merkante jurio motkom dužine jednog lakta za merenje najfinijih tkanina,

kako bi mu premerio kožu popreko leđa... Da, baš one podsuknje među kojima je ostao i duže nego što je to bilo potrebno, duboko dišući čak i kada je došao do dovoljno vazduha... Dobro, tačno je, ovi su iskačeni listovi možda više podsećali na oveće rupce.

To pomisli taj pisac, ali baš ništa ne kaza, nije želeo da hroničar zapisuje njegove reči.

MALI ŽIVOT... Zemlja ispod mlinskog trema, zapravo ispod rešeta na visokim nogarima, ostala je vlažna, još dugo natopljena.

Jedna od najsitnijih ribica kanalom se iz prve bisterne nije vratila u potok, a nekim čudom je izbegla i meljavu žrvnjevima, zatim gvozdena kola i udarce batovima – sada se praćakala u ostatku vode iskapale iz papira.

Vitalo je najnežnije moguće uze u dlan. Blago pritvori prste. Siđe do obale. U potok potopi šaku. Otvori je i sačeka da se mali život ohrabri i otisne... Ko zna od koje je riblje vrste bio, šta će postati kada naraste!

A da bi ribici makar malo na samom početku života bilo lakše, Vitalo nadlanicom odgurnu jednu žabetinu na kamenu, tako matora se gotovo ničega više nije plašila, uporno je čučala, vrebala, i sama gotovo okamenjena. Žaba pak odskoči na obližnji list ucvetalog lokvanja, ali ga svojom težinom potopi, pa odskoči na neki drugi kamen koji je pristao da je trpi.

Ovim je Vitalov posao bio okončan. Dovde. Koliko će iskačenom papiru trebati da „sazri — stvar je prirode. Jer, eto, ove godine je sve malo drugačije: stabla nara su dala zagasitocrvene plodove nešto ranije nego obično, a okasnelih kupina je bilo na trnovitim granama i kada ih većina ljudi ne očekuje...

LA GRANDE TENDA DELLA REGINA... Inače, odmah po kraljičinom izlasku iz mlina, vojnici su za nju počeli da podižu šator, da bi ga posluga iznutra namestila... Hroničar je, pošto se malo oporavio, zamišljao novu grandioznu sliku...

Počeo je: „La grande tenda della Regina beše podignuta ispred mlina...“

Zatim je napisao: „Ima dvorova u italijanskim gradovima-državama koji su mnogo manji, iako građeni od cigle ili kamena – obične su čatrlje u odnosu na prenosivu palatu naše slavne gospodarice...“

Onda je u nadahnuću nastavio: „To je zapravo zamak od najfinijih tkanina. Svileni zidovi-pregrade beli su poput zimske vejavice na alpskim padinama, dišu spram daha vetrova... A zemne prostirke? One su življih boja nego blago nabrana toskanska jesenja polja... A danji svod? On je protkan zlatnim nitima kao da je iznad Ostije tačno sred prolećnog podneva... A noću? Svod šatora se u sumrak menja, nevidljive sluge razapinju i zatežu onaj protkan srebrnim nitima, noćno letnje nebo iznad Palerma nalazi se mnogo niže od ovog platnenog krova...“

I posle kraće stanke je odlučio da opiše čak i buduće događaje, možda i zato što nije odoleo da oponaša Gveracija, onog proroka: „Svilena vrata-zastori mogu da zbune sve koje kraljica prima, miču se na razne strane... Vladarka se nalazi sred tog svilenog lavirinta, mnoge posete odbija, ali je zanima kako napreduje hronika njenog pohoda... Dotican stotinama velova po rukama, milovan po licu, gazeći duž prostirki za koje je tkačima bio potreban ceo život, ili se tkanje dužilo čak i kroz nekoliko generacija, ponosan stupam da izvestim kraljicu dokle se stiglo, da li je papir za njeno ljubavno pismo spreman...

Da samo mogu, skinuo bih glavu i nosio je pod miškom, onako kako vitezovi izlazeći pred suverena ponizno drže paradnu kacigu sa perima retkih ptica...“

I tako bi dalje, nesumnjivo u tom uzvišenom maniru, hroničar nastavio da gradi velelepnu sliku... Kadli se ona rasplinu. U šator, umesto njega, plemića od reči, uđe... Mrsko mu je da izgovori, kamoli ime da mu zapiše... U šator uđe onaj gotovo golobradi balavac: Nino!

NOGE, OD KOLENA NANIŽE... Niže kolena, obe kraljičine noge su još bile izgrebane, krv se tu i tamo iznova pojavljivala, rane od šibanja trnovitim kupinovim granama tokom jahanja do Amalfija nisu tako lako zarastale...

Istina, ona Ninu nije naredila da dođe zbog toga. Rekla je da ga pozovu zato što je htela da prekrati vreme dok čeka da papir bude gotov. Da neće možda da raspravlja sa hroničarem kako da opiše svilene zidove-pregrade, svilene prostirke i svileni svod ove svoje prenosive palate... Nek on samo piše o svili šta hoće, nek piše o svili i večitoj smeni godišnjih doba, njoj je potrebno nešto svilenije, čulnije, neponovljivo, nesvakidašnje... Nešto čednije, što još niko nije iskusio pre nje... I to odmah! Svakako ne treba da zaboravi zašto je ovde – zbog papira, ljubavnog pisma i zaljubljenosti u Pandolfela Alopa... Ali trebaće joj još nekoliko dana dok se to ne ostvari, uostalom papir mora da „sazreva“... Dok se to, dakle, ne dogodi, nije naodmet da se malo „okrepi“... Mlekom! Ima li čega što više može da razgali od mleka u sudu koji se sa obe ruke nagrće toliko da curi niz podbradak, pa klizi sve niže...

Zato je tog nekog dana, u iščekivanju da papir bude gotov, tobož nezainteresovano pitala:

– Zaboravila sam, kako se zvaše onaj mladi vojnik? Ah, da... Nino... Imala bih nešto za njega, pozovite ga... Šta me gledate?! Već predugo čekam!

I zato je Nino doveden pred šator. Svi su ga posmatrali kao da se zanavek opraštaju sa njim. Rečeno mu je da nadalje ide sam. Korak pre nego što će stupiti u svileni lavirint, onaj veteran se opet našao iza njega, dobronamerno je došapnuo:

– Sinak, pazi šta radiš... Nemoj da zalutaš... Treća greška bi po tebe mogla da bude sudbonosna... A ni ja nisam rad da te po tome pamtim.

Pitanje je da li ga je momak čuo. Zašao je među nabore uzdisane svile, bled u licu, beo kao i sama svila, mada bi kraljica verovatno

rekla: beo kao tek pomuženo mleko! Koliko je sve to trajalo dok nije došao do središta svilene palate – nije bio svestan.

Razgrtao je velove, lutao, čuo je kako kraljica na neki poseban način izgovara, kao devojčica koja se igra:

— Tu sam!

– Ovamo!

– Još malo napred!

Bio je bled dok je lutao, ali se pristupivši kraljici – u licu sasvim zacrveneo. Ona je ležala na nekim divotnim prostirkama sa izvezenim ljiljanima, tek ovlaš prekrivena vladarskim ogrtačem. Žezlo se nalazilo poizdalje od njenih ruku, zlatna kruna je bila kao odbačena niže kraljičinih obnaženih nogu...

A te noge... A ti listovi nogu... A ti listovi nogu i ta stopala... Odmah je video: još su bili izgrebani od šibanja stabljika kupine... Beli, pomični svileni zidovi-pregrade bili su otačkani krvavim kapljicama, valjda kako su se lelujali i doticali sa nesraslim ranama...

Nino se jeste zacrveneo, ali kao da uopšte nije shvatio zašto ga kraljica zove. Rekao je:

– U sirotištu... Kada su nas šibali... Najbolji melem je guščija mast preprana u devet voda... To nam je davala jedna dobra kuvarica, bilo joj je žao kada su nas ubijali od batina... Ako zapovedite, mogao bih da se postaram da je naprave...

Neko vreme ga je gledala... Mogla je da kaže: za te bapske lekarije nju nije briga... Mogla je da kaže bilo šta, uostalom bila je kraljica... Ali je rekla:

– Dodaj mi skiptar... Molim te!

A kada je on pružio traženo žezlo, ona je prihvatila kraj sa ljiljanima i naredila:

— Jače stegni rukohvat!

I u trenutku dok su ga oboje držali, ona je skiptar, zlaćeno gvožđe, naglo povukla, tako približivši sebi i Nina, da bi tik uz njegove usne prošaputala:

– Sad možeš da ga pustiš! Slažem se, donesi mast... Ti ćeš da je utrljaš na bolna mesta... I neka sa pripremom požure! Jedva trpim!

Nije otišao, već je otrčao. Nije tražio spojeve, prolaze među svilenim zidovima. Na čuđenje i zgražavanje nevidljive posluge – prošao je kroz njih bez zastanka. Ostavljajući je da leži, da čeka sa skiptrom koji je u ruci naopako držala.

NOGE, OD STOPALA NAVIŠE... Poviše stopala, zapravo od samih stopala, preko zglobova, uz listove obe noge...

Tim je naporednim putevima, čas jednim čas drugim, polako krenuo nanoseći guščiju mast prepranu u devet voda. Potrajalo je dok su mast u Amalfiju pronašli, pripremili po recepturi, ali to čekanje kao da se isplatilo i za nju i za njega.

Za nju, mimo očekivanja, zato što mleko nije pila nagrćući ga... Već kao da je u njega polako zagazila, onim redom kojim je Nino dodirivao njeno telo – prvo je stupila samo tabanima, zatim do zglobova stopala, pa do polovine listova, onda do kolena, zatim više kolena... Ulazila je u mlečno jezero, jedva čekajući da joj ono dođe do pasa, do trbuha, do grudi, do grla, do podbratka, do usta, preko glave, preko uma, iznad razuma...

Za njega, mimo očekivanja, zato što to nije bila mala pomoć onoga ko zna šta znači šiba i šta znače rane od šibe... Dlanovima je dodirivao, sada već zagasitocrven u licu, prvi put u životu je otkrivao ženu... Od oba stopala... Preko čukljeva... Od polovine listova... Do kolena... A onda poviše kolena, ka onome mestu gde su se dva puta sretala...

Istina, ona je tada rekla:

– Nino, stani... Gore me kupina nije šibala...

I istina, ona je malo kasnije rekla:

– Volim Pandolfela... Da znaš, ovo je samo zato što se na papir dugo čeka...

I istina, ona je još rekla, ali prekasno:

– Nino, stani... Nije da ne želim... Ako nastaviš, moram da ti kažem da ja svoje ljubavnike ne ostavljam da prepričavaju kako su me imali. Oni ćute zato što ne mogu ni reč da progovore! A ni reč više ne mogu da izgovore zato što nisu više među živima!

Međutim, on nije mogao da se suzdrži, kamoli da se povlači, nastavio je da guščiju mast prepranu u devet voda dlanovima nanosi uz unutrašnje strane njenih butina... Više nije bio dečak već muškarac, čovek, Nino...

Jer, kraljica je upravo progrcala njegovo ime:

– Ni-no!

I mnogo manje jasno:

— Stigao si tamo odakle nema povratka.

Da bi zatim opet naopačke stegla skiptar od zlaćenog gvožđa, koji joj je bio nadohvat ruke.

PROMENA BROJNOG STANJA... To se kroz svilene zidove-pregrade čulo i van šatora... Odnosno, neki su se trudili da čuju, a neki su se pravili da ne čuju... Oni prvi su smatrali da nisu sve najbolje razaznali, moglo je još nešto putenije da se kaže, još koji put uzdahne...

Oni drugi su smatrali da su i previše, predugo slušali, neke reči nisu razumeli, a neke im se nisu svidele... Tako je to u životu. Malo je ljudi koji će reći: „Taman je bilo!“ Svak bi hteo da nečeg bude više. Ili manje. Svak ima svoje mišljenje. I svoje tumačenje. I komentare... Najkraće rečeno – on bi bolje! Najzad je došao trenutak da se iskaže — pogotovo ako pripada onima koji su nevidljivi, a ni imenom ne moraju da se predstave.

Onaj stariji vojnik je prošaputao:

– Učinio sam šta sam mogao... Videlo se od prvog dana službe da će sinak da pogine... Naređenje je naređenje... E, sinak, sinak... Sad treba da provodim starost trudeći se da te zaboravim.

Mada to ničim nije potvrđeno. Niko nije znao šta je sa Ninom bilo. Samo je kuvaru prijavljena promena brojnog stanja, od tog dana je za vojsku spremao obrok manje.

A ni kuvar nije pitao ko tačno i zbog čega nedostaje. Šta ga je briga. Njemu je za toliko lakše... Što?! Da li je o njemu neko vodio računa?! Kuvarima se i inače retko kad poklanja pažnja, njih niko ne spominje u opisima pohoda, a valja svakog dana spremiti ručak, nasititi tolike vojnike, kako bi se siti naubijali do večere koja treba da bude taman topla. Iako čovek koji jednom počne da ubija nikada ne zna kada mu je dosta, pa večera mora i po nekoliko puta da se podgreva...

Pri čemu ovog puta valja spremati i hranu za pesnike, pisce... Tek te literate prohtevaju kako zinu. Svak voli da jede nešto posebno, a nešto drugo pak nikako ne može, muka mu je, gršti se, rado bi al' trenutno ne sme... A ona dvojica što nisu prestajala da se opijaju imala su i primedbu, saopštiše je zagrljeni, jednoglasno:

– Opet?! Je li ovo oputa viri iz sočiva! Zar nema ničeg što bi bolje išlo uz vino? Čega?! Pečene jaretine, recimo!

Hroničar je samo zabeležio, valjda zavidan, nestalog mladog vojnika je prećutao: „Tih dana se ništa značajno nije zbivalo..."

Pa se dosetio šta nije spomenuo, hvala Bogu što još niko nije čitao i primetio, brže-bolje je dodao: „Kraljičine rane su se zacelile! Ozaren radošću jedva čekam još samo da papir bude gotov i da ovaj pohod okončamo trijumfalno kako je i započet!"

PLIMA, OSEKA

„TU MI NEŠTO POD PRSTIMA BAŠ ZAPINJE!“

VIŠAK... Početkom naredne sedmice dobijeno je jedanaest listova. To je samo moglo da znači da je otprilike deseti deo papira činilo i nešto što nije bila kraljičina noćna košulja... Šta tačno, to će tek biti utvrđeno, „Congrega dei Cartari“ je i stekla ugled zahvaljujući tome što ništa nije prepuštala slučaju ili nagađanju.

ALI, PRE TOGA... Papir je dodatno izbeljen i uglačan najfinijim peskom sa obližnjih morskih žala. Vitalo je ovo radio tako što je list po list stavljao na dasku, na njega prosipao šaku peska, da bi bez ikakvog pritiskanja i dasku i sa njom zrnca, satima, nežno zibao levo-desno. Kao kada se more ljuška, a vali duž spruda, za oseka i plima, taru kamenčiće, parčiće keramike krčaga, pitosa i amfora, u brodolomima polupane stakliće bokala, čaša, lakrimarijuma...

Sve je ponavljao i sutradan, novu šaku peska je prosipao na drugu stranu svakog lista... Isti pesak nikada nije koristio dva puta.

PROVERE... Svežanj je zatim, u više navrata, pomno ispitivan na više načina. To je pre svih činio jedan slep čovek kojeg su vlasnici radionica unajmljivali baš zbog toga što ništa nije video, pa su njegova druga čula bila izoštrenija.

Zanimljivo je, onako kako se govori da sit gladnome ne veruje, u ovom slučaju moglo se reći da oni koji vide ne veruju onom koji

ne vidi. Iako su usluge slepog čoveka koristili godinama, članovi kongregacije nisu propuštali priliku da uvek iznova provere da li se možda u međuvremenu nešto promenilo. Pa su napravili nov razmeštaj, jedan sto su pregurali tamo, a neke stolice onamo... Uzdihali su se samo tako.

Slepi čovek je kao i obično stigao bez pratioca, pomažući se tek trščanim štapom. Ali, nije se zbunio, napamet je znao gde se šta pre nalazilo. Ispružio je štap, čaknuo tu i tamo, pa se podsmehnuo:

– I prošli i pretprošli put raspored vam je bio mnogo bolji. Ja bih vam savetovao da se bez preke potrebe ne mičete. Ostanite gde jeste, možete o nameštaj da se sapletete i povredite.

Pošto je papir za kraljicu bio od posebne važnosti, jedan član kongregacije je ipak želeo da otkloni svaku sumnju. Ko će ga znati, možda je slepi čovek naprasno progledao, možda želi da im podvali, možda je svet oko sebe počeo da nazire, pa njegova druga čula nisu više toliko istančana kao ranije... Zato se taj izu i gazeći najtiše moguće priđe... Ali je i ova provera okončana podsmehom:

– Opet mi rukom mašete ispred lica... I opet moram da vam kažem da to ne vidim, ali osećam po kretanju vazduha! Uostalom, da sam nekim čudom i progledao, budite sigurni da ja ne bih sa vama radio!

Onaj član kongregacije ustuknu, pa golim palcem desne noge dobro zape o nogar obližnje stolice, stade da jauče. Koliko tako nešto boli – svi znamo, ne mora da se opisuje.

Slušajući nesrećnika i gledajući ga kako gelja – za treću proveru niko više nije imao volje.

ZAČINSKO BILJE... Slepi čovek je papir omirisao i rekao pravo u lica prisutnima, po njihovom dahu je znao gde se ko nalazi, većina je nedavno došla od kuće gde je završila sa porodičnim ručkom:

— Budite ljubazni, vi u sredini se odmaknite, ne mogu da radim, baš se osećate... Ne razumem zašto vaše žene u jela dodaju

toliko divljeg belog luka i vlašca, sa začinskim biljem se pažljivije postupa.

– Vi levo, ženama poručite da drobljeni origano slobodnije truse...

— A vašoj supruzi... Da, vama govorim, vama sa krajnje desne strane... Vašoj supruzi sve čestitke, uz jagnjetinu je stavila tačno koliko treba kadulje, slobodno joj prenesite moje divljenje...

– U listovima inače ima mirisa znoja i krvi...

– Hm, tu je još nešto, navr' mi je nosa, ali ne mogu da odredim...

SA UKUSOM KUPINE... Onda je svaki komad papira liznuo i saopštio šta mu govori čulo ukusa:

— Malo je slan...

– Znoj je ženski...

– Ali ima i onog od sapetog pa galopom gonjenog pastuva, gotovo da sam ubeđen vranca...

– Za krv sam već rekao da je ljudska i konjska...

– Preovlađuje ljudska, u pitanju je žena.

Srednje životne dobi.

– Ali kao da osećam i ukus zrnca-dva kupine...

— Čekajte, čekajte...

– Sada sam siguran, ovaj list, nema sumnje, gorči...

JAGODICA KAŽIPRSTA... Zatim je listove dodirivao:

– Savršeno!

– Nigde ni najmanje neravnine...

– Mada, na ovom mestu ovde...

– Da, tu mi nešto pod prstima baš zapinje!

SLUH... Naposletku je papir prineo uhu i malo ga previo, da bi rekao šta se u njemu čuje:

– Sastav je sledeći...

– Ženska noćna košulja koja leprša...

– Pa se ne čuje, što samo znači da se od znoja zalepila uz telo vlasnice...

— Udari kopita...

– Znoj i krv koji klize...

– U tragovima švićkanje stabljika kupina...

— Uzdisanje volova...

– Škripa točkova...

– Negodovanje vojnika...

– Neki što neprestano romore, ovo ni sveti bog ne bi mogao da razume...

– Neko je u pozadini naglo prestao da svira na lauti... Jedva uspevam da razaberem, biće da je putujući lautista, napuštajući Amalfi, prigovarao: „Nisam završio, ali ste mogli da platite i to što sam započeo, kao da sam ja kriv što vam je vojska ušla u grad...“

— Hm, ne znam da li vas zanima šta je još rekao...

– Opet, zanimalo vas ili ne, plaćate me da vam kažem čega ima u papiru, zar ne? Mada vam neće prijati... Dodao je: „Kakvi diletanti?! I ne znate šta sam vam svirao!“

– A onda je lautista objasnio: „Bio je to maestro Đovani Macuoli, čuvena ‘Dvanaesta tablatura za lautu’ , završna i najteža...

Da vas podučim, ako ikada budete mogli da čujete šta vam u odlasku govorim... Od ‘Prve’ do ‘Desete’ kompozitor Macuoli je svaku od tablatura pisao za prst više... I to bi bio, sam za sebe, opus za divljenje... Međutim, on tu nije stao, stvorio je ‘Jedanaestu tablaturu’ za čije izvođenje nije dovoljno deset prstiju lautiste, već on mora i dušom da pomogne, da dušu čas prepusti vratu laute, čas da je među njene strune udene... A onda je komponovao ‘Dvanaestu tablaturu’ , gde osim prstiju i duše lautiste mora da učestvuje i duša onog koji sluša melodiju, bez nje je ona nedovršena, nešto joj nedostaje.“

– Ne znam šta da vam kažem, ali moje je bilo da vam prenesem šta čujem. Bogme je taj lautista bio baš ljut na vas... Ako smem da

primetim, možda i ne toliko zbog novca. Više zato što njegovo muziciranje niko nije opisao, ma ni rečju da je pohvalio!

– Za ovim još imamo ćutanje posluge... A onda sledi žamor. I sveznajući komentari. Istina, anonimni.

– To bi bilo sve. Važnije. Ovo poslednje u stvari smatram sasvim nevažnim, ali neka im, čisto da se ne bi reklo kako nešto prećutkujem.

– Moja je procena da je papir izuzetan!

– Osim ovog lista koji zvuči... Zvuči kao da neko nešto, da prostite, kao ovan ruma!

I JOŠ SLEPI ČOVEK REČE... Odnosno sabra:

— Zato i imate višak listova. U njih je, osim košulje, zašlo mnogo toga.

Da bi na rastanku dodao:

— I pazite kud idete!

Kao za sebe promrmljavši:

— Baš zato što mislite da sve vidite.

VIDELO... Za ono što se vidi bili su zaduženi sami članovi ceha, papir je pažljivo pregledan kroz uveličavajuće okuluse.

Zatim je podizan ka nebu... Između ostalog i zbog toga da bi se razaznalo koliko se kroz njega providi sunce i još više koliko papir duboko upija svetlost. Jer i nepuno tuce listova treba da se ponaša kao najbolji mermer i da ostavlja utisak kako je svežanj ne samo „primio“ već je sjaj zraka i tokom noći u sebi delimično „zadržao“. Ko je video beli mermer iz Karare, zna čemu su težili proizvođači papira bez mane...

Zatim je list po list razmatran iz različitih uglova da bi se ustanovilo je li naročit vodeni znak ceha utkan kako treba.

Taj znak zbilja nije bio uobičajen, nigde se nije nalazila predstava zvana: krst („croce“), kruna („corona“), ljiljan („giglio“), šišarka („pinnocchio“) , mač („spada“), zastava („bandiera“),

trozubac („tridente“), jelen („cervo“), konj („cavallo“), vukodlak („mannaro“)... Niti bilo koji sličan beleg često korišćen u drugim manufakturama.

Papir iz Amalfija je tu i tamo sadržao konture riblje mlađi („novellame“), zašle u listove onako kako se riblja mlađ nepredvidljivo kretala kroz vodu prve bisterne u mlinu. Ovde-onde svega jedan ili dva sitna obrisa od mnoštva... I ljesak... Na sledećem listu papira bio je prikupljen deo jata... I ispod njega plašljiva senka... A na narednom je sve delovalo kao da se jato upravo razilazi, napušta stranicu preko ivice lista... To je bio taj posebni vodeni znak čiju je tajnu ceh dugo čuvao.

Mada se činilo da sada, kada su popustili pred neumoljivom kraljicom, sve ovo više i nema nekog naročitog smisla... Možda papir samo i jedino treba proizvoditi u što većoj količini, kao što i svi drugi rade. A vodeni znak bi mogao da bude jednostavniji, otisnut uvek na istom mestu, nepomerljiv.

Do tada, uzimajući u obzir još uvek važeća merila, deset listova je odobreno od samog vrha kongregacije – oni su mogli da nose oznaku da potiču iz Amalfija.

Jedan list je odbačen kao nesavršen. Tačnije rečeno – stavljen je postrance.

Em je u njemu bilo nekog neodređenog mirisa.

Em neke gorčine.

Em je u njegovom tkanju primećena nečistoća, nešto kao trun, ljuspica koja svetlost nedovoljno „upija”, kamoli „zadržava“...

Ah, da, u njemu se čulo i nešto veoma neprilično, „primitivo“.

SAMO JE VITALO MOGAO DA ODGOVORI... Zbog čega je došlo do tolikog odstupanja od zadatih normi?

Valjda se nešto i podrazumeva, zar mora sve da se kaže:

— Zovite ga!

I kada Vitala pozvaše, on je pristupio sagnute glave i priznao da je jeo divlji nar, ove godine je inače sazreo ranije...

Ali to je činio poizdalje od bisterni, pravdao se...

Nije moguće da je u papirnu kašu nešto upalo, nikada mu se to ranije nije dogodilo, pa on čak i ne diše dok u mlinu posluje...

Međutim, niko nije slušao izgovore. Kako se usudio? Dakle, to je to što neodređeno miriše, ukusom štrči, što grči, što pod prstima zapinje, što zvuči kao da neko nešto ruma punim ustima, to je delić semenke morskog šipka... I još je ta pega manje bela, i po tome se izdvojila!

Vitalo ne samo da je izvukao veliku grdnju, već mu za obavljeni posao uopšte nije isplaćena zarada. On je pak prekore i novčanu kaznu primio s mirom svojstvenim ljudima koji su navikli da ih drugi zakidaju celog života. Jedino što je zamolio bilo je to da zadrži nesavršen listak. Ponudio se i da ga otkupi. Već poduže štedi, ima celu jednu pijastru...

Evo, sada će da je donese i izruči pred članove ceha. Drži je u mužaru, jer je u sitnini.... On ne vara, neka se slobodno prebroji do u

paru.

Rečeno mu je:

– Ne dolazi u obzir! Šta bi ti, da uništiš ugled koji smo godinama sticali! Uostalom, šta će ti?! Koliko znamo, nepismen si!

NAR, ZRNA

„PITAJTE VITALA. JEDINI JE ON SVE VIDEO!“

PESNICI, UOPŠTENO UZEVŠI PISCI... Sada su mogli da pristupe pesnici, uopšteno uzevši pisci, njih desetorica, ne bi li sastavili pismo kojem Pandolfelo Piskopo neće moći da odoli. Svaki je dobio po jedan list.

Predlozi i pokušaji bili su raznoliki, ali se nijedan od njih nije svideo kraljici. Mada su tvrdili da mogu da opišu sve, mada prepunjeni visokim mišljenjem o svojim delima, ništa nisu mogli da daju od sebe. Sve su to bili prepevi, prepričavanja, sve su to bili redovi reči, nagomilanih ili svedeno složenih ali bez one presudne podatnosti da dirnu makar samo jagodice prstiju, kamoli dušu primaoca ljubavne poruke.

A neki od sastava nisu imali nikakve veze ni sa Đovanom ni sa tim Pandolfom. Uostalom, čitaocu neće biti teško da sam prosudi:

PETRARKIN NASLEDNIK... Prvi se, inače sav rastresen truckanjem, ali i duboko do duše potresen... Prvi se – povređene trtične kosti, ali i do srca uvređen od samog početka puta, zar kraljici nije bio dovoljan samo on, poznato je od svih najbolji – uvredi još više...

I pošto nagizda pohvalu samom sebi, ustvrdivši da se Frančesko Petrarka na samrtnoj postelji pridigao na lakat samo zato da bi poslednjom snagom pohvalio jedan njegov stih, rekavši da

sada mre spokojan jer se pojavio dostojan naslednik... I pošto to svima, u poverenju, opisa prilično izdašno, reče da je umoran i da više ne može!

Ipak, na primedbu drugih da je mogao da ima svega pet-šest godina kada je Petrarka preminuo, on još uzviknu:

– S kim sam ja osuđen da delim isti vek!

UPOTREBNA VREDNOST... Onaj dugokosi, ostavljen od svih svojih drugih ličnosti, sada prinuđen da se samo kao pisac iskaže, ne pokaza se ponajbolje, sastav mu izađe kao otužno snishodljiv... To što je na skupocenom papiru napisao moglo je u boljem slučaju da se podmetne ispod nečeg prženog, da upije višak masnoće...

Što samo po sebi uopšte nije malo – tek jedan takav list obične priganice ili frigane gavice pretvara u gozbu za bogove! Ambrozija i nektar sa Parnasa možda obezbeđuju besmrtnost, ali vremenom znaju da dosade. Čak i onaj ko pomno vodi računa o zdravlju ne bi imao ništa protiv da se na njegovoj trpezi povremeno nađu rumene priganice ili hrskave gavice, odstojale na listu papira da bi bile posnije.

O SVEMU... Treći je mislima odlutao, zanesen prirodom kao kakav leptir... Ispostavilo se da je u pismu pisao o svemu samo ne o onome zbog čega je unajmljen... Kada ga opomenuše, on se obrecnu:

– Pa šta?! Nisam ni ja svemoguć!

ŠTO BI OVIDIJE REKAO... Četvrti, mada je želeo da unapred bude isplaćen, nešto samo črčnu perom, reče da on neće da bude svodnik, a odmah posle ručka dodade da na tako nešto nikada ne bi pristao makar i namah gladan svisnuo...

Zatim, na rafiniran način podrignuvši, nastavi o tome da sve ovo nije prilično, da je ovo uvreda za njega, pa i za ceo pesnički Panteon, da on ne može da radi po porudžbini... On kojem je uvek

malo nedostajalo da bude ovenčan lovorovim vencem, a jedanput skoro da je bio u širem izboru da zavredi titulu „Poeta laureats“...

Zaključivši kako mu je potreban neki viši podstrek, nikako „sine cura” možda samo mecena koji razume umetnike i umetnost, a nije zgoreg da se to i potvrdi sa još desetak pijastri... Ako sada nije zgodno, dobro bi mu došlo pet, a resto kad može... Da ne bi bilo zabune, ne stvara on zbog novca, umetnik mora da se muči, da trpi podsmeh, pogrde, progonstvo...

Kraće kazano, on stvara, što bi Ovidije rekao, sada trenutno ne može da se seti šta tačno, ali bi i on isto to, ma gotovo sve što je Ovidije za života ispevao, mirne ruke, imenom i prezimenom, odmah potvrdio... Ujedno, ovo je primer kako bi pisci trebalo da se međusobno podržavaju, da jedni druge pomažu.

Jer, uveren je da bi se isto dogodilo i da je nekim slučajem obrnuto – Ovidije bi isto to učinio za njega, svojim bi potpisom sigurno potvrdio i sve što je on do sada stvorio.

VERSIFIKACIJA... Peti i šesti se od samog početka puta u Amalfi nisu treznili, pa su i u pismima, od vina zaumni, u paru, istina u savršenim slikovima, bulaznili i bulaznili. Ništa se tu nije razumelo... Osim da ne štede kada su u pitanju vulgarne reči...

I da bi moglo da im se donese još vina... Malo. A da momci zaduženi za komoru ne bi svaki čas dolazili, može i malo više. Red je valjda da najzad, toliki dani prođoše, nešto ozbiljno i pinu! Peti započe precizne šesterce:

– Da se malo pine, pa neka sve mine...

A šesti namah maestralno zaokruži versifikaciju:

– U tri materine!

U SAMO DVE REČI... Sedmi je pak oprao ruke, ali osim prve reči, „Introduzione“, dalje nije odmakao... A onda je i nju odsečno precrtao, iznova je oprao ruke, rešen da još malo razmisli pre nego

što na drugoj stranici započne reč „Conclusione“, i njom sve i završi.

REČITOST... Osmi se, hroničar, toliko razmetao, ispunio je ceo list, obostrano, a ispostavilo se da nije započeo ni uvod... Jednim delom zato što je bio takav, nezajažljiv, a jednim delom i zato što je uživao u tome da mu sedmi zavidi.

SAN... Deveti je pak bio previše obuzet strahom da će iznova sanjati isti san, da će biti izubadan raznim perima... Pa je o tome i sačinio kratak sastav... Da bi mu pred sam kraj palo na um još nešto strašnije... Šta ako pred buđenje ne bude sanjao da je očerupan? Šta ako se iz sna prene sa svim onim perima, kao ptica... Ne može se odrediti koje vrste ni po izgledu ni po tome kako se glasa, ako će krike koje bude ispuštao uopšte neko moći da sluša...

BUDITE NA ČEMU STE... Deseti je možda i bio nadaren, ali baš ništa nije smislio čime bi bio zadovoljan. Delovao je potišteno.

U jednom času kad je ustao, hroničar ga je pitao:

— Kuda?

A on je prvi put od početka pohoda nešto rekao:

— Budite na čemu ste, idem da malo pružim noge...

Ali, nije se vratio. Mada, ispostaviće se, uopšte nije daleko odmakao... Pronašli su ga, odistina sasvim opruženih nogu, još toplog, obešenog o neku murvu. Svih devet pisaca se prvi put od početka putovanja složiše u jednom, bili su potreseni:

– C-c-c, na veke nas obruka! Što ne nađe neko plemenitije drvo? Kedar, čempres, usamljeni bor... Ovako visi kano crna dudinja!

Dok su ga skidali, neko se neprimereno našali:

– Težak je. Dobra berba!

Tada opaziše da je samoubica u desnoj ruci, osim izgužvanog desetog lista papira, stezao i srebrni naprstak. Kada papir

oslobodiše iz smrtnim grčem stegnute pesnice, zatekoše na njemu poruku: „Pitajte Vitala. Jedini je on sve video!“

Tako se pokaza da je dobro što postoji, mada nije bio savršen, jedanaesti list...

I TAKO PITAŠE VITALA... Devetorica pisaca banuše u mlin, sve jedan preko drugog postavljajući isto pitanje na različite načine:

– Pričaj nam...

– Kazuj u pero...

– Šta da napišemo, govori ?

A on, u telu zbijen kao ovan, kao ovan kudrav, polusavijene glave, punih usta jer je upravo ručao raspolućeni nar, ali iz saća ne izdvajajući zrna već onoliko koliko zagrize, jedva prozbori:

– Nisam tol'ko učevan...

On, tako neuljuđen, nehajno pljuckajući grku opnu i semenčice, punih usta nastavi:

– Al se mene pričinjava da nije potrebito da s' piše o bilo čem drugom, veće samo o tome kakoj je ovaj papirak spranapravljen od kraljičinu noćnu, a kao danak danji belu košulju!

On, nepismen, oliza prst po prst, nijedan baš vitak, rukavom obrisa usta, na kraju i coknu jezikom:

— Etoj, po mojeme, toje vam je toj!

To je bilo to. To je sva priča. Mogao je to biti i „sonetto“ da je složen, izrečen malo uzvišenije... Da Vitalo nije nastavio da ruma polutku nara, nadalje više obraćajući pažnju na pljuckanje opni i semenki nego na ugledne sagovornike.

I pošto se zaljubljenoj kraljici jedino to i svidelo, to je bio sadržaj pisma kojem mladi Pandolfelo Piskopo, pokazaće se, nije odoleo.

ISTORIJA

„MA, KAKVI!“

ŠTO BI SE REKLO: Đovana je ulovila oš jedan par testisa.

A neki dodaju:

— Ulovila?! Vi ste neki poeta, šta li?! Ma, kakvi! Đovana je ščepala Piskopova... Postoji narodski izraz koji nekako više zna da „zaboli”... Da bi ih oba neumorno stezala čak nekoliko godina iz noći u noć, a i po danu kada joj se prohtelo.

Sve što se nadalje zbivalo sažela je istorija. Pandolfelo Piskopo je postao omiljeni ljubavnik Đovane II, istina više znan kao Pandolfo Alopo, neki tvrde zato što nije imao mnogo kose na glavi.

A neki dodaju:

– Ne, nije bio ćelav! Ma, kakvi! Nadimak je dobio po tome što se dole, malo niže, još malo niže, a između, svakodnevno brijao prema kraljičinoj želji.

Pandolfo je kao usput postao i veliki komornik, tačnije rečeno postao je „Gran Camerlengo dei Regno di Napoli“. Stekao je moć koju u Napuljskoj kraljevini nije imao ni neki rodom čuveni plemić. To je, a ne preljuba, bio razlog zašto ga je utamničio drugi kraljičin muž... Izgleda da je Đovana II već izguštala Pandolfa, ništa nije učinila da ga spase, pa je on i pogubljen, počevši od glave...

A neki dodaju:

— Čekajte, čekajte... Rekoste, od glave ?! Ma, kakvi! Niste svojim očima gledali, svašta pričate... Pogubljenje je tako okončano, a zapravo je doslovno počelo „ab ovo“, tako što je Alopo doveden na gubilište bez pantalona... I veoma polako je uškopljen! Brizgalo je na sve strane, ispod noža je bilo mnogo više krvi nego kada mu je dželat najzad olakšao muke i za vrat ga pre vremena kr'nuo onom velikačkom sekirom. Padajući sa panja u košaru Pandolfelova glava je stigla da kaže milosrdnom dželatu: „Jedva jednom. Hvala ti, brate!“ Dželat se pak sagao, kao da proveri je li sve valjano obavio, prošaputavši uz desno uho žrtve: „Ćut, ni reči više, hoćeš li da zbog tebe izgubim posao...”

I zatim je zamuklu glavu Pandolfela Alopa uhvatio za kosu, podigao je i svima pokazao. To vam je tako bilo, tim redosledom.

Iako ništa nije učinila da ga spase, kraljica je ipak odlučila da Pandolfela ožali. Naručila je da joj se sašije haljina od crnog tafta.

A neki dodaju:

– Sa skutima dugačkim deset lakata! Pa je baš sve u krugu od isto toliko lakata uokolo Đovane Druge bilo pokriveno teškom crninom. Vladarka je ovim želela da pokaže kako mnogo tuguje, nije trpela ni da oko nje raste trava, kamoli da išta procveta... Haljina je bila takva da uokolo kraljice pokriva sve što godi oku, ne daj bože podseća na radost života. Gde je Đovana duže stajala, pa se pomerila, pokazalo se da je rastinje povelo, pod teškom crninom nije izdržalo bez danje svetlosti. A bilo je i skončalih leptira, ošamućenih puževa, zečeva, kao i dvorskih ljubimaca... Kada su dani žalosti istekli, kraljica je naložila da se haljina pokloni krparima.

Što se tiče mladog vojnika Nina, njega niko nikada nije više spomenuo, pa ni veteran koji ga je verovatno ubio.

A neki dodaju:

– E, da samo znate koliko je takvih nedorečenih sudbina... I zašto mislite da oni koji vam pripovedaju mogu da razjasne sve do kraja?

Što se tiče Vitala, ni za njega niko više nikada nije čuo.

A neki dodaju, zna se i koji:

— Vitalo?! Ma, kakvi! Taj nije postojao!

Mi smo vam, nas devetorica pisaca, najpouzdaniji svedoci.

A kada je neko pitao:

– Zar vas nije bilo više? Šta je sa desetim piscem, onim koji se ubio?

Odgovor je glasio:

– Njega ne računamo. On nas je izneverio.

NIŠTA VIŠE. Pa opet, priča o ljubavnom pismu na naročitom listu papira iz Amalfija ostala je večna, iako je taj listak sasvim sigurno izgubljen, možda spaljen, sveo se u puhor...

A možda je već odavno pretvoren u neki drugi list papira, koji je pak tvorio neki treći list, da bi i taj bio razgrađen, zatim postao sastavni deo četvrtog, pa ko zna kojeg po redu, možda baš ovog...

Makar jednom jedinom česticom. Nekada je to dovoljno. Ništa više. Pod milim bogom. Ili pod granom nara koja se savija od zrelog ploda.

Dok naročiti vodeni znaci, obrisi riblje mlađi – upravo napuštaju krajnji list preko ivice stranice... Što je samo po sebi početak neke druge povesti.